

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Katedra rozvojových studií

Kristýna KEJÍKOVÁ

**Ochrana přírody a socioekonomický rozvoj v méně
rozvinutých státech a regionech světa**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Zdeněk OPRŠAL, Ph.D.

Olomouc 2012

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a veškeré použité zdroje uvedla v seznamu literatury.

V Boskovicích 16. 7. 2012

.....

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Přírodovědecká fakulta
Akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Kristýna KEJÍKOVÁ**
Osobní číslo: **R080257**
Studijní program: **N1301 Geografie**
Studijní obor: **Mezinárodní rozvojová studia**
Název tématu: **Ochrana přírody a socioekonomický rozvoj v méně rozvinutých státech a regionech světa**
Zadávací katedra: **Katedra rozvojových studií**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem diplomové práce je posoudit, zda existuje reálná možnost ochrany přírody za současného socioekonomického rozvoje v rozvojových zemích, rozvojových regionech. Výsledky práce vychází z teoretických základů stejně jako z hodnocení již aplikovaných projektů v rozvojových oblastech (zejména ICDPs) s důrazem kladeným na trvale udržitelný rozvoj. Struktura práce: 1. Úvod 2. Cíle práce 3. Metody zpracování 4. Vymezení základních pojmů 5. Historie ochrany přírody v rozvojovém světě 6. Současný stav životního prostředí a socioekonomického rozvoje v rozvojovém světě 7. Úspěšné i neúspěšné projekty podporující ochranu přírody za současného socioekonomického rozvoje 8. Návrhy, možné změny 9. Závěr 10. Shrnutí v angličtině 11. Seznam literatury, případné přílohy

Rozsah grafických prací: dle potřeby
Rozsah pracovní zprávy: 20 - 25 tisíc slov
Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická
Seznam odborné literatury:

ADAMS, Jonathan S.; MCSHANE, Thomas O. . The myth of wild Africa: conservation without illusion. New York : W.W. Norton, c1992 : University of California Press, 1996. 266 s. ADAMS, William M, MULLIGAN, Martin. Decolonizing Nature : Strategies for Conservation in a Post-colonial Era. 1st edition. UK, USA : Earthscan Publications Ltd, 2003. 308 s. ISBN 1853837490. ANDERSON, David; GROVE, Richard H. Conservation in Africa: Peoples, Policies and Practice [online]. Cambridge : Cambridge University Press, 1987 [cit. 2011-06-09]. Dostupné z WWW: http://books.google.com/books?id=ocLQ6rHRJAYC&printsec=frontcover&dq=conservation+OvpicAw&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=1&ved=0CCoQ6AEwAAv=0. HUGHES, Ross a Fiona FLINTAN. Integrating Conservation and Development Experience: A Review and Bibliography of the ICDP Literature. Biodiversity and Livelihoods Issues. 2001(3), 24. DOI: 1-899825-77-0. CHILD , Brian. Parks in Transition : Biodiversity, Rural Development and the Bottom Line. 1st edition. UK, USA : [s.n.], 2004. 267 s. ISBN 1844070689. KOLEKTIV AUTORŮ. Globální problémy a rozvojová spolupráce: Témata, o která se lidé zajímají. In: Rozvojovka.cz [online]. Praha: Člověk v tísni, o.p.s., c2008 [cit. 2012-01-18]. ISBN 978-80-86961-55-2. Dostupné z : http://www.rozvojovka.cz/download/docs/18_globalni-problemy-a-rozvojova-spoluprace.pdf TERBORGH , John, et al. Making Parks Work : Strategies for Preserving Tropical Nature. [s.l.] : Island Press, 2002. 511 s. ISBN 1559639040. Elektronické zdroje: IUCN [online]. 2012. Dostupné z: <http://www.iucn.org/> The United Nations Environment Programme [online]. Dostupný z WWW: ; <http://www.unep.org/>. WWF [online]. Dostupné z: <http://www.wwf.panda.org/>

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Zdeněk Opršal, Ph.D.
Katedra rozvojových studií

Datum zadání diplomové práce: 3. listopadu 2008

Termín odevzdání diplomové práce: 14. května 2010

L.S.

Prof. RNDr. Juraj Ševčík, Ph.D.
děkan

Doc. RNDr. Pavel Nováček, CSc.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 15. ledna 2012

Abstrakt

Práce se zabývá otázkou možné ochrany přírody v rozvojových zemích za současného dosahování socioekonomického rozvoje.

Práce je zpracována rešeršně kompilační metodou.

Na počátku jsou vymezeny základní pojmy související s tématem práce. V textu je dále nastíněna historie ochrany přírody v regionu Afriky a Latinské Ameriky, zmíněn je také vývoj přístupů k ochraně přírody. Následují informace zaměřené na současnou situaci životního prostředí (včetně mezinárodních iniciativ a úmluv) a socioekonomického rozvoje (včetně jednotlivých indikátorů rozvoje) v rozvojových zemích. Uvedení konkrétních příkladů úspěšných i neúspěšných ICDPs má dopomoci identifikovat hlavní slabiny a silné stránky konceptu ICDPs a objasnit, zda je skutečně možné skrze jejich realizaci současně dosáhnout ochrany přírody a socioekonomického rozvoje.

Klíčová slova

Ochrana přírody, ICDPs, rozvojové země, socioekonomický rozvoj

Abstract

The aim of the Diploma thesis is to find out whether nature conservation and socio-economic development in developing countries can be developed at the same time.

Searches and compilation method was used for composition of this thesis.

The beginning of the thesis belongs to explaining of the basic terms connected with the topic. A part of the thesis is focused on nature conservation history in Africa and Latin America, included an evolution of nature conservation approaches. Following information is related to up-to-date situation of environment (including international initiatives and conventions) and to socio-economic development (including the indicators of development) in developing countries.

The concrete examples of successful and unsuccessful ICDPs helps to identify the main weakness and strength of ICDPs concept and to clarify whether nature conservation and socio-economic development can really be reached at the same time.

Keywords

Nature conservation, ICDPs, developing countries, socio-economic development

Obsah

Seznam tabulek:	7
Seznam obrázků:	7
Seznam grafů:	7
Použité zkratky:	8
1 Úvod	12
2 Cíle práce	13
3 Metody zpracování	14
4 Vymezení základních pojmů	15
5 Historie ochrany přírody v rozvojovém světě	19
5.1 Afrika	22
5.2 Latinská Amerika	27
6 Současný stav životního prostředí a socioekonomického rozvoje v zemích rozvojového světa	31
6.1 Půda	31
6.1.1 Deforestace (též odlesňování)	32
6.1.2 Dezertifikace	36
6.2 Vzduch	38
6.2.1 Skleníkové plyny	39
6.2.2 Ozonová vrstva	41
6.3 Voda	41
6.3.1 Sladkovodní zdroje	41
6.3.2 Pitná voda	43
6.3.3 Oceány a moře	44
6.4 Biota	46
6.4.1 Snižování biodiverzity	46
6.5 Environmentální migrace	50
6.6 Ekologická stopa	52
6.7 Socioekonomický rozvoj	54
6.7.1 Historie rozvoje a rozvojových teorií v rozvojových zemích	55
6.7.2 Ukazatele rozvoje	56
7 Úspěšné i neúspěšné projekty podporující ochranu přírody za současného socioekonomického rozvoje	67
7.1 Annapurna Conservation Area Project (ACAP) in Nepal	67
7.2 Mount Elgon Integrated Conservation and Development Project (MEICDP)	74
8 Návrhy, možné změny	81
9 Závěr	85
10 Shrnutí v angličtině	86
11 Seznam literatury, přílohy	87

Seznam tabulek:

Tabulka 1: Počátky zakládání chráněných území v jednotlivých částech Afriky.....	24
Tabulka 2: Současný stav chráněných území v Africe.....	26
Tabulka 3: Počátky zakládání chráněných území v Latinské Americe.....	28
Tabulka 4: Současný stav chráněných území v Latinské Americe.....	30
Tabulka 5: Emise CO ₂ / os. v rozvojových zemích.....	40
Tabulka 6: Oblasti ohrožené environmentální migrací.....	51
Tabulka 7: Státy s nejvyššími hodnotami ekologické stopy v roce 2008.....	53
Tabulka 8: Státy s nejnižšími hodnotami ekologické stopy v roce 2008.....	53
Tabulka 9: Ekologická stopa světových regionů v roce 2008.....	54
Tabulka 10: Ekologická stopa států dělených dle velikosti příjmů v roce 2008.....	54
Tabulka 11: Top 10 států s nejvyšším HDP/os. v PPP 2011 dle MMF.....	57
Tabulka 12: Top 10 států s nejnižším HDP/os. v PPP 2011 dle MMF.....	57
Tabulka 13: Top 15 nejvyspělejších států dle HDI 2011.....	59
Tabulka 14: Top 15 nejméně vyspělých států dle HDI 2011.....	59
Tabulka 15: Top 10 nejvyspělejších států Afriky dle HDI 2011.....	60
Tabulka 16: Top 10 nejméně vyspělých států Afriky dle HDI 2011.....	60
Tabulka 17: Top 10 nejvyspělejších států Asie a Oceánie dle HDI 2011.....	61
Tabulka 18: Top 10 nejméně vyspělých států Asie a Oceánie dle HDI 2011.....	61
Tabulka 19: Top 10 nejvyspělejších států Latinské Ameriky a Karibiku dle HDI 2011.....	62
Tabulka 20: Top 10 nejméně vyspělých států Latinské Ameriky a Karibiku dle HDI 2011.....	62
Tabulka 21: Indikátory a deprivanční kritéria MPI.....	66
Tabulka 22: Koncept užívání půdy na základě rozdělení do 5 základních zón.....	70

Seznam obrázků:

Obrázek 1: Dostupnost čerstvé vody v roce 2007	43
Obrázek 2: Intenzita rybolovu ve světě v roce 2008.....	45
Obrázek 3: Schéma fungování MPI.....	64

Seznam grafů:

Graf 1: Státy s největším úbytkem zalesněné plochy v období 1990 – 2010.....	33
Graf 2: Státy s nejvyšším procentuálním úbytkem lesů na svém území v období 1990-2010..	34
Graf 3: Vývoj deforestace v brazilské Amazonii v letech 1988 – 2010.....	35
Graf 4: Největší zdroje skleníkových plynů v roce 2004 dle IPCC.....	39
Graf 5: Nově objevené rostlinné a živočišné druhy v roce 2006.....	47

Použité zkratky:

ACA	Annapurna Conservation Area
ACAP	Annapurna Conservation Area Project
AOPK ČR	Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky
BBC	British Broadcasting Corporation
CAMCs	Conservation Area Management Comitees
CAMR	Conservation Area Management Regulation
CBD	Convention on Biological Diversity Úmluva o biologické rozmanitosti
CR	Cestovní ruch
CH ₄	Metan
CO ₂	Oxid uhličitý
DR Kongo	Demokratická republika Kongo
EU	Evropská unie
FAO	Food and Agriculture Organization of the United Nations Organizace OSN pro výživu a zemědělství
FD	Forest Department
GDI	Gender Related Development Index Index rovnosti pohlaví
GDP	Gross Domestic Product Hrubý domácí produkt
GEM	Gender Empowerment Measure Míra ženské rovnoprávnosti
gha	globální hektar
GII	Gender Inequality Index Index ženské nerovnosti
GMO	Geneticky modifikovaný organismus
GNH	Gross National Happiness Hrubé národní štěstí
GNP	Gross National Product Hrubý národní produkt
GPA	Global Programme of Action for the Protection of the Marine Environment from Land-based Activities Globální akční program na ochranu mořského životního prostředí před činnostmi z pevniny

HDI	Human Development Index Index lidského rozvoje
HDP	Hrubý domácí produkt
HDR	Human Development Report Zpráva o lidském rozvoji
HNP	Hrubý národní produkt
HPI	Human Poverty Index Index lidské chudoby
IBAs	Important Bird Areas Významné ptačí území
ICDPs	Integrated Conservation and Development Projects
IFAD	International Fund for Agricultural Development
IMF	International Monetary Fund Mezinárodní měnový fond
IOM	International Organization for Migration Mezinárodní organizace pro migraci
IPCC	Intergovernmental Panel on Climate Change Mezivládní panel pro změny klimatu
IUCN	International Union for Conservation of Nature Mezinárodní svaz ochrany přírody
KMTNC	The King Mahendra Trust for Nature Conservation
KWS	Kenya Wildlife Service
LACNP	Latin American Committee on National Parks
MDGs	Millennium Development Goals Rozvojové cíle tisíciletí
MEICDP	Mount Elgon Integrated Conservation and Development Project
MMF	Mezinárodní měnový fond
MPAs	Marine Protected Areas Mořská chráněná území
MPI	Multidimensional poverty index Vícenásobný index chudoby
MŽP	Ministerstvo životního prostředí
NASA	National Aeronautics and Space Administration Národní úřad pro letectví a kosmonautiku

NGOs	Non-governmental Organizations Nevládní neziskové organizace
NLG	Nizozemský gulden
NO _x	Oxidy dusíku
NP	National Park národní park
NTNC	National Trust for Nature Conservation
O ₃	Ozon
OAS	Organization of American States
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
OPHI	Oxford Poverty and Human Development Initiative
os.	osoba
OSN	Organizace spojených národů
PMU	Project Management Unit
PPP	Purchasing Power Parity Parita kupní síly
RNE	Royal Netherlands Embassy Velvyslanectví Nizozemského království
UNCCD	United Nations Convention to Combat Desertification Úmluva OSN o boji proti dezertifikaci
UNCLOS	United Nations Convention on the Law of the Sea Úmluva OSN o mořském právu
UNDP	United Nations Development Programme Rozvojový program OSN
UNEP	United Nations Environment Programme Program OSN pro životní prostředí
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization Organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu
UNFCCC	United Nations Framework Convention on Climate Change Rámcová úmluva OSN o změně klimatu
UNICEF	The United Nations Children's Fund Dětský fond OSN

UN-REDD	UN Reducing Emissions from Deforestation and Forest Degradation Programme Program snižování emisí z kácení a ničení lesů
USA	United States of America Spojené státy americké
USD	United States Dollar americký dolar
USGS	U. S. Geological Survey
UV	Ultraviolet ultrafialové (záření)
VDCs	Village Development Committees
WHO	World Health Organization Světová zdravotnická organizace
WB	World Bank Světová banka
WDPA	World Database on Protected Areas Světová databanka chráněných území
WRI	World Resources Institute
WWF	World Wild Fund for Nature Světový fond na ochranu přírody

1 Úvod

K vzájemnému ovlivňování člověka a přírody dochází již tisíce let. První výraznější změny v životním prostředí souvisely s rozvojem zemědělství v neolitu, kdy došlo k tzv. zemědělské revoluci. Za zásadní mezník v míře ovlivňování životního prostředí člověkem je ale považováno až období průmyslové revoluce v 18. století. Postupně rostoucí tlak na přírodní zdroje, ztráta rostlinných i živočišných druhů, objevování nových oblastí „nedotčené“ přírody zejména v afrických koloniích byly impulsem pro zakládání prvních novodobých chráněných území. Ochrana přírody od této doby prošla pozoruhodným vývojem. V souvislosti s rostoucím počtem světového obyvatelstva a neutuchajícím tlakem na přírodní zdroje se ochrana přírody stává klíčovým faktorem mezinárodního významu, který spolurozhoduje o tom, jak kvalitní a udržitelný bude život lidí v budoucnosti.

Vyspělé země západního typu dokázaly během období průmyslové revoluce nastartovat horentní růst i rozvoj svých ekonomik. Avšak za cenu degradace životního prostředí.

V současnosti existují rozvojové země, které se o stejný růst, jakým prošly vyspělé země v minulosti, snaží nyní. Na snadě je otázka, zda je ekonomický růst a rozvoj v rozvojových zemích podmíněn stejnou cestou degradující životní prostředí, a nebo je možné vydat se jinou, alternativní cestou, na jejímž konci bude existovat země vykazující ekonomický růst a kvalitní podmínky životní prostředí pro člověka, faunu i floru. Zmíněnou alternativní cestou by mohlo být využívání ICDPs. Tato práce se nyní pokusí nastínit, zda je možné uskutečňovat socioekonomický rozvoj za současné ochrany přírody skrze ICDPs koncepci.

2 Cíle práce

Cílem diplomové práce je pokusit se odpovědět na otázku, zda je možné uskutečňovat v rozvojových zemích socioekonomický rozvoj, aniž by současně docházelo k ničení tamní přírody a přírodních zdrojů, tedy za současné ochrany přírody.

Práce je rozdělena do pěti kapitol.

V úvodní kapitole jsou stručně definovány hlavní pojmy týkající se tématu ochrany přírody i socioekonomického rozvoje, které se vyskytují v práci.

Druhá kapitola mapuje počáteční snahy o ochranu přírody od starověku po současnost. Zmíněna je ochrana přírody v koloniálním období i vývoj moderního konceptu ochrany přírody od 2. poloviny 20. století, včetně zakládání důležitých mezinárodních organizací zabývajících se stavem přírody, respektive životního prostředí, vzniku mezinárodních environmentálních smluv či pořádání zásadních mezinárodních summitů. Zvláštní pozornost je v této kapitole věnována regionu Afriky a Latinské Ameriky. Ve stručnosti je popsán historický vývoj ochrany přírody i současná situace chráněných území v těchto oblastech.

Třetí kapitola nastiňuje ve své první polovině současný stav životního prostředí a v druhé polovině socioekonomický rozvoj v rozvojových zemích. Pro přehlednost byla první část kapitoly rozdělena do sekcí půda, vzduch, voda, biota. Tato část obsahuje také zmínku o environmentální migraci a ekologické stopě. Druhá polovina třetí kapitoly je věnována socioekonomickému rozvoji, současným výsledkům v rozvojových zemích i jeho jednotlivým indikátorům.

Čtvrtá kapitola je zásadní pro zjištění hlavního cíle této práce. Dle evaluací a monitoringu již realizovaných projektů (ICDPs) analyzuje výsledky a informuje o závěru, zda je či není možné uskutečňovat v rozvojových zemích socioekonomický rozvoj při současné ochraně přírody.

3 Metody zpracování

Diplomová práce byla zpracována na základě sběru a následné analýzy dat, tedy rešeršně – kompilační metodou.

Při zpracování práce byly užity téměř výhradně internetové zdroje v angličtině. Velmi přínosné byly elektronické zdroje od mezinárodních organizací zabývajících se ochranou přírody, jako například WWF či IUCN a od renomovaných odborníků – často spolupracujících se zmiňovanými organizacemi.

Využity byly též publikace vydané programy OSN, zejména UNEP pro tématickou oblast ochrany přírody či UNDP a jeho Zprávy o lidském rozvoji při zpracování tématu, které se zabývá socioekonomickým rozvojem.

České knižní a elektronické zdroje byly využity ve zhruba stejném poměru, avšak v menším než žádoucím množství, neboť českých zdrojů, které se zabývají daným tématem, je, dle mého názoru, nedostatek.

Naplnění cílů práce bylo z velké části dosaženo na základě hodnocení a srovnání realizovaných ICDPs v poslední kapitole této práce. O vybraných projektech neexistuje dostatek dostupných evaluačních dokumentů, což se logicky odrazilo i v častějším zmiňování dostupných zdrojů.

Grafy, tabulky a přílohy zde uvedené byly upraveny z původních zdrojů či vytvořeny na základě informací nacházejících se v citovaných zdrojích. V anglických zdrojích se vyskytovalo množství odborných názvů, jejichž překlad do češtiny byl mnohdy možný jen dlouhým a složitým opisem. Z toho důvodu, stejně jako z důvodu možné misinterpretace složitěho opisu, jsou v práci některé anglické názvy ponechány v originálním znění, tedy bez překladu.

4 Vymezení základních pojmů

Životní prostředí se jako pojem vyskytuje v této práci velmi často. Existuje mnoho, více či méně složitých a obsáhlých definic životního prostředí. Uvádím tu, která je obsažena v českém Zákoně č. 17/1992 Sb., o životním prostředí. Za životní prostředí je dle zákona považováno: „*Vše, co vytváří přirozené podmínky existence organismů včetně člověka a je předpokladem jejich dalšího vývoje. Jeho složkami jsou zejména ovzduší, voda, horniny, půda, organismy, ekosystémy a energie.*“

Pojem **ekosystém** je dle stejného zákona definován jako: „*Funkční soustava živých a neživých složek životního prostředí, jež jsou navzájem spojeny výměnou látek, tokem energie a předáváním informací a které se vzájemně ovlivňují a vyvíjejí v určitém prostoru a čase.*“

Příroda, jako další často zmiňovaný pojem, bývá nesprávně mezi neodbornou veřejností zaměňována za pojem životní prostředí, případně chápána v kontextu jiném, než jaký jí přísluší.

Činčura (1983, s. 494) definuje přírodu s širším smyslu jako: „*Celý hmotný svět nacházející se v ustavičném pohybu, nekonečný v čase a prostoru.*“ V užším slova smyslu představuje přírodu jako: „*Souhrn jevů a předmětů, které vznikly a vznikají na Zemi v průběhu jejího vývoje a které nevytvořil člověk.*“

Přírodu lze dělit na neživou, kterou tvoří celá Země bez organismů a na živou, která je tvořena vřivými rostlinami a živočichy a jejíž součástí je i člověk a lidská společnost (Činčura, 1983, s. 495).

Ochrana přírody, jako další z často uváděných pojmů, chápeme nejčastěji jako určitý proces zachování druhu či plochy. Principy ochrany přírody i participující strany se mění v průběhu časů.

Ochrana přírody je definována českým Zákonem č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny jako: „*Vymezená péče státu a fyzických i právnických osob o volně žijící živočichy, planě rostoucí rostliny a jejich společenstva, o nerosty, horniny, paleontologické nálezy a geologické celky, péče o ekologické systémy a krajinné celky, jakož i péče o vzhled a přístupnost krajiny.*“

Činčura (1983, s. 421) definuje ochranu přírody jako: „*Cílevědomé udržování a zvelebování přírodního prostředí jako celku a jeho biotických a abiotických prvků.*“

Biodiverzita je klíčovým pojmem v kontextu ochrany přírody a životního prostředí.

Biodiverzitu (též biologickou diverzitu) definoval roku 1989 Světový fond ochrany přírody (WWF) jako „*bohatství života na Zemi, miliony rostlin, živočichů a mikroorganismů, včetně genů, které obsahují, a složité ekosystémy, jež vytvářejí životní prostředí*“ (dle překladu Kindlmanna a Jersákové).

Biodiverzita je zpravidla vnímána na třech různých úrovních. Genetická biodiverzita představuje rozmanitost v rámci druhu, ať již geograficky oddělené populace či mezi jedinci jedné populace. Druhovú biodiverzita zahrnuje všechny organismy žijící na Zemi. Poslední úroveň biodiverzity představuje rozmanitost společenstev a ekosystémů v krajině (Primack a kol., 2001, s. 18).

Chráněné území definoval Světový svaz ochrany přírody (IUCN) v roce 1994 následovně: „*Území pevniny nebo moře, zvláště určené k ochraně a zachování biologické rozmanitosti, přírodních a přidružených kulturních zdrojů a spravované právními a jinými účinnými prostředky*“.

Nověji definoval pojem chráněné území IUCN v roce 2008 jako: „*Jasně vymezený geografický prostor, právními a jinými účinnými prostředky uznávaný, určený a spravovaný tak, aby se v něm dosáhlo dlouhodobé ochrany přírody a s ní souvisejících ekosystémových služeb a kulturních hodnot*“ (Lausche, 2011, s. 12; Plesník-a,b, 2008).

Chráněná území byla dále rozdělena do 6 kategorií dle kategorizace IUCN (viz Příloha 1).

Mezinárodní svaz ochrany přírody (International Union for Conservation of Nature, dále jen IUCN) je světová environmentální organizace. Založena byla v roce 1948 se sídlem ve švýcarském Glandu. Hlavním cílem a posláním organizace je ovlivňovat, povzbuzovat a pomáhat lidské společnosti chránit celistvost a rozmanitost přírody a spravedlivě a udržitelně využívat přírodní zdroje na lokální, regionální i globální úrovni (Dudley, 2008, s. iii). Jako 5 prioritních oblastí svého zájmu a práce uvádí IUCN biodiverzitu, klimatické změny, udržitelnou energii, lidský blahobyt a zelenou ekonomiku.

Členy IUCN je přibližně tisícovka vládních i nevládních organizací. IUCN realizuje projekty po celém světě, úzce spolupracuje s orgány OSN a je známý také svojí publikační činností. IUCN je autorem Červeného seznamu, který stanovuje stupeň ohrožení rostlinných a živočišných druhů a na jehož základě od roku 1966 vydává Červenou knihu ohrožených druhů (IUCN Red Data Book). Spolupracuje také na přípravě mezinárodních environmentálních smluv (CITES, Ramsarská úmluva) (IUCN-a, 2012).

Světový fond na ochranu přírody (World Wide Fund for Nature, dále jen WWF), dříve Světový fond divoké přírody (World Wildlife Fund) je mezinárodní nezisková organizace založená v roce 1961. Prvním prezidentem organizace se stal nizozemský princ Bernhard, který byl velmi nápomocen při zakládání WWF. Organizace se ve svých projektech zaměřuje na ochranu biologických druhů a přírodních stanovišť, na problematiku klimatických změn a znečištění životního prostředí, na spolupráci s místními komunitami. Ve svém znaku má organizace ohroženou pandu velkou.

WWF se podílí na tvorbě mezinárodních environmentálních dokumentů a také vydává vlastní publikace a každoroční reporty (Zprávy o živoucí planetě) (WWF-a).

Definice **rozvoje** se výrazně měnila v průběhu doby, s rozvojem společnosti a s kulturními, hospodářskými i politickými změnami v globálním, mezikontinentálním aj. měřítku. Definic rozvoje existuje velké množství. Uveďme si pár příkladů.

Obecnou definici rozvoje nabízí Pieterse ve své knize *Development Theory: Deconstructions Reconstructions*. Zní následovně: *„Rozvoj můžeme definovat jako organizovanou intervenci do kolektivních záležitostí podle standardů zlepšení. Co je míněno tímto zlepšením a jaký druh intervence je vhodný, se přirozeně mění podle třídy, kulturně-historického kontextu a vztahů moci“* (Pieterse, 2010, s. 3; Navrátilová, 2009, s. 16).

V průběhu doby získal pojem nejrůznější přívlastky. Uváděn je **ekonomický rozvoj** měřený zejména skrze ekonomický růst makroekonomickými ukazateli s omezenou a generalizovanou vypovídací hodnotou, nebo **na člověka orientovaný rozvoj** vycházející z výsledků indexů mnohorozměrné povahy (Syrovátko, 2008, s. 10).

V roce 1987 představila Komise OSN pro životní prostředí a rozvoj v čele s Gro Harlem Brundtland ve zprávě *Naše společná budoucnost* koncept **(trvale) udržitelného rozvoje**. Definice zní následovně: *„Udržitelný rozvoj je takový rozvoj, který zajistí potřeby současných generací, aniž by bylo ohroženo uspokojení potřeb generací příštích, a aniž by se to dělo na úkor jiných národů“* (Our Common Future, 1987; MŽP, 2008 – 2012).

Zajímavým způsobem pojal rozvoj teoretik rozvoje a nositel Nobelovy ceny Amartya Sen. Jeho zdůrazňování lidských schopností (human capabilities) se odrazilo na definici jeho **lidského rozvoje**. Lidský rozvoj chápe jako *„proces rozšiřování možností lidí, jak žít svůj život.“* Možnosti mohou být neomezené a nejsou statické, ale mohou se měnit v čase (Kolektiv autorů, 2008, s. 103).

Integrated Conservation and Development Project (ICDPs) jsou projekty uplatňující nový přístup v řízení chráněných území, kde je hlavní důraz kladen na začleňování místního obyvatelstva do projektů a jeho aktivní participaci v něm. Místní obyvatelstvo začleněné do ICDPs se stává zodpovědným za kontrolu a uvědomělé užívání místních surovinových zdrojů a wildlife složky, a tím pádem získává v dlouhodobějším časovém horizontu jistotu existence své i celé svojí komunity. Ochrana biodiverzity se tak snoubí s rozvojem místního obyvatelstva a nadále již neplatí a nebývá uplatňována představa o ochraně biodiverzity (v chráněných oblastech) z minulosti, která omezovala a utiskovala místní obyvatelstvo (Nelson, 2003, s. 65).

Vznik a následná implementace ICDPs přímo souvisí se zahájením činnosti Wildlands and Human Needs Program (*1985) spadající pod WWF (Hughes a Flintan, 2001, s. 4).

Kromě ICDPs existují projekty, které sice nespadají pod ICDPs, ale přitom se stejně jako ICDPs snaží o udržitelný rozvoj zaměřený na životní prostředí a zároveň na lidský rozvoj. Odlišení ICDPs od ostatních podobných projektů je přesto poměrně snadné – ICDPs jsou totiž uplatňovány výhradně v oblastech chráněných území nebo v jejich blízkém okolí. U ICDPs můžeme rozlišit první a druhou generaci projektů. Zatímco první generace ICDPs zahrnovala přibližně 20 projektů, které byly založeny na neflexibilních a přísných řídicích plánech, od 90. let 20. století a později dochází k realizaci druhé generace ICDPs, které jsou založeny na myšlenkách větší flexibility. Rozvoj ICDPs na samém konci 20. století byl markantní. V roce 1994 běželo po celém rozvojovém světě přibližně 50, do roku 2001 přes 300 projektů označených jako ICDPs (Hughes a Flintan, 2001, s. 5).

5 Historie ochrany přírody v rozvojovém světě

I když je problematika ochrany životního prostředí zmiňována výrazněji od konce 19. století, její počátky sahají do období až 2 tisíce let př.n.l., a to zejména v podobě ochrany přírody a přírodních zdrojů.

V Číně vznikaly zákony o ochraně lesů a nařízení zakazující lov zvěře v období rozmnožování, ve starověkém Řecku již Platon či Aristoteles upozorňovali na problematiku výrazného odlesňování v oblasti Attiky a nutnosti opětovného zalesnění. V Indii byly sepsány zákony na ochranu ryb, zvířat a lesů a byla vyčleňována zvláštní území – rezervace (Radford University; UNEP-a, 2008, s. 6).

Ochrana specifických přírodních oblastí probíhala také na Tichooceánských ostrovech („tapu“ na Novém Zélandu) či v Africe, kde vznikaly posvátné háje (Eagles a kol., 2002, s. 5). V Saudské Arábii existovaly již v předislámské době směrnice kontrolující rozsah a intenzitu využívání zdrojů, tzv. systém hema. Ten byl vytvořen na základě nepsaných, avšak velmi hodnotných pravidel týkající se ochrany půdy, vegetace a rozsahu pastevectví, které jsou doposud úspěšně praktikovány (Zahran a kol., 1990, s. 19).

Dle výše zmíněných příkladů rané ochrany životního prostředí je patrné, že lidé se o své životní prostředí zajímali již v dávné minulosti. Rozhodně by však bylo velmi naivní sdílet doposud rozšířený názor o starých kulturách žijící v úplné shodě s přírodou. Oblast Úrodného půlměsíce je ukázkovým příkladem nevhodného užívání půdy a přírodních zdrojů. Pozůstatky mnoha staveb v dnešních opuštěných pouštních oblastech mohou být pro současnou generaci jakýmsi mementem dřívějšího blahobytu a zeleně všude kolem. Také úpadek starověkého Řecka a Říma je zčásti odbornou veřejností vysvětlován nevhodným užíváním půdy a přírodních zdrojů (Runnels, 1995, s. 96).

První chráněná území v pravém slova smyslu vznikala v Evropě ve středověku, v období renesance. Zákony vydávané panovníky měly chránit místa sloužící ke královské honitbě (Eagles a kol., 2002, s. 5). Tato místa se pak jen velmi pomalu otvírala pro veřejnost.

Výrazné změny v životním prostředí byly od 18. století spojovány s rozvojem průmyslu a s průmyslovou revolucí. Lidé objevili nový energetický zdroj – uhlí a povrchově i podpovrchově započali s jeho rozsáhlou těžbou. Například ve Velké Británii jsou degradované oblasti, ve kterých dříve docházelo k těžbě hnědého uhlí, upravovány i v současnosti. Nejen těžba, ale také růst měst, zvyšující se počet obyvatel ve městech i mimo ně či rozvoj automobilismu postupně mění životní prostředí po celém světě – a to přímo i nepřímo (Moldan a Pačes, 1984, s. 19).

Období romantismu bylo pro ochranu životního prostředí dalším významným mezníkem. Zejména šlechta ovlivněná tímto umělecko-filozofickým směrem zakládala v této době v Evropě četné soukromé chráněné oblasti na svých panstvích. Právě v období romantismu docházelo i k zakládání prvních chráněných oblastí v kolonizovaném světě (Eagles a kol., 2002, s. 7).

V 19. století se rozvíjela ochrana životního prostředí zejména ve Spojených státech amerických, v Kanadě, Austrálii a jižní Africe. V roce 1872 vznikl první národní park na světě – Yellowstonský národní park. Postupně se měnily i důvody pro vznik chráněných území. Vedle potřeby ochrany přírodního bohatství se zdůrazňovalo také využití oblastí pro rekreaci a odpočinek obyvatelstva. Chráněná území byla v této době vyhlášována nikoli soukromými osobami, ale zejména vládami jednotlivých států.

S rostoucím počtem existujících chráněných oblastí bylo nutné vytvořit také koordinované řídicí struktury. Na počátku 20. století vznikly první správy chráněných území a národních parků¹ (Eagles a kol., 2002, s. 6).

Během 20. století se myšlenka ochrany přírody, potažmo životního prostředí rozšířila do celého světa.

Rozvoj technologií a jejich praktické využití ve druhé světové válce vyvolaly nové obavy z environmentálních změn v krajině. Obavy oprávněně působily události svržení atomových bomb v Hirošimě a Nagasaki během druhé světové války či použití vysoce jedovatého dioxinu Agent Orange ve vietnamské válce (Jernelov, 2003).

Od 20. století se také v životním prostředí vyskytuje stále více nebezpečných syntetických látek. Znečištěny jsou v různém rozsahu všechny sféry² ovlivňující život člověka a ostatních živých organismů na Zemi. Užívání nových chemických látek a jejich pronikání do jednotlivých sfér je zrádné zejména v tom, že lze jen těžko odhadnout jejich dlouhodobější dopady na životní prostředí. Látky totiž v přírodě nezpůsobují jen okamžité následky, ale mnohdy se jedná o dlouhodobé, na první pohled zcela nepatrné jevy ovlivňující životní prostředí v řádu desítek let později (jedním z nejznámějších případů mohou být freony) (EPA, 2010; Jernelov, 2003).

Nebezpečí zneužití moderních technologií vedlo k uzavírání prvních mezinárodně platných smluv v oblasti životního prostředí (např. Smlouva o Antarktidě platná od roku 1961) a užívání nových syntetických látek k doporučenému opatrnému užívání.

---

¹ V Kanadě v roce 1911, ve Spojených státech amerických v roce 1916.

² Atmosféra, hydrosféra, kryosféra, pedosféra, biosféra i svrchní část litosféry.

Zatímco v období po druhé světové válce, přesněji v 50. až 70. letech byla diskutována otázka znečištění (především vody a vzduchu) a jeho negativního vlivu na člověka, šetrnějšího užívání přírodních zdrojů, od 70. let se životní prostředí více začleňuje do politik jednotlivých států. V roce 1972 uveřejnil Římský klub zprávu manželů Meadowsových nazvanou Meze růstu (v originále *The Limits to Growth*). Hlavním cílem zprávy bylo poukázat a upozornit na zdánlivě zřejmý fakt, že na Zemi, která je omezena množstvím vody, půdy, nerostných zdrojů, apod., nemůže docházet ke stálému a neomezenému růstu. Meadowsovi ve své zprávě varovali, že pokud by došlo k překročení limitů Země, následoval by náhlý a nekontrolovatelný pokles nejen ve velikosti, ale také v životní úrovni populace.

Meze růstu upozornily v době průmyslové prosperity na nutnost zodpovědnějšího zacházení s nerostnými zdroji a varovaly před problematikou rostoucí populace, znečištění životního prostředí a průmyslové výroby. Obsahovaly též časové prognózy vyčerpání některých surovinových zdrojů a staly se ve své době velmi diskutovaným a pro některé též kontroverzním dílem (Moldan a Pačes, 1984, s. 85).

Výraznou zátěž životnímu prostředí způsobovala v 70. a dalších letech průmyslová prosperita vyspělých zemí „Západu“. V tomto směru však nezaostával ani komunistický východ. Ve státech sdružených do bývalého Sovětského svazu a v jeho satelitech byla zdůrazňována úloha těžkého průmyslu. Množství emisí, které vznikaly z takové průmyslové činnosti, bylo alarmující a způsobovalo velké škody na velké vzdálenosti³. (Berner a Berner, 2012, s. 141).

Od období konce druhé světové války byly zakládány mezinárodní, regionální i místní neziskové organizace zabývající se ochranou životního prostředí, stejně jako programy mezinárodních organizací zaměřených na životní prostředí⁴. Konaly se první konference zaměřené na životní prostředí, nejen v environmentální teorii se začaly prosazovat koncepty (trvale) udržitelného rozvoje a byly vytvářeny, podepisovány a ratifikovány první mezinárodní smlouvy o ochraně životního prostředí (viz Příloha 2).

---

³ Například emise vyprodukované nad střední Evropou byly unášeny vzdušnými proudy do oblasti severní Evropy, kde ničily životní prostředí poté, co došlo ke kondenzaci vodních par a emise se v podobě kyselých dešťů dostávaly do severských vod a půd a způsobovaly okyselování jezer a vymírání v nich žijících ryb či úhyn jehličnatých porostů.

⁴United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization / UNESCO (* 1947), International Union for Conservation of Nature and Natural Resources / IUCN (* 1948), World Wide Fund for Nature / WWF (*1961), Greenpeace (* 1971), United Nations Environmental Programme / UNEP (* 1972), Sea Shepherd (* 1977).

Stranou zájmu ochrany přírody byly dlouhá léta oceány a moře. I když pokrývají 70 % povrchu Země, jejich ochrana byla více méně až do 80. let 20. století, kdy se začala vytvářet mořská chráněná území (Marine Protected Areas, dále jen MPAs) s různou mírou ochrany, spíše opomíjena. Dle WWF jsou definovány jako „*oblasti určené k ochraně mořských ekosystémů, procesů, přírodních stanovišť a biologických druhů, které mohou přispět k obnově a doplnění zdrojů pro sociální, ekonomické a kulturní obohacení.*“ (WWF-a).

MPAs v rámci efektivního a promyšleného řízení chrání biodiverzitu, ohrožená přírodní stanoviště i ohrožené, nadprůměrně lovené druhy ryb. V rámci zachování druhů a počtu se podílí také na zachování místní kultury a ekonomiky spjaté s mořem (WWF-a; FAO-a, 2012).

5.1 Afrika

K environmentálním změnám v Africe docházelo pozvolna a značně se lišila intenzita jevů v jednotlivých částech regionu. Zatímco severní Afrika byla pro jižní Evropu a Blízký východ známá již ve starověku, zbytek kontinentu nacházející se jižně od Sahary (zejména africké vnitrozemí) byl pro západní svět skrytý až do 19. století (David, 2011).

Před 15 tisíci lety byly v severní Africe využity vhodné podmínky kolem řeky Nil k prvním pokusům pěstování rostlin. K výraznějším změnám životního prostředí došlo v době zemědělské revoluce, přibližně v období 6 tisíc let př.n.l. (Hughes, 2005, s. 20).

V 6. století př.n.l. na pobřeží severní Afriky vznikaly četné řecké kolonie. Řeky v severní Africe později vystředali Římané a právě díky nim se rozšířilo povědomí o Africe ve starověku až k hranicím Sahary, když zde Římané budovali pevnosti napříč pouští od Atlantského oceánu k Rudému moři (Adams a McShane, 1996, s. 3).

Nejen díky přímé existenci řeckých a římských kolonií v Africe, ale také díky celkové geografické blízkosti severního afrického pobřeží a evropského kontinentu⁵ se tyto dva světy kulturně i obchodně velmi ovlivňovaly, přírodní potenciál byl využíván v mnohem větší míře než zbytek v té době neznámého kontinentu a docházelo tak i k výraznějším změnám v životním prostředí než tomu bylo jinde v Africe (Příhoda, 1981, s. 188).

I proto má dnes region severní Afriky oproti zbytku kontinentu nejmenší podíl rozlohy chráněných území (UNEP-a).

---

⁵ Nejmenší vzdálenost mezi kontinenty: Gibraltar – Maroko: 14 km.

Kvůli či spíše díky vysokým teplotám a vlhkosti, nesplavnosti afrických řek ústících do oceánu, nebezpečným infekčním nemocem (přenášených zejména hmyzem) a pobřeží, na něž bezprostředně navazují vysoké neprostupné hory, nedošlo do 18. století k výraznějším změnám v životním prostředí Subsaharské Afriky.

V období kolonizace Afriky, kdy se evropské velmoci zmocnily africké půdy a jejího obyvatelstva, bylo zdejší životní prostředí měněno zejména těžbou nerostných surovin (degradace půdy), zakládáním farem Evropany (vybíjení divoké zvěře) a budováním železnice (deforestace a masivní lovení divoké zvěře jako obživa pro dělníky).

Africké kolonie postihl stejný a zároveň jiný osud než kolonie na dalších kontinentech. Evropští kolonizátoři velmi výrazným způsobem ovlivňovali utváření ochrany africké přírody, a to více než kdekoli jinde v kolonizovaném světě. Proč tomu tak vlastně bylo? Proč Afrika nebyla jen dalším odbytištěm evropské nadprodukce a zásobárnou nerostných surovin a otroků? Odpověď je jednoduchá, přesto poměrně překvapivá. Iluze. Romantismem ovlivnění Evropané si vytvořili vlastní obraz Afriky, který se však jen málo podobal skutečné Africe. Vysnili si jakýsi kousek ráje na Zemi, místo, které je třeba chránit. Těmto představám pak nejlépe vyhovovala oblast jižní a východní Afriky, která se měla stát novým, stálým domovem pro bílé přistěhovalce. Divoká zvířata a člověkem relativně nepoznamenaná příroda totiž pro moderní průmyslovou a přelidněnou Evropu představovala naprosto novou alternativu bydlení a nový, žádoucí životní styl (Child, 2004, s. 7).

Rozsáhlá deforestace v britských koloniích v Africe a na Mauritiu v 1. polovině 19. století se stala prvním impulsem pro širší vnímání problematiky ochrany přírody. Doposud existující nařízení na ochranu některých živočišných druhů a lesů byla rozšířena také na ochranu savan a půdy. Ochrana přírody v Africe svými moderními přístupy a jednotným pojetím od přelomu 19. a 20. století zastíňovala ochranu přírody v Evropě či Severní Americe (Child, 2004, s. 8).

Na samém počátku 20. století došlo v ochraně africké přírody k prvním výraznějším změnám. Koloniální velmoci (Belgie, Francie, Itálie, Německo, Portugalsko, Španělsko a tehdejší Spojené království Velké Británie a Irska) iniciovaly vznik regionální úmluvy o ochraně přírody a přírodních zdrojů na africkém kontinentu. Dokument známý jako Úmluva o ochraně volně žijících živočichů, ptáků a ryb v Africe (v originále „Convention on the Preservation of Wild Animals, Birds, and Fish in Africa“ byla podepsána 19. května 1900 v Londýně. Jejím hlavním úkolem byla prevence masivního vybíjení divoké zvěře, stejně jako zvýšená ochrana rozmanitých afrických živočišných druhů.

Tato úmluva však nakonec nikdy nevešla v platnost. Nahradila ji druhá Londýnská úmluva z roku 1933. Oficiálně „Convention Relative to the Preservation of Fauna and Flora in their Natural State“, neoficiálně „Londýnská konvence“ byla oproti původní koncepci z roku 1900 rozšířena o ochranu rostlinných druhů. Naopak zcela zmizela část vztahující se k redukci škůdců. Druhy získávaly status druhů absolutně chráněných nebo status druhů s nižším stupněm ochrany. Londýnská konvence z roku 1933 byla prvním oficiálním legálním dokumentem, který poskytoval ochranu rostlinným i živočišným druhům a umožnil vznik národních parků a přírodních rezervací na africkém kontinentu (IUCN-c, 2006, s. 3). Zakládání NP v jednotlivých částech Afriky ilustruje Tabulka 1.

Tabulka 1: Počátky zakládání chráněných území v jednotlivých částech Afriky

Oblast	Období	Název	Stát
severní Afrika	20. a 30. léta 20. století	* CHÚ pod francouzskou nadvládou	
východní a jižní Afrika	1895	The Greater St. Lucia Wetland Park	Jižní Afrika
	1898	Krugerův NP	Jižní Afrika
	1922	Selous Game Reserve	Tanzanie
střední a západní Afrika	19. století konec 19. století	sloní rezervace lesní rezervace na ochranu dřeva	DR Kongo Nigerie
	1909	chráněná území	Ghana
	1910	lesní rezervace	Sierra Leone
	1916	chráněné území povodí (-> * přírodní rezervace Abuko)	Gambie
	1925	Albertův NP	DR Kongo
	1926	útočiště pro zvěř	Burkina Faso

Zdroj: UNEP-a; Chape a kol., 2008; South African National Parks, 2004 – 2012.

Londýnská konvence z roku 1933 se přesto nedokázala zbavit nádechu prospěchářství. V 50. letech byla Londýnská konvence revidována a obohacena o nové články. Byla vydána doporučení pro uplatnění harmonizace vzájemného vztahu chráněných území a potřeb afrického obyvatelstva. Afrika však procházela počáteční dekolonizací a na tento „ochranářský“ krok ještě nebyla připravena (Van Heijnsbergen, 1997, s. 16). Po ukončení procesu dekolonizace cítily africké státy s nově nabytou nezávislostí potřebu změn v právním ošetření problematiky ochrany přírody. V roce 1963 byl schválen dokument „African Charter for the Protection and the Conservation of Nature“.

Doporučena byla také revize Londýnské smlouvy, na které se podílely organizace IUCN, FAO a UNESCO a v roce 1968 byla přijata revidovaná konvence označována jako Alžírská konvence. Během revize byla konvence zbavena všech známek prospěchářství. Stala se jakýmsi předchůdcem mezinárodního práva o divoké zvěři, kladla důraz na potřebu uváženého zacházení se surovinovými zdroji současnými i budoucími generacemi a jako zásadní určila pravidlo obecné zodpovědnosti všech afrických států. V moderní konvenci, která bez nadsázky předcházela její době, však nebyl ošetřen poměrně zásadní problém. Neexistoval mechanismus, který by dbal na dodržování práva a jeho vymáhání. Neexistovala rovněž institucionální struktura, která by byla nápomocna státní moci v úspěšné realizaci nových cílů v ochraně přírody (UNEP-d).

Rychlý rozvoj vědy a nové poznatky plynoucí ze závěrů světových konferencí o životním prostředí podnítily africké země k další modernizaci svých environmentálních zákonů v 80. letech. Tehdy skončil neúspěchem pokus o revizi Alžírské konvence. Neúspěch revize byl kompenzován četnými mezinárodními smlouvami o životním prostředí uzavíranými též africkými zeměmi v průběhu 80. let. Patřily mezi ně například: Úmluva o mořském právu (1982), Mezinárodní dohoda o tropickém dřevu (1983), Vídeňská úmluva na ochranu ozónové vrstvy (1985), Montrealský protokol (1987), Basilejská úmluva o kontrole pohybu nebezpečných odpadů přes hranice států a jejich zneškodňování (1989).

Revize Alžírské konvence byla úspěšná až na počátku nového tisíciletí, v roce 2003 byla přijata prezidenty a premiéry afrických států jako „Revised African Convention on the Conservation of Nature and Natural Resources“ v Maputu na druhém summitu Africké unie. Usiluje o zdokonalení udržitelného managementu půdy, vody, vzduchu a biologických zdrojů a hledá optimální způsob začlenění environmentálních strategií do sociálního a ekonomického rozvoje. Na rozdíl od Alžírské konvence ošetřuje Maputská konvence problematiku dodržování a kontroly dodržování environmentálních zákonů skrze vznik nezávislého sekretariátu (African Convention on the Conservation of Nature and Natural Resources – Revised Version, s. 2).

Na současnou situaci chráněných území v Africe je stručně poukázáno v Tabulce 2.

Tabulka 2: Současný stav chráněných území v Africe

Chráněná území (CHÚ)									
Oblast	Podíl k celkové ploše oblasti v %	Počet CHÚ	Rozloha CHÚ v km ²	Počet MPAs	Rozloha MPAs v km ²	Počet biosférických rezervací	Počet oblastí pod Ramsarskou úmluvou	Počet lokalit v SD UNESCO	Kategorizace CHÚ dle kategorizace IUCN
severní Afrika	1,22	164	73 100	50	-	14	71	3	Většina CHÚ nekategorizována (rekreační zóny, mořské a lesní rezervace, přírodní rezervace);CHÚ malých rozloh;systemy hema
východní a jižní Afrika	14,7	> 4000	-	139	12 000	22	49	22	21 % CHÚ nekategorizováno (lesní rezervace, wildlife management areas, soukromé rezervace, lovecká území); 3 % v II, 16 % v IV, 1 % v V, 32 % v VI.
střední a západní Afrika	9	2 601	1 100 000	43	9 600	31	73	17	29 % CHÚ nekategorizováno (lesní rezervace); 2 % CHÚ v kategorii Ia, 1 % v Ib, 31 % v II, 31 % v IV, 6 % v VI.

Zdroj: UNEP-a; Chape a kol., 2008.

5.2 Latinská Amerika

Ochranu přírody Latinské Ameriky, uvědomělé využívání zdejších přírodních zdrojů a úctu k přírodě je možné spatřovat již v dobách starých indiánských civilizací.

Oblast Latinské Ameriky osidlovaly v minulých dobách významné indiánské civilizace, které ovlivňovali své životní prostředí v různé míře. Například Inkové, jejichž říše se rozkládala v předkolumbovských dobách na západním pobřeží Jižní Ameriky, byli výbornými zemědělci s excelentními znalostmi šlechtění planých druhů rostlin v druhy zemědělsky využitelné. Ve svých zemědělských aktivitách využívali postupy šetrné k okolní přírodě a uvědoměle využívali také další přírodní zdroje.

Po příchodu španělských dobyvatelů byly aktivity související s využíváním přírodních zdrojů (zejména pěstování stromů, dodržování vhodného času pro roubování a další lesnické záležitosti) uzákoněny v tzv. Právech indiánů (v orig. Leyes de Indias). I přes nevalný historický obraz španělských dobyvatelů v oblasti Latinské Ameriky, je Buchinger (1965) přesvědčena, že dobyvatelé neměli v úmyslu ničit zdejší netknutou přírodu, právě naopak se snažili o zlepšení a podporu zdejších přírodních zdrojů zaváděním dobytka, koní, semen nepůvodních plodin – například jako káva. V období kolonialismu byly kolonie využívány svými velmocemi jako zdroj přírodních materiálů. Latinská Amerika nebyla výjimkou, stala se zdrojem zemědělských produktů a přírodních zdrojů. Hojnost zdrojů a představa jejich zdánlivé nevyčerpatelnosti se projevila během staletí změnami ve skladbě lesů a odlesňováním (Buchinger, 1965, s. 33).

Po založení historicky prvního národního parku ve světě (NP Yellowstone), se územně-ochranářské snahy objevily také v Latinské Americe. Počátky zakládání novodobých chráněných území ve státech Latinské Ameriky dokládá Tabulka 3.

Tabulka 3: Počátky zakládání chráněných území v Latinské Americe

Oblast	Období	Název	Stát
Mexiko	1917	Desietro de los Leones	
	1928	Isla Guadalupe	
Karibik	1765	rezervace Main Ridge	Tobago
	1791	rezervace Kings Hill	Sv. Vincenc
	1892	1. MPAs na světě	Bahamy
	1907	chráněná území	Jamajka, Portoriko
	1910	chráněná území	Grenada
	1930	chráněná území	Kuba
Střední Amerika	1923	biosférická rezervace Barro Colorado Island	Panama
	1928	chráněná území	Panama
Jižní Amerika	1903	věnována půda ze soukromého vlastnictví F.P. Morena pro účel zřízení NP Nahuel Huapí	Argentina
	1907	lesní rezervace Malleco	Chile
	1922	NP Nahuel Huapí	Argentina
	1926	NP Vicente Pérez Rosales	Argentina
	1929	NP Kaiteur	Guyana
	1934	NP Iguazú	Argentina
	1936	Galapážský NP	Ekvádor
	1939	NP Sajama	Bolívie

Zdroj: Chape a kol., 2008; Burkart, 1988.

Během roku 1940 a 1941 ratifikovala většina latinskoamerických států washingtonskou Úmluvu o ochraně přírody a zachování divoké fauny a flóry na západní hemisféře (Convention on Nature Protection and Wild Life Preservation in the Western Hemisphere), jejímž hlavním cílem byla ochrana přírodních stanovišť a biologických druhů, zachování krajiny z pohledu historické, vědecké a estetické hodnoty (OAS, c2012).

Období po druhé světové válce se pro latinskoamerické země neslo v duchu masivní imigrace z Evropy. Docházelo k růstu měst a osidlování do té doby odlehlých a nepřístupných oblastí. Z hlediska ochrany životního prostředí nastala situace podobná té africké z období romantismu. V této době dochází však zároveň k největšími úhynu biologických druhů v důsledku ničení přirozených přírodních stanovišť a v důsledku komerčního lovu.

Na doporučení, která zazněla na První světové konferenci národních parků v roce 1962, byl pro latinskoamerický region vytvořen v roce 1964 výbor pro národní parky, Latin American Committee on National Parks (LACNP) (First World Conference on National Parks, 1962, s. 385).

V období od 60. let 20. století se postupně zvyšoval počet chráněných území ve státech Latinské Ameriky. Rostl také počet nevládních neziskových organizací (dále jen NGOs), které se zajímaly a skrze své kampaně upozorňovaly na nejrůznější environmentální problémy Latinské Ameriky. V popředí zájmu byla zejména deforestace Amazonského pralesa (Chape a kol., 2008, s. 208, 222). Novodobou ochranu životního prostředí se zaměřením na management chráněných území a přírodních zdrojů dle konceptu udržitelného rozvoje zastupují v regionu Latinské Ameriky dva významné kongresy. Jedná se o První a Druhý latinskoamerický kongres o národních parcích a dalších chráněných územích z roku 1997⁶ a 2007⁷ (The First Latin American Congress on National Parks and Other Protected Areas in 1997, The Second Latin American Congress on National Parks and Other Protected Areas in 2007). Kongresy jsou považovány za úspěšné počiny moderní ochrany přírody v regionu. Vyzdvihují se dosažené úspěchy zejména v oblasti lépe fungujícího managementu chráněných území, větší participace domorodých kmenů, místních obyvatel, soukromého sektoru i NGOs. Přetrvávají však problémy s ekonomickým růstem neudržitelného směru a se stále rostoucím tlakem na rozšiřování zemědělské půdy pro pěstování biopaliv a rozšiřování infrastruktury pro sektor cestovního ruchu (Guerrero a Sguerra, 2009, s. 8).

V roce 2011 byl pod záštitou Světové organizace ochrany životního prostředí vytvořen The Nature Conservancy vytvořen Latin American Conservation Council. Cílem tohoto uskupení je řešení závažných regionálních environmentálních problémů (dostatek vody, potravinová bezpečnost, ochrana pevniny i oceánu, vhodný rozvoj infrastruktury) (The Nature Conservancy, 2011).

Na současnou situaci chráněných území v Africe je stručně poukázáno v Tabulce 4.

---

⁶ První kongres proběhl v kolumbijské Santa Martě.

⁷ Druhý kongres proběhl v argentinském San Carlos de Bariloche.

Tabulka 4: Současný stav chráněných území v Latinské Americe

Oblast	Chráněná území								
	Podíl k celkové ploše oblasti v %	Počet CHÚ	Rozloha CHÚ v km ²	Počet MPAs	Rozloha MPAs v km ²	Počet biosférických rezervací	Počet oblastí pod Ramsarskou úmluvou	Počet lokalit v SD UNESCO	Kategorizace CHÚ dle kategorizace IUCN
Mexiko	10	193	195 950	38		16	65	3	CHÚ kategorizována skrze 6 federálních kategorií dle národního systému CHÚ (biosférické rezervace, NP, CHÚ fauny a flory, přírodní chráněné oblasti, přírodní památky, oblasti ochrany přírodních zdrojů).
Karibik	15,5	967	68 196	370	32 000	11	32	4	CHÚ kategorizována skrze 6 federálních kategorií dle národního systému CHÚ (biosférické rezervace, NP, CHÚ fauny a flory, přírodní chráněné oblasti, přírodní památky, oblasti ochrany přírodních zdrojů).
Střední Amerika	29	783	157 933	103	157 933	9	34	7	1/3 CHÚ v kategorii I, II, III; nekategorizovaná CHÚ mají většinou nízkou míru ochrany (nárazníková pásma, biokoridory); vysoký podíl soukromých rezervací (Kostarika, Guatemala).
Brazílie	15,3	1 286	1 611 547	88	16 000	6	8	7	< 17 % CHÚ v kategorii I, II, III (52 NP, 130 státních parků, 58 biologických rezervací a ekologických stanovišť); 61 % CHÚ nekategorizováno (národní a státní lesy, domorodé rezervace).
Jižní Amerika	23	1 450	> 2 000 000	114	161000 (z toho 133 000 km ² tvoří Galapážská mořská rezervace)	37	71	14	28 % nekategorizováno (nárazníkové zóny, lesní rezervace, domorodé rezervace); 1 % v kategorii Ia, 1 % v Ib, 24 % v II, 4 % v III, 9 % v IV, 6 % v V, 28 % v VI; nízká míra ochrany mořských a přímořských oblastí.

Zdroj: Chape a kol., 2008

6 Současný stav životního prostředí a socioekonomického rozvoje v zemích rozvojového světa

Hodnocení stavu současného životního prostředí v této kapitole je pro přehlednost rozděleno do sekcí: půda, vzduch, voda, biota. Sekce jsou doplněny o konkrétní příklady environmentálních problémů a uvedeny jsou i iniciativy či kampaně, které proti těmto problémům bojují. V kapitole se dále seznámíme s pojmy úzce souvisejícími se stavem životního prostředí jako environmentální migrace či ekologická stopa. Socioekonomický rozvoj rozvojových zemí je hodnocen skrze výčet indexů.

6.1 Půda

Půda jako svrchní obal zemské kůry poskytuje životní prostředí člověku, rostlinám, živočichům a mikroorganismům (Kašparovský, 2006, str. 45).

Půda je velmi cenné přírodní bohatství, které člověk účelně využívá již více než 12 tisíc let.

S rostoucím počtem obyvatel na Zemi roste v posledních stoletích a zejména dekadách i tlak na přírodní zdroje, půdu nevyjímaje. Půda je základní zdroj získávání potravy a v současnosti na ní závisí již více než 7 miliard lidí.

Tlak na půdu je nejvíce patrný v oblastech s vysokou hustotou zalidnění a v regionech, kde je hlavním/jediným ekonomickým příjmem zemědělství. Proces vytrvalého snižování biologické a ekonomické produktivity půdy je označováno jako degradace půdy (či půdní degradace). Mezi lety 1981 – 2003 došlo k degradaci 24 % světové půdy. Ve stejném období pak bylo rekultivováno 16 % degradované půdy. V současnosti je až čtvrtina degradované půdy tvořena pastvinami a 20 % ornou půdou. Degradace půdy způsobuje ztrátu organických látek a vegetace, výrazné snížení výnosů ze zemědělství, změny v objemu a výskytu vody a vodních srážek, půdní erozi⁸ a jiné. Degradace půdy ztěžuje život jedné a půl miliardě obyvatel, kteří jsou na degradované půdě závislí (UNCCD-a, 2011, s. 12, 36).

Nejčastější příčiny degradace půdy mají antropogenní původ a patří mezi ně neudržitelný způsob využívání půdy v zemědělství, nadměrné spásání vegetace, odlesňování, užívání nevhodných zavlažovacích systémů, užívání těžké techniky, průmyslové znečištění, těžba surovin, konflikty a války (UNEP a GRID-Arendal, 2002).

---

⁸ Každoročně dochází vlivem půdní eroze ke ztrátě 12 milionů hektarů půdy. Jedná se o množství, na kterém by mohlo být vypěstováno 20 milionů tun obilí.

6.1.1. Deforestation (t ez odlesňování)

Lesy v současnosti pokrývají p ribližn  třetinu zemské pevniny a patří k jedním z nejbohatších světových ekosystémů. Polovinu z celkového lesního pokryvu Zem  tvoří lesy tropického či subtropického rázu, zbytek tvoří lesy v mrn m a boreálním klimatick m psmu (Kolektiv autorů, 2007, s. 24).

Lesy jsou domovem nespočtu v r zn  míře chráněných či běžných rostlinných i voln  žijících živočišných druhů. Zvlst  v rozvojových zemí jsou lesy pro obyvatele významným zdrojem potravy, paliva, stavebního materiálu či vody. Nadm rn těžba dřeva, zakládání a rozšířování plantáží, p řirozen ztráta lesů zp soben p řirodnmi katastrofami či pochody vede ve světě k vrazn  deforestaci, a tm pádem také k negativním ekologickm, ekonomickm i estetickm změnám a ztrátám v krajině (UN-a, 2005, s. 30).

Mezi nejčastější p řtiny deforestation patří zisk nov  půdy pro zemědělství a p řmysl, budování infrastruktury, populační exploze a s ní související potřeba produkce většího množství potravin a rozšířování sídel, těžba dřeva pro zisk, výstavba elektráren, těžba dřeva jako jediného zdroje energie v oblasti.

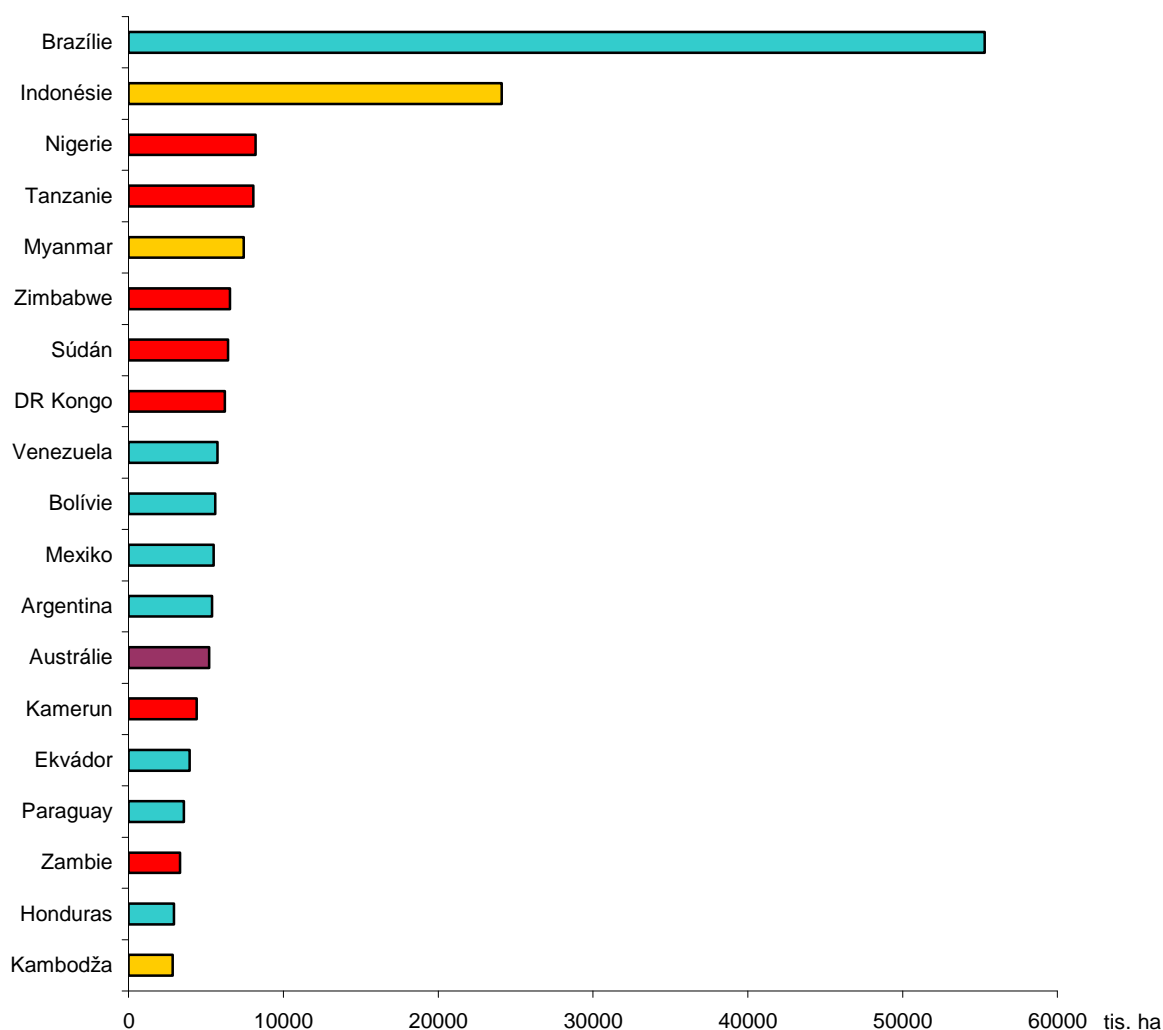
P řtinu odlesn n lze hledat a najít i v mezinárodním d n. Snaha být více ekologicky uv dom lm světem vedla k masivnímu odlesn n tropických deštných lesů v Jižní Americe i jihovchodn Asii, kde se na obrovských plantážích začaly pěstovat plodiny vhodné pro výrobu biopaliv (Lindsey, 2007; Knudson, 2009). Důsledky odlesňování opět závisí na mnoha faktorech a v různých regionech se můžeme setkat s rozlišnými důsledky, které se mohou objevit bezprostředn  po odlesn n nebo po ur ct  době. Patří mezi n  například eroze půdy, sucho, záplavy, snižování biodiverzity (včeten  ztráty ohrožených či doposud nepoznaných rostlinných i živočišných druhů, které by mohly mít velk význam pro moderní medicínu a na vývoj nových u cinnch léčiv), ztráta životního p střed pro faunu, flóru i člověka (domorod  indinsk  kmeny, vyst hovan obyvatel kvůli těžbě, ...), větší zranitelnost půdy i obyvatel p řrodnch katastrofách (National Geographic-a, c1996-2012; Van Cotthem, 2008). Přesto, že situace s odlesňováním je stále velmi zvažn, objevují se nad jn  první vlaštovky v podobě snižujících se „deforestationch“ čísel. Zatím poslední výroční zpráva o plnění Rozvojových cílů tisíciletí z roku 2011 (Millennium Development Goals Report 2011) uvádí zajmav čísla i trendy v budoucím vývoji. Podle ní dochází ve světě k pomalému snižování deforestation. Z 16 milionů hektarů odlesn n  půdy ročně v období 90. let 20. století dochází k postupnému snižování na 13 milionů odlesn n  půdy ročně v období první dekad 21. století. Ztráta lesních porostů je v některých oblastech strana nárůstem um l  výsadby lesního porostu a v menší míře také pozvolnm p řirozenm zalesňováním (UN-b, 2011, s. 48).

Čistou ztrátou lesních porostů vykazují státy v Oceánii, a to především z důvodů velkého sucha a požárů. Naproti tomu snížení deforestace je patrné nejvíce v oblastech mírného a boreálního klimatického pásu. Toto snížení je způsobeno především realizací rozsáhlých projektů zaměřených na zalesňování⁹.

Státy nejvíce postižené deforestací k nalezení v následujících grafech.

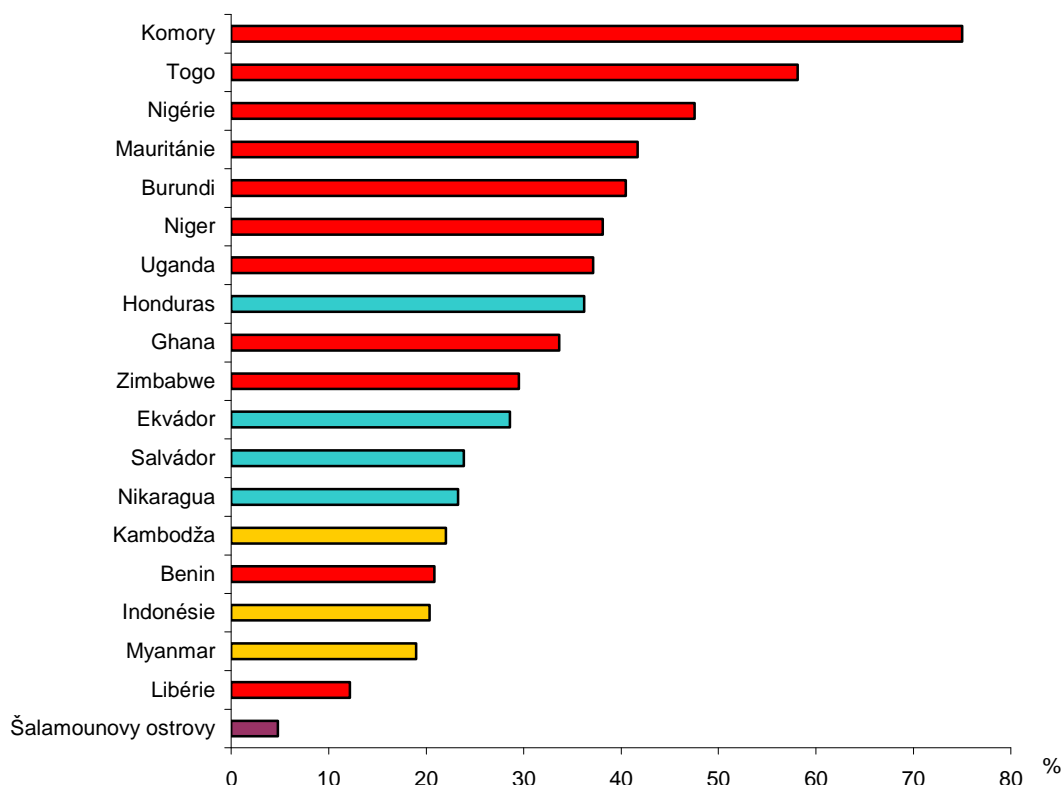
Graf 1: Státy s největším úbytkem zalesněné plochy v období 1990 – 2010

Zdroj: FAO-b, 2010.

⁹ Nejvyšší míru zalesnění (cca 2,2 milionů hektarů/rok v posledních deseti letech) vykazují v současnosti státy Čína, Indie a Vietnam.

Graf 2: Státy s nejvyšším procentuálním úbytkem lesů na svém území v období 1990-2010

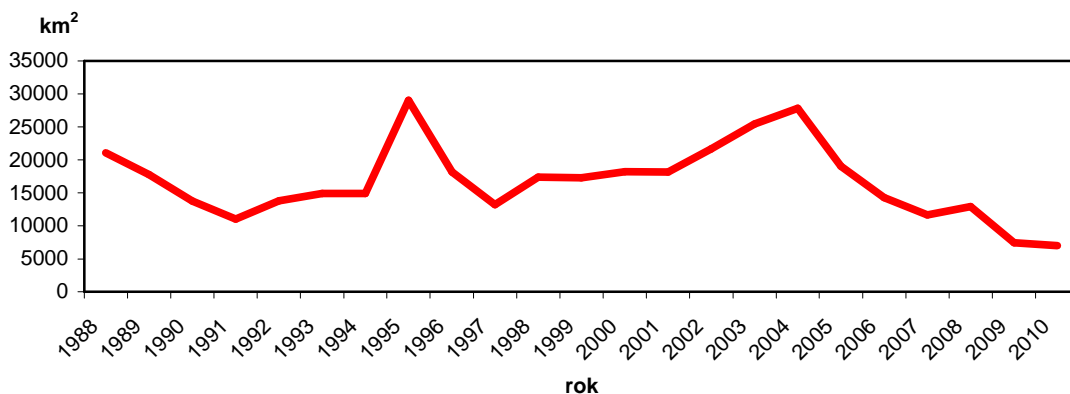
Zdroj: FAO-b, 2010.

K nejvyšší deforestaci i nadále dochází zejména v tropických deštných lesech. Nejvyšší míru čisté ztráty lesních oblastí vykazují v časovém rozmezí 2000 – 2010 jihoamerické a severoafrické státy (UN-b, 2011, s. 49).

Tropické deštné lesy téměř výhradně nalezneme v rozvojových zemích. Nachází se v rovníkovém pásu Střední a Jižní Ameriky, Afriky i Asie a patří k nejbohatším a zároveň také k nejohroženějším biotům světa. Tvoří asi jen 7 % z celkové plochy zemské souše, avšak jsou domovem přibližně poloviny všech rostlinných a živočišných druhů celého světa (Brown a Pearce, 1994, s. 3). Podle odhadů byla do současnosti vykácena již více než polovina celkové rozlohy všech tropických deštných lesů (Chiras, 2010, s. 84). S rozsáhlou deforestací se potýká již dlouhá desetiletí i největší deštný prales světa, Amazonský deštný prales. Nejčastějšími příčinami amazonské deforestace je především populační exploze v Brazílii a s tím související potřeba navýšení produkce potravin, budování nových silnic, těžba dřeva, výstavba vodních elektráren, expanze zemědělské půdy a chov hovězího dobytka, který je uskutečňován na 80 % z celkové rozlohy půdy, která byla získána odlesněním (WWF-c, 2012).

Monitoring pomocí moderních technologií vykazuje trend snižující se deforestace v brazilské Amazonii, jak je patrné na Grafu 3.

Graf 3: Vývoj deforestace v brazilské Amazonii v letech 1988 - 2010

Zdroj: OBT, 2011.

Tyto trendy mohou být ale ohroženy kontroverzní reformou brazilského Zákona o lesech (* 1934), který rozšiřuje výčet oblastí k možnému zemědělskému využití a ruší tresty pro všechny, kteří nezákonně těžili brazilské dřevo v Amazonii před červencem 2008 (Black, 2011). V září 2008 uvedla OSN nový program bojující proti odlesňování v rozvojových zemích. Program nese název Snižování emisí způsobených odlesňováním a degradací lesů (UN Reducing Emissions from Deforestation and Forest Degradation, zkráceně UN-REDD). Je zaměřen na rozvojové země a problematiku odlesňování a degradace půdy a úzkou souvislost s rostoucím množstvím emisí v atmosféře¹⁰. Program je nápomocný při přípravách národních strategií a jejich uvádění do praxe v zemích postižených odlesňováním a degradací půdy. Na počátku bylo vybráno ke spolupráci 9 zemí (DR Kongo, Tanzanie, Zambie, Indonésie, Papua – Nová Guinea, Vietnam, Bolívie, Panama, Paraguay). V současnosti se počet partnerských zemí pohybuje kolem 29 (UNEP-b a kol., s. 2).

¹⁰ Lesy jsou zásobárnou uhlíku a z atmosféry pohlcují množství CO₂. Pokud dochází k odlesňování nebo degradaci půdy, do atmosféry se uvolňují další emise CO₂ navíc. Odlesňováním a degradací půdy se vyprodukuje 17 % všech emisí skleníkových plynů, které se podílejí na klimatických změnách.

6.1.2. Dezertifikace

Dezertifikaci definuje Program OSN pro životní prostředí (UNEP) jako proces „*degradace půdy v suchých, polosuchých a suchých subhumidních oblastech¹¹ způsobený různými činiteli, jakými jsou například klimatické změny či lidská aktivita*“ (AGENDA 21, 1992). S výjimkou Antarktidy v současnosti na světě neexistuje světadíl, který by nebyl ohrožený dezertifikací. Savany, křovinné porosty, opadavé lesy tropického i mírného pásma v oblasti Středoziemního moře, jihozápadní Austrálie, jižní Afrika, sever a jih Číny nebo Chile jsou oblasti, ve kterých v současnosti dochází k výrazné dezertifikaci. Oblasti jsou velmi nestálé, křehké, s narušeným půdním krytem. Je možné je sice určitou dobu využívat pro zemědělství nebo pastevectví, ale tyto aktivity urychlují proces eroze půdy, ztráty půdního krytu a ztrátu schopnosti půdy udržet vodu (Primack a kol., 2001, s. 87, 88). Nejvážnější situace panuje nepřekvapivě v Africe (kde najdeme 37 % z celkových aridních oblastí světa), ohrožena je i Asie (s výskytem 33 % z celkových aridních oblastí světa). Podle předpokladů bude v budoucnu vinou klimatických změn trpět zvýšenou dezertifikací také Latinská Amerika. Zde bude podle odhadů do roku 2050 ohroženo dezertifikací 50 % zemědělské půdy (IPCC-a, 2007, s. 583). Dezertifikací je nyní zasažena čtvrtina zemské pevniny, tedy přibližně 3, 6 miliard hektarů půdy a ohroženo živobytí jedné miliardy lidí žijících ve 100 různých státech (WMO, 2005, s. 7, 9). Dezertifikace má mnoho příčin. Je způsobována především nadměrným spásáním vegetace, odlesňováním pro získání palivového dříví a zemědělské půdy, užitím nevhodných pěstebních metod. Půda nechráněná vegetací je navíc ve větší míře ohrožována půdní a větrnou erozí. Následky pro životní prostředí i člověka jsou závažné. Dochází k zániku stanovišť rostlinných i živočišných druhů, a tím jsou existenčně ohroženy také samotné druhy. Je narušen přírodní oběh vody a živin. Lidé ztrácejí půdu vhodnou pro zemědělství, nemohou pěstovat plodiny a trpí nedostatkem jídla společně se svým dobytčím. Následky dezertifikace pocítují nejen lidé žijící v blízkosti dezertifikovaných půd, ale i ti, kteří žijí tisíce kilometrů daleko od takových oblastí. Prachové a drobné pískové částičky ze Sahary například způsobují respirační potíže obyvatel Severní Ameriky, prachové bouře vznikající v poušti Gobi mají vliv na špatnou viditelnost v Pekingu. Ačkoli se s nejvážnějšími případy dezertifikace potýkají vesměs rozvojové země, následky tohoto půdního degradujícího procesu mohou výrazně pocítit i lidé ve vyspělém světě. Mezinárodní migrace z postižených oblastí do vyspělejších může zapříčinit obrovské problémy s uprchlíky, zvýšenou kriminalitou, intolerancí místních k cizincům a celkově ohrožení bezpečnosti vyspělých zemí. (IFAD, 2010, s. 4).

---

¹¹ Suché, polosuché a suché subhumidní oblasti jsou v anglofonní literatuře označovány souhrnně jako drylands a v češtině k tomuto termínu neexistuje jednoslovný ekvivalent. Tyto oblasti jsou charakteristické nepravidelnými, málo četnými a nepředvídatelnými srážkami, vysokými teplotními rozdíly mezi dnem a nocí, chudými půdami s nedostatkem organického materiálu a vody, faunou a flórou adaptovanou na tyto

Pro celkové pochopení problematiky je také velmi důležité uvědomit si, že množství drylands se nachází v rozvojových zemích, kde v drtivé většině případů má výhradní právo vlastnit půdu muž. Jak bylo již zmíněno dříve, drylands jsou hojně využívány pro zemědělskou produkci a pro chov dobytka. Muži jsou vlastníci, starají se o finanční záležitosti spojené s úrodou a jejím prodejem. Nejsou však většinou zemědělský pracovníci (například v Africe). Zemědělské práce zastávají ženy. Ženy zajišťují jídlo pro rodinu, jsou více ohroženy ekonomickými a environmentálními krizemi. Svými zemědělskými aktivitami mohou ovlivňovat životní prostředí. Jsou nositelkami tradičních metod obdělávání půdy, ale mnohdy svojí neznalostí a omezeným přístupem k informacím¹² mohou zapříčít degradaci půdy. A tak je nezbytné vzdělávat a zapojovat do projektů zaměřených na boj proti dezertifikaci (stejně jako na další projekty zaměřené na zvrácení degradace půdy včetně odlesňování a jiných) také ženy (UNEP-d, 2004, s. 51).

Notoricky známým příkladem oblasti, ve které dochází k výrazné dezertifikaci je africký Sahel¹³. Stále větší pozornost si ale získává také dezertifikace a zdá se úspěšný boj proti ní v západní Číně.

Velká zelená zed' v Číně

Na západě i severu Číny se nachází rozsáhlé pouštní oblasti, které se v důsledku degradace okolní půdy „rozrůstají“ dále. Při častých pouštních bouřích docházelo k přenosu písku do vzdálenějších, zemědělských oblastí a znehodnocování zemědělské půdy. Roku 1978 začali v Číně proti dezertifikaci bojovat tzv. Velkou zelenou zdí. Jedná se o rozsáhlý projekt zalesnění (s plánovaným ukončením v roce 2050 a předpokládanou délkou zalesněného pásu 4 480 km), jehož cílem je ochrana čínských měst a zemědělských oblastí před rozšiřováním pouští na západě a severu země. Na degradované půdě jsou sázeny odolné, suchomilné rostliny, které se stávají základem nového „lesa“ a stabilizují písečné duny (The Guardian, 2010).

---

klimatické podmínky. Existuje více rozdílných definic drylands, např. UNEP definuje drylands podle Indexu aridity, zatímco FAO definuje drylands na základě délky vegetační doby (UNCCD-a, 2011, s. 6).

¹² Klasický je nerovný přístup ke vzdělání, kdy míra gramotnosti u mužů je vyšší než u žen.

¹³ Pás africké pevniny oddělující Saharskou poušť od tropických deštných lesů.

Dezertifikace byla současně se ztrátou biodiverzity a klimatickými změnami označena za klíčové výzvy pro rozvoj na Světové konferenci o životním prostředí a rozvoji v Rio de Janeiru. V roce 1994 byla přijata (a v roce 1996 vešla v platnost) Úmluva OSN o boji proti dezertifikaci (United Nations Convention to Combat Desertification, UNCCD). Jedná se o právně závaznou smlouvu s podpisy 194 zemí a s cílem udržet kvalitu stávající půdy a obnovit již degradovanou půdu a zmírnit efekty sucha v drylands (UNCCD-b, 2012). Specifičtější cíle obsahuje strategie UNCCD na období 2008 – 2018 (The 10-Year Strategy of the UNCCD 2008 – 2018) přijata v roce 2007. Cíle jsou zde definovány následovně: „vytvořit globální partnerství, které zvrátí a zabrání dezertifikaci/degradaci půdy a zmírní následky sucha v postižených oblastech, a tím podpoří snižování chudoby a udržitelnost životní prostředí“ (UNCCD-b, 2012).

Boj proti dezertifikaci podpořilo OSN také vyhlášením dekády 2010 – 2020 jako desetiletí pouští a boje proti dezertifikaci. Cílem této kampaně je podpora aktivit zaměřených na ochranu drylands. Drylands (bez pouští) tvoří 34,6 % povrchu Země a jsou domovem 2,1 miliard lidí, zejména z rozvojových zemí. Kampaň OSN stejně jako Úmluva OSN o boji proti dezertifikaci má pomoci vybojovat některé z Rozvojových cílů tisíciletí, a to vymýcení chudoby a zajištění udržitelného rozvoje životního prostředí¹⁴(UNDDD, 2010).

6.2 Vzduch

Kvalita ovzduší je negativně ovlivňována mnoha faktory. Hovoříme o znečištění vzduchu, které je Světovou zdravotnickou organizací (World Health Organization, WHO) definováno jako: „znečištění vnitřního nebo venkovního prostředí chemickými, fyzikálními nebo biologickými látkami, které mění přirozené vlastnosti atmosféry“ (WHO, 2012).

Znečištěné ovzduší ovlivňuje životní prostředí a život lidí po celém světě, v rozvojových i vyspělých zemích. V důsledku pohybu vzduchových hmot dochází k šíření znečišťujících látek do míst vzdálených tisíce kilometrů od oblastí původu polutantů. Znečištění ovzduší má vliv také na lidské zdraví.

Hlavní příčiny znečištění ovzduší jsou antropogenního charakteru. Patří mezi ně zejména průmyslové aktivity, doprava, spalování fosilních paliv, chov dobytka (způsobující zvýšení produkce metanu) (National Geographic-b, c1996 – 2012; WWF-e).

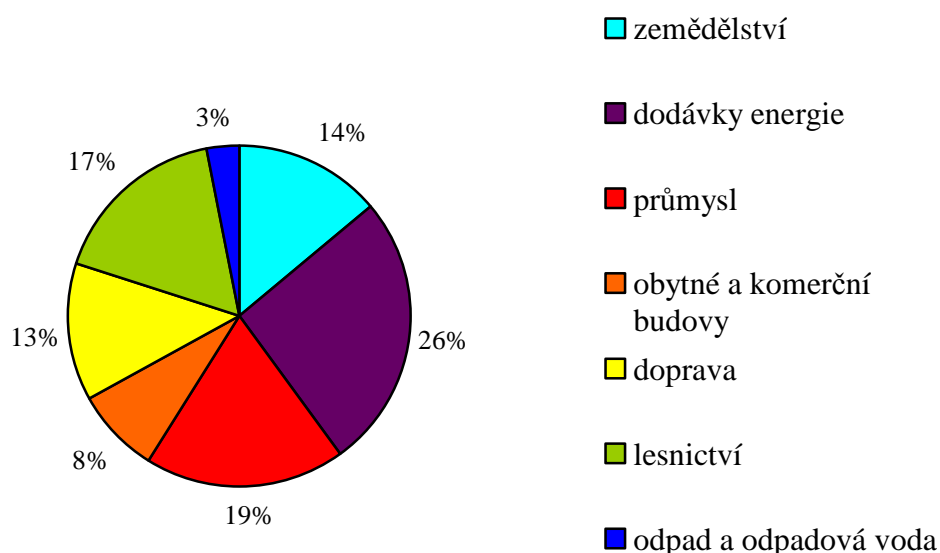
---

¹⁴ Dezertifikace ani degradace půdy, ačkoli se jedná o zásadní environmentální problém, není v úkolech Rozvojových cílů tisíciletí ani v souvisejících reportech přímo zmíněna (narozdíl od ztráty biodiverzity, znečištění ovzduší CO₂, deforestace, aj.). Určité náznaky lze najít v úkolech 7. cíle: integrovat principy udržitelného rozvoje do státních politik a programů a zvrátit úbytek přírodních zdrojů.

6.2.1. Skleníkové plyny

Spalováním fosilních paliv se do ovzduší uvolňuje stále více oxidu uhličitého, který je po vodních parách druhým nejvýraznějším skleníkovým plynem. Jeho vysoké objemy v zemské atmosféře zintenzivňují tzv. skleníkový efekt¹⁵ (viz Příloha 3) a pravděpodobně jsou také příčinou tzv. globálního oteplování. Období let 2001 – 2010 bylo z hlediska průměrné globální teploty nejvyšší od roku 1880 (UN-b, 2011, s. 50). Podle odhadů může při zdvojnásobení objemu skleníkových plynů v atmosféře dojít k nerovnoměrnému zvýšení průměrné globální teploty o 3 – 6 °C.

Graf 4: Největší zdroje skleníkových plynů v roce 2004 dle IPCC

Zdroj: IPCC, 2007.

¹⁵ Výskyt CO₂ v atmosféře je přirozený. Jeho existence je výsledek rovnováhy fotosyntézy rostlin a dýchání rostlin a živočichů. Stejně přirozený je také skleníkový efekt, bez jehož působení by byl zemský povrch o 33 °C chladnější. Objem CO₂ je od doby průmyslové revoluce navyšován lidskou činností a také skleníkový efekt se stává intenzivnějším. Při skleníkovém efektu dochází k oteplování nižších vrstev atmosféry. Atmosféra z vesmíru k zemskému povrchu propouští krátkovlnné sluneční záření. Krátkovlnné záření se při kontaktu se zemským povrchem mění na dlouhovlnné, tepelné záření a způsobuje ohřívání zemského povrchu. Při kontaktu záření se zemským povrchem je následně jeho část zemským povrchem pohlcena, část je odražena zpět do vesmíru. Odražené tepelné záření je ale v atmosféře zadržováno skleníkovými plyny a vyzářováno zpět k zemskému povrchu. Dochází k druhotnému oteplování zemského povrchu (Vysoudil, 2004, str. 208)

Podle Zprávy o rozvojových cílech tisíciletí (2011) objem emisí CO₂ v atmosféře neustále roste. V roce 2008 dosáhl objem CO₂ v atmosféře 30,1 miliard metrických tun. V roce 2008 byl objem CO₂ v atmosféře o 38 % vyšší než v roce 1990. V přepočtu na osobu jsou emise CO₂ nejvyšší ve vyspělých zemích, avšak v průběhu posledních 18 let se začaly zvyšovat také emise CO₂ v přepočtu na osobu v rozvojových zemích, jak je patrné v Tabulce 2.

Tabulka 5: Emise CO₂/ os. v rozvojových zemích

	1990 v t ³ /os.	2008 v t ³ /os.
Vyspělé země	12,3	11,2
Rozvojové země	1,7	2,9
Subsaharská Afrika	0,9	0,8

Zdroj: UN-b, 2011.

Boj proti rostoucím hodnotám tohoto plynu byl zahrnut v řadě mezinárodních úmluv a programů, včetně Rozvojových cílů tisíciletí (7. cíl: Zajistit udržitelný stav životního prostředí, 9. úkol: Integrovat principy udržitelného rozvoje do politiky a programů jednotlivých států a zabránit ztrátám přírodních zdrojů). Konkrétní závazky související se snižováním emisí skleníkových plynů byly vytyčeny v Kjótském protokolu. Jedná se o protokol k Rámcové úmluvě OSN o klimatických změnách, který byl vyjednáán v roce 1997 a v platnost vešel v roce 2005. V tomto právně závazném dokumentu se vyspělé země zavázaly snížit emise skleníkových plynů o 5,2 % ve srovnání s rokem 1990. Protokol představoval první významnější krok v řešení problematiky rostoucích emisí skleníkových plynů. Kjótský protokol však nepodpořily všechny klíčové země. Konkrétně zejména Spojené státy americké (které jsou zodpovědné až za čtvrtinu všech emisí skleníkových plynů) odmítly protokol podepsat. Avšak i některé země, které protokol přijaly, své závazky neplní (UNFCCC-a, c2012). Velké naděje byly vkládány do 15. konference smluvních stran Rámcové úmluvy OSN o změně klimatu, která se konala v roce 2009 v Kodani. Mělo se jednat o největší environmentální konferenci v historii. Dle předpokladů měla být podepsána nová, účinná, závazná mezinárodní úmluva nahrazující Kjótský protokol. Z jednání však vzešla pouze Kodaňská shoda (Copenhagen Accord). Jejím cílem je nepřesážení globální teploty o 2 °C ve srovnání s preindustriálním obdobím. Prozatím poslední konference se uskutečnila v jihoafrickém Durbanu v roce 2011. Výsledkem konference bylo mimo jiné prodloužení platnosti Kjótského protokolu. Jeho první fáze trávající od roku 2008 do roku 2012 bude pokračovat druhou fází od roku 2013 do roku 2017. Nejpozději do roku 2015 má být také vytvořena nová právně závazná smlouva na snižování emisí skleníkových plynů (UNFCCC-b, c2012).

6.2.2. Ozonová vrstva

V 70. letech 20. století bylo prokázáno ničení ozonu v důsledku zvyšování emisí freonů, halonů, NO_x a CH₄. Tento jev se začal označovat jako ozonová díra a poprvé byl pozorován v 2. polovině 70. let 20. století nad Antarktidou. Rapidní úbytky ozonu byly zaznamenávány až do 90. let 20. století. Protože úbytek ozonu představoval velké nebezpečí pro lidské zdraví (UV záření způsobuje oslabení imunitního systému, vznik rakoviny kůže a poškození zraku) a životaschopnost ekosystémů (úbytek mořského fytoplanktonu jako základního článku potravního řetězce v oceánech), byla v roce 1985 uzavřena Vídeňská konvence o ochraně ozonové vrstvy a o dva roky později, v roce 1987 byl přijat Montrealský protokol Vídeňské konvence o látkách poškozujících ozonovou vrstvu. (Hůnová a kol., 2004, str. 25 – 28; Vysoudil, 2004, str. 65). Díky tomu, že se podařilo vyvinout neškodlivé náhrady za nebezpečný freon a také díky rozšířeným a přísným formám dodatků k Montrealskému protokolu, došlo k výraznému snížení používání těchto freonů a úbytek ozonové vrstvy již není tak výrazný. Do roku 2009 se přestalo používat 98 % látek ničících ozonovou vrstvu ze seznamu Montrealského protokolu. Úspěch Montrealského protokolu netkví pouze v dosažení cíle snížení freonových emisí. Protože látky ničící ozonovou vrstvu jsou také významnými skleníkovými plyny, dokázal protokol alespoň částečně přispět k lepším výsledkům prozatím ne příliš úspěšného boje za snižování emisí skleníkových plynů (UN-b, 2011).

6.3 Voda

Voda je esenciální složka biosféry, bez které by nemohl existovat život. Na Zemi voda pokrývá tři čtvrtiny zemského povrchu - ať v podobě oceánů a moří nebo sladkovodních zdrojů. Přesto, že je voda považována za obnovitelný zdroj (díky neustálemu kolběhu), její zásoby pro potřeby člověka jsou omezené (USGS-a, c2012).

6.3.1. Sladkovodní zdroje

Na Zemi se nachází asi 3 % sladkovodních zdrojů, z toho 1 % využitelné pro člověka (UNESCO-a, 2011, s. 8). Většina sladké vody (až 69 %) je vázána ve formě sněhu a ledu v ledovcích a sněhovém pokryvu (USGS-b, 2012). 30 % sladkovodních zdrojů tvoří podzemní voda. Pouze 0,3 % sladké vody se vyskytuje na povrchu - v říčních systémech, jezerech a nádržích, jedná se o nejdostupnější, člověkem využívanou vodu.

Znečištění vody

Objem i kvalita povrchové i podzemní vody mohou být negativně ovlivňovány mnoha faktory. Častěji a snadněji dochází ke znečištění povrchové vody. Příčinami takového znečištění může být používání pesticidů v zemědělství, používání insekticidů, průmyslový odpad, ale i organický materiál. Podpovrchové vody mohou být kontaminovány průmyslovými hnojivy ze zemědělství, používáním nevhodných či nebezpečných látek při průmyslové těžbě surovin, nadměrnou spotřebou podzemní vody ve městech. Vyčištění a náprava kontaminované podzemní vody je náročný a zdlouhavý proces (UNESCO-a, 2011, s. 9).

Nedostatek a nedostupnost vody

Sladkovodní zdroje jsou, jako množství dalších přírodních zdrojů, rozloženy ve světě nerovnoměrně.

Nedostatek sladké vody je v anglofonní literatuře označován několika výrazy. Pojem water scarcity¹⁶, water stress¹⁷ či absolute scarcity¹⁸ jsou chápány v poměru průměrné roční dodávky vody na jednu osobu. Dle OSN trpí v dnešní době nedostatkem vody (water scarcity) již 700 milionů lidí ve 43 zemích. Prognózy do budoucna hovoří až o 1,8 miliardy lidí, kteří budou žít v oblastech s absolutním nedostatkem vody a dvě třetiny obyvatel Země budou žít v podmínkách odpovídajících stavu water stress. To vše s vyhlídkou do roku 2025 (UNDP-a, 2006, s. 135).

Nedostatek vody může být příčinou konfliktů na úrovni místních komunit i států. Společné využívání limitovaného zdroje je velmi obtížné a je třeba zaměřit pozornost na dobře fungující vodní management na lokální i mezinárodní úrovni. Nedostatek vody vedl ke konfliktům již ve starověkých civilizacích. Případy novodobých konfliktů o vodu jsou známy z Indie, Pákistánu, Afgánistánu, Severní i Jižní Korey, Číny, Etiopie, Nigérie, Súdánu. (The World's Water, c2009).

Stejně důležitý faktor jako je existence vody v oblasti, je také její dostupnost. Ta je často snížena hlavně v rozvojových zemích. S velmi špatnou dostupností sladké vody se potýkají země severní a východní Afriky, některé středo- a jihoafrické země, země Arabského poloostrova, jižní Asie, ostrovní státy v Karibském moři, některé země ve střední a severní Evropě (UNDP-a, 2006, s. 135, 136).

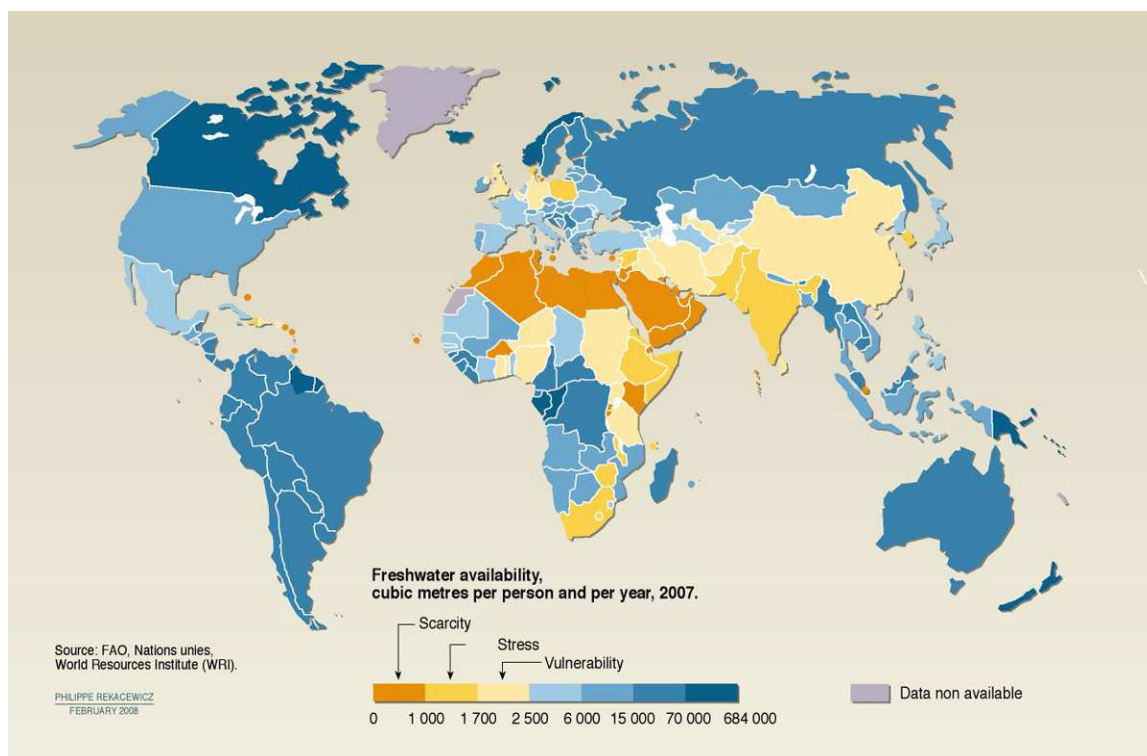
---

¹⁶ Označuje stav, kdy průměrná roční dodávka vody klesne pod 1000 m³/osobu.

¹⁷ Označuje stav, kdy průměrná roční dodávka vody klesne pod 1700 m³/osobu.

¹⁸ Označuje stav, kdy průměrná roční dodávka vody pod 500 m³/osobu.

Obrázek 1: Dostupnost čerstvé vody v roce 2007

Zdroj: převzato z UN-c.

Dle Zprávy o lidském rozvoji (2006) je sladké vody pro 6 miliard lidí žijících na Zemi dostatek. Problém je však v jejím rozložení¹⁹ a distribuci. Některé země dostanou víc než jiné. Na země Latinské Ameriky připadá 12 krát více vody na osobu než v zemích jižní Asie. Tyto nerovnosti v rozložení vodních zdrojů mohou být i regionálního charakteru. Země subsaharské Afriky jako Keňa, Malawi, Jižní Afrika trpí nedostatečnými vodními zdroji, zatímco v Demokratické republice Kongo se nachází čtvrtina vodních zdrojů subsaharské oblasti (UNDP-a, 2006, s. 135).

6.3.2. Pitná voda

Valné shromáždění OSN vyhlásilo v červenci 2010 přístup k nezávadné a čisté pitné vodě a základním hygienickým zařízením za základní lidské právo. Rezoluce je sice nezávazná, avšak mnohými je považována za symbolický krok, který snad povede ke zlepšení životní situace stovek milionů lidí.

¹⁹ Čtvrtina zásob sladké vody se například nachází v jezeře Bajkal, tedy v řídké osídlené oblasti na Sibiři.

Přístup k nezávadné a čisté pitné vodě nemělo v roce 2010 přibližně 884 milionů lidí, k základním hygienickým zařízením 2,6 miliard lidí. Nekvalitní, kontaminovaná voda způsobuje mnoho trávicích obtíží nejen dospělým, ale je nebezpečná zejména pro děti. Dle OSN zemře každý rok 1,5 milionu dětí pod 5 let věku právě kvůli nekvalitní kontaminované vodě (UN-d, 2010). Špatný přístup k vodě znemožňuje milionům dětí, zejména dívkám, v chudých částech světa vzdělání. Děti jsou často nuceny místo do školy chodit pro vodu ke kilometry vzdáleným zdrojům pitné vody (UN-e, 2005, s. 5).

Do roku 2015 snížit na polovinu počet lidí, kteří nemají dlouhodobě udržitelný přístup k nezávadné pitné vodě a základní hygieně je 10. úkolem 7. rozvojového cíle tisíciletí. Podle Zprávy o rozvojových cílech tisíciletí (2011) by mohl být úkol zahrnující přístup k pitné vodě splněn. Obyvatelé států Latinské Ameriky, Karibiku, východní a jihovýchodní Asie mají přístup k pitné vodě dobrý. Největšího pokroku dosáhly právě státy východní Asie. Situace se zlepšila také v subsaharské Africe (v roce 1990 mělo přístup k pitné vodě 252 milionů lidí, v roce 2008 již 492 milionů lidí; v procentuálním vyjádření z 49 % v roce 1990 na 60 % v roce 2008). V Oceánii nemá přístup k pitné vodě polovina obyvatelstva. Situace s přístupem k pitné vodě je obecně horší ve venkovských oblastech než ve městech. Podle odhadů chyběl přístup k pitné vodě v roce 2008 141 milionům obyvatel měst a 743 milionům obyvatel venkova (UN-b, 2011, s. 53). Nejhorší podmínky přístupu k pitné vodě vykazují skupiny obyvatel žijící na venkovských periferiích a uprchlíci (Kolektiv autorů, 2007, s. 26).

OSN vyhlásilo období 2005 – 2015 za dekádu „Vody pro život“. Jedná se o akci, jejímž primárním cílem je upozornit a podílet se na řešení problematiky pitné vody a hygienických zařízeních v chudých a méně vyspělých částech světa skrze spolupráci na projektech zaměřených na vodu a empowerment žen a jejich zapojení do projektů (UN-e, 2005, s. 5).

6.3.3. Oceány a moře

97 % veškeré vody na Zemi tvoří moře a oceány. Oceány a moře jsou domovem milionů biologických druhů, pro člověka je podstatný ekonomický význam těchto vod. Přibližně polovina světového obyvatelstva žije v přímořských oblastech a oceány a moře jsou hlavním zdrojem jejich obživy, a to buď přímým získáváním potravy²⁰ nebo finančních prostředků z cestovního ruchu a rybolovu. (IUCN-c, 2012).

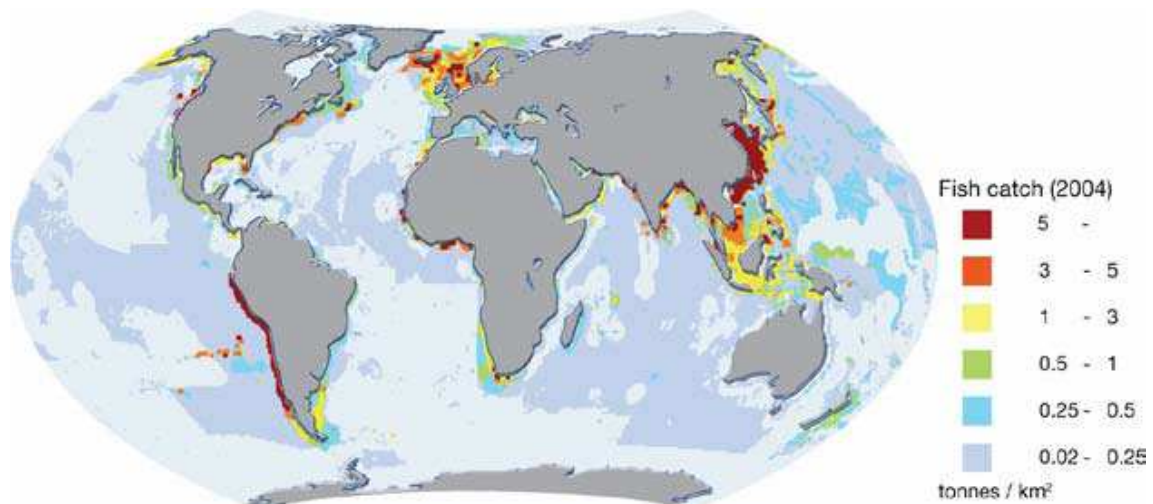
²⁰ Podíl bílkovin z ryb k celkovému množství živočišných bílkovin zkonsumovaných ve světě dosahoval 14,9 % v roce 1992, 16 % v roce 1996 a 15,5 % v roce 2003 (FAO-d, 2006).

Jako pět největších rizik ohrožení moří a oceánů byly označeny klimatické změny, znečištění (zejména to pobřežní), fragmentace a úbytek stanovišť, zamoření invazními druhy, nadměrný rybolov (Nelleman a kol., 2008, s. 26).

Moře a oceány jsou znečišťovány odpadními vodami, pesticidy, hnojivy, těžební činností, ropnými skvrnami, radioaktivními částicemi. Všechny polutanty, které člověk vypouští do moře úmyslně či nevědomky se zde nerozptylují na únosnou neškodlivou míru, ale naopak koncentrují. Nebezpečné látky se dostávají do potravinového řetězce od planktonu, přes ryby, tuleně či lední medvědy a končí tam, kde začala jejich cesta – na pevnině u člověka. Kruh se uzavírá, člověk je taktéž kontaminován – například konzumací mořských plodů a ryb (WWF-f). Oceány a moře nejsou ohroženy lidskými aktivitami jenom v oblastech znečištění, ale také skrze příliš intenzivní mořský rybolov. Představuje významný příjem bílkovin pro obyvatele přímořských oblastí, ale jeho intenzivnost zároveň ohrožuje existenci rybích populací, mořskou biodiverzitu a poškozování pobřežních oblastí.

Rybolov není v oceánech a mořích rozložen rovnoměrně, ale je uskutečňován v relativně malých oblastech, jak dokládá Obrázek 2.

Obrázek 2: Intenzita rybolovu ve světě v roce 2008

Zdroj: Nellemann a kol., 2008.

Státy s největším mořským i sladkovodním rybolovem na světě jsou Čína, Peru a Spojené státy americké (FAO-d, 2006).

Ochranu oceánů a moří hodnotí vědecká literatura jako poddimenzovanou. Do roku 2010 existovalo přibližně 5 880 MPAs s celkovou rozlohou větší než 4,2 milionů km², což představuje 1,17 % chráněných mořských a oceánských oblastí v rámci celkové rozlohy existujících oceánů a moří. MPAs jsou nejčastěji zakládány v blízkosti pobřežních oblastí, MPAs v tzv. hlubokých vodách jsou spíše výjimkou (IUCN-b, 2010, s. 7).

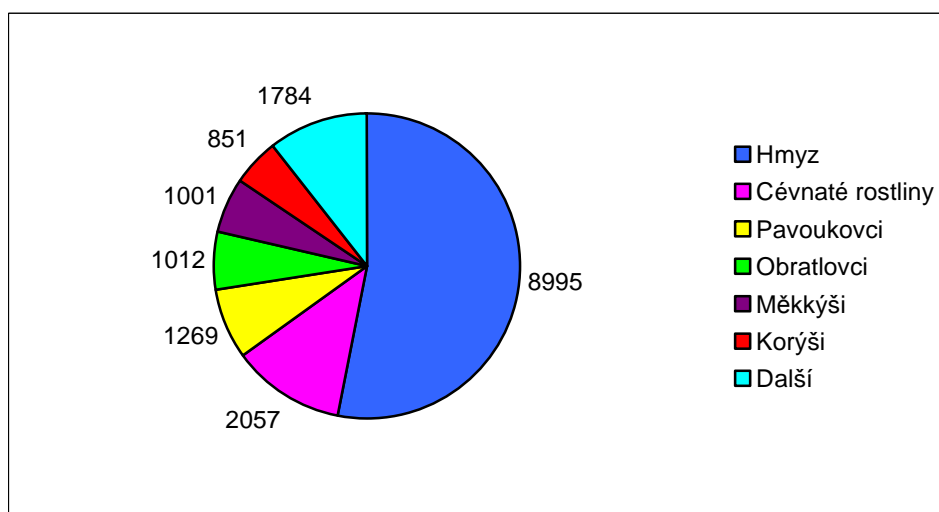
Za nejzákladnější a nejucelenější nástroj mezinárodního práva v oblasti oceánů a moří je považována Úmluva OSN o mořském právu (United Nations Conference of the Law of the Sea, UNCLOS) z roku 1982, jejíž koncept stanovuje pravidla využívání všech moří a všech oceánů. Upraveny jsou zde okruhy související s využíváním mořských zdrojů včetně navigace a přeletů, průzkumem a těžbou nerostů, zachováním přírodního bohatství, znečištěním mořských oblastí, rybolovem a lodní přepravou (Informační centrum OSN v Praze-a, c2005). Na podnět UNEPu byl v roce 1995 přijat Globální akční program na ochranu mořského životního prostředí před činnostmi z pevniny (Global Programme of Action for the Protection of the Marine Environment from Land-based Activities, GPA). Hlavním cílem programu je zamezení degradace prostředí oceánů a moří před činnostmi z pevniny. Jedinečnost tohoto programu tkví v identifikaci přímého spojení mezi pevninskými, sladkovodními, pobřežními a mořskými ekosystémy (UNEP-c, c2012).

6.4 Biota

6.4.1. Snížení biodiverzity

Do roku 2010 bylo popsáno na 1,7 milionů biologických druhů (IUCN-e, 2010). Předpokládá se ale, že počet všech biologických druhů žijících na planetě je mnohem, mnohem vyšší a že většina teprve čeká na své objevení - zejména mikroorganismy, hmyz a obojživelníci v nedostupných oblastech tropických deštných lesů či organismy v hlubokých mořích. Každoročně jsou objeveny tisíce nových druhů. V roce 2006 bylo objeveno a popsáno (bez mikroorganismů) rekordních 16 969 nových druhů (State of Observed Species, 2008, s. 3).

Graf 5: Nově objevené rostlinné a živočišné druhy v roce 2006

Zdroj: State of Observed Species Report, 2008.

Celkově Zemi může obývat podle odhadů 5 až 50 milionů (May, 1988, s. 1441), případně až neuvěřitelných 100 milionů biologických druhů (WWF-h).

Přes objevování nových biologických druhů dochází ve světě v posledních čtyřech dekádách k markantnímu snižování biodiverzity a stále častěji se ve spojitosti se snižující se biodiverzitou v literatuře objevuje pojem „vymírání druhů“ či šestá vlna vymírání²¹. Ačkoli po celém světě vznikají stále nová chráněná území, snižování biodiverzity ani vymírání druhů se nedaří zastavit či zpomalit (UN-b, 2011, s. 51).

S přihlédnutím k faktu, že neznáme přesně, kolik biologických druhů obývá Zemi, nelze přesně určit ani množství druhů, které vymírá. Dle odhadů je současná rychlá ztráta biodiverzity 1000 až 10 000 krát vyšší než přirozená míra vyhynutí. Podle jejich výpočtů 0,01 až 0,1 % všech druhů vyhyne každý rok²²(WWF-h).

S velkou pravděpodobností dochází i k vymírání druhů, které doposud nebyly člověkem objeveny a popsány.

²¹ 5 vln vymírání bylo v dávné minulosti způsobeno přírodními katastrofami a změnami klimatických podmínek, 6. vlnu způsobuje člověk a jeho činnost (WWF-h).

²² Při téměř 2 milionech popsanych biologických druhích by tak podle výpočtů docházelo ke ztrátě 200 až 2000 druhů každý rok. Při možnosti existence 100 milionů druhů by pak docházelo ke ztrátě 10 000 – 100 000 druhů ročně

Přirozená životnost jednoho biologického druhu je asi 4 miliony let, člověk dokáže druh vyhubit během několika málo let. 99 % případů současného vymírání je způsobeno lidskou činností a mezi hlavní příčiny takového vymírání patří zejména úbytek a degradace stanovišť na pevnině i v moři, nadměrné užívání zdrojů, klimatické změny, znečištění, invazní druhy, neudržitelná spotřeba, globalizace či demografické změny (IUCN-j, 2010).

V roce 1994 byl pod záštitou Světového svazu ochrany přírody poprvé vydán Červený seznam ohrožených druhů (The IUCN Red List of Threatened Species). Cílem seznamu je „poskytnout informace a analýzy o stavu, trendech a ohrožení druhů za účelem informovat a vyvolat odezvu k ochraně biodiverzity“ (IUCN-f, 2010).

V rámci Seznamu existuje nyní 7 stupňů ohrožení (IUCN-g):

- Vyhynulý (Extinct, EX) – nejsou žádné reálné pochybnosti o tom, že poslední jedinec zahynul.
- Vyhynulý v přírodě (Extinct in the Wild, EW) – jedinci již nežijí ve volné přírodě, ale přežívají v zajetí.
- Kriticky ohrožený (Critically Endangered, CR) – druh čelí extrémně vysokému riziku vyhynutí ve volné přírodě.
- Ohrožený (Endangered, EN) – druh čelí velmi vysokému riziku vyhynutí ve volné přírodě.
- Zranitelný (Vulnerable, VU) – druh čelí vysokému riziku vyhynutí ve volné přírodě.
- Téměř ohrožený (Near Threatened, NT) – v dané době druh není ohrožen, ale lze předpokládat, že by v blízké budoucnosti mohl čelit riziku vyhubení.
- Málo dotčený (Least Concern, LC) – druhy, u kterých nepanují obavy z budoucího možného vyhubení.

V roce 2010 bylo dle kritérií IUCN do Červeného seznamu ohrožených druhů zapsáno 17 000 ohrožených biologických druhů (viz Příloha 4)(IUCN-f, 2010).

Právní záštitu získala biodiverzita v Úmluvě o biologické rozmanitosti (The Convention on Biological Diversity, CBD). Z iniciativy UNEPu a dle návrhů organizace IUCN byla 5. června 1992 Úmluva poprvé vystavena k podpisu na Světové konferenci o životním prostředí a rozvoji v Rio de Janeiru. V platnost vešla 29. prosince 1993²³. Tři hlavní cíle Úmluvy jsou:

---

²³ Na 29. prosinec připadal v letech 1993 - 2000 z důvodu připomínky vejití Úmluvy v platnost Mezinárodní den biologické rozmanitosti. Od roku 2001 připadá Mezinárodní den biologické rozmanitosti na 22. května jako připomínka na přijetí Úmluvy v sídle UNEPu v Nairobi (CBD-a).

1. ochrana biologické rozmanitosti na všech jejích úrovních,
2. udržitelné užívání jednotlivých složek biodiverzity,
3. přístup ke genetickým zdrojům a spravedlivé a rovnocenné rozdělování přínosů plynoucích z jejich využívání (Pisupati a Schroeder, 2010; MŽP-a, 2006, s. 2).

Úmluvu přijalo 193 členů, z nichž 163 jí podepsalo (CBD-b).

Úmluva o biologické rozmanitosti byla do současnosti rozšířena o dva protokoly. V lednu 2000 byl v Montrealu přijat Cartagenský²⁴ protokol o biologické bezpečnosti (The Cartagena Protocol on Biosafety), který vešel v platnost v září 2003 a jehož cílem je zajistit bezpečné nakládání s GMO, včetně jejich přeshraniční převozu, tranzitu, užití. K 13. únoru 2012 podepsalo Protokol 163 zemí (CBD-c, c2001 – 2012).

Druhým protokolem je Nagojský protokol o přístupu ke genetickým zdrojům a spravedlivém a rovnocenném rozdělení přínosů plynoucích z jejich využívání (The Nagoya Protocol on Access to Genetic Resources and the Fair and Equitable Sharing of Benefits Arising from their Utilization). Protokol byl přijat v říjnu 2010 v japonské Nagoji (CBD-d). Za cíl si klade „zajištění spravedlivého a rovnocenného rozdělení přínosů plynoucích z využívání genetických zdrojů, včetně odpovídajícího přístupu ke genetickým zdrojům a předávání příslušných technologií při respektování suverénních práv států na tyto zdroje a technologie a zjištění vhodného financování.“ (MŽP-b, c2008-2012). V platnost má vejít po 90 dnech od uložení padesáté ratifikační listiny (CBD-d).

---

²⁴ Název získal podle kolumbijského města Cartagena, kde roku 1999 probíhala klíčová jednání nad návrhem protokolu (MŽP-c, 2006, s. 2).

6.5 Environmentální migrace

Environmentální migrace je migrace²⁵ z důvodu zhoršeného stavu životního prostředí (ať již z přírodních příčin či příčin antropologického rázu). Člověk uskutečňující environmentální migraci je označován jako environmentální migrant (někdy se užívá i nepřesného označení environmentální uprchlík). Jeho definice je do současnosti nejednotná. Environmentální migranty je například možné definovat dle IOM jako: „*osoby nebo skupiny osob, které byly z důvodu náhlých nebo postupných změn v životním prostředí (které negativně ovlivňují jejich život nebo životní podmínky) donuceny dočasně nebo trvale opustit své původní bydliště (a pohybovat se buď v rámci regionu původního bydliště nebo v zahraničí).*“

Ačkoli jsou důvody environmentální migrace mnohdy život ohrožující, nemají tito migranti nárok na azyl, protože nesplňují podmínky zastaralé definice uprchlíka²⁶. Přitom bylo zhoršování životního prostředí (společně s politickou nestabilitou, ekonomickým napětím a etnickými konflikty) identifikováno vysokým komisařem OSN pro uprchlíky již v roce 1993 jako klíčová příčina uprchlictví (Bendl a kol., 2000, str. 13).

Přesné počty environmentálních migrantů nejsou známy. Hrubé odhady naznačují, že se v polovině 90. let 20. století mohlo na světě vyskytovat přibližně 24 - 25 milionů environmentálních migrantů. Odhady do roku 2050 počítají se 150 – 200 miliony environmentálních migrantů (Myers, 2001, s. 1).

Odchod z environmentálně degradovaných oblastí do nových, pro život vhodnějších míst může způsobovat mnoho nepříjemností. Zvyšuje se tlak na přírodní nerosty, roste nevraživost mezi místními a nově přistěhovanými obyvateli, která může přerůst i v lokální/národní konflikt.

Oblasti, které jsou v současnosti ohroženy environmentální migrací, jsou prezentovány v Tabulce 6.

---

²⁵ definuje Fňukal v Mezřický (2011) definuje migraci jako: „obecně prostorový pohyb obyvatelstva, který je spojen se změnou trvalého bydliště, respektive obvyklého místa pobytu.“

²⁶ uprchlík je Úmluvou o právním postavení uprchlíků (1951) definován jako: „*osoba, která se nachází mimo svou vlast z důvodu rasových, náboženských či národnostních, z důvodu příslušnosti k určité sociální skupině či kvůli politickému názoru a nemůže, nebo vzhledem k výše uvedeným obavám nechce, využít ochrany této země.*“

Tabulka 6: Oblasti ohrožené environmentální migrací

Ohrožené oblasti emigrací	Cílové oblasti migrantů
Sahel	Jižní a západní oblasti Sahelu, západoafrické pobřeží
Střední Afrika	Země střední Afriky
Bangladéš, Indie	Indie
Čína (centrální, severozápadní region)	Pobřežní oblasti Číny, Tibet
Kazachstán, Uzbekistán	Střední Asie, Rusko
Mexiko, střední Amerika	USA, severní Mexiko
Haiti	USA
Ostrovky v Tichomoří	Nový Zéland, Austrálie, USA

Zdroj: Stojanov a Kavanová, 2008 – 2009.

Velmi známým příkladem environmentální migrace je odchod lidí z oblasti kolem Aralského jezera, v důsledku jehož vysychání došlo k obrovské degradaci zdejšího životního prostředí. Došlo k výraznému zasolení půdy, obnažením dna byly do ovzduší rozptýleny jedovaté částičky pocházející ze zemědělské činnosti (pesticidy, hnojiva), zbylá voda v jezeře se změnila v jedovatou kapalinu. Lidé přišli o zdroje příjmů, již nadále nemohli obhospodařovat místní půdu a rybáři neměli kde lovit ryby. Až 80 % migrace z této oblasti má příčinu právě v neutěšeném stavu životního prostředí (Rozvojovka.cz-a).

Stojanov a Kavanová (2008 – 2009, s. 29) nabízí ve své práci následující návrhy řešení problematiky environmentální migrace: mezinárodní úsilí o předcházení environmentálního napětí a vhodná řešení případných důsledků, prevence založená na systémech včasného varování před náhlými přírodními pohromami, rozvojová spolupráce založená na projektech odstraňující příčiny environmentální migrace, mezinárodní spolupráce zaměřená na snižování emisí skleníkových plynů.

6.6 Ekologická stopa

Jedním z relativně nových a známých indikátorů stavu životního prostředí v přímé souvislosti s lidskou činností je ekologická stopa. Koncept ekologické stopy dokáže určit kolik přírody (tedy přírodních zdrojů, vody, půdy, ...) potřebuje člověk ke svému životu (Třebický v Mezřícký, 2005, str. 92). Koncept byl představen v roce 1996 a může být vztažen na osobu, firmu, město, region, stát, aj.

Sami autoři ekologické stopy přibližují svůj koncept jako „*celkovou plochu ekologicky produktivní země a vodní plochy využívanou výhradně pro zajištění zdrojů a asimilaci odpadů produkováných danou populací při používání běžných technologií*“ (Rees a kol., 1996 citování v Bendl a kol., 2000, str. 31).

Ekologická stopa je vypočítávána v tzv. globálních hektarech (gha). Každý jeden globální hektar je roven jednomu hektaru biologicky produktivních ploch se světově průměrnou produktivitou (Global Footprint Network, 2003 - 2012). Dle Zprávy o živoucí planetě (2012) byla v roce 2008 celková biokapacita planety Země 12 miliard gha, na osobu tak v průměru vycházelo 1,8 gha. Globální ekologická stopa však činila 18,2 miliard gha, v přepočtu na osobu tedy 2,7 gha. To znamená, že v jednom roce bylo spotřebováno množství obnovitelných zdrojů, které se Zemi podaří plně zregenerovat za rok a půl (WWF-i, 2012, str. 38).

Ekologická stopa státu může být vyšší či nižší než je celková biokapacita státu. Obyvatel státu s vysokou ekologickou stopou, ale nízkou celkovou biokapacitou státu tak de facto žije z podílu části celkové biokapacity jiného státu, který (ten podíl) druhého státu nevyčerpal skrze svoji ekologickou stopu²⁷.

V následujících tabulkách jsou zpracovány seznamy států s nejvyššími a nejnižšími hodnotami ekologické stopy v roce 2008. Státy vykazující nejvyšší hodnoty ekologické stopy jsou ropné státy Perského zálivu. Regionálně patří nejvyšší hodnoty Severní Americe.

Naopak nejnižší hodnoty ekologické stopy vykazují chudé rozvojové země, v regionálním měřítku dosahuje nejnižších hodnot Afrika.

---

²⁷ Ekologická stopa je relativně jednoduchý, snadno pochopitelný koncept, který oslovuje běžnou veřejnost, nevládní ekologické organizace, politiky i vědce. Člověk si dokonce díky jednoduché aplikaci volně přístupné na internetu může vypočítat svoji ekologickou a uhlíkovou stopu sám.

Tabulka 7: Státy s nejvyššími hodnotami ekologické stopy v roce 2008

Stát	Ekologická stopa v gha/os.	Celková biokapacita státu v gha/os.
Katar	11,68	2,05
Kuvajt	9,72	0,43
Spojené arabské emiráty	8,44	0,64
Dánsko	8,25	4,81
Spojené státy americké	7,19	3,86
Belgie	7,11	1,33
Austrálie	6,68	14,57
Kanada	6,43	14,92
Nizozemí	6,34	1,03
Irsko	6,22	3,41

Zdroj: WWF-i, 2012.

Tabulka 8: Státy s nejnižšími hodnotami ekologické stopy v roce 2008

Stát	Ekologická stopa v gha/os.	Celková biokapacita státu v gha/os.
Okupované palestinské území	0,46	0,13
Východní Timor	0,47	0,86
Afganistán	0,54	0,4
Haiti	0,6	0,31
Eritrea	0,66	1,47
Bangladéš	0,66	0,42
Rwanda	0,71	0,52
Pakistán	0,75	0,4
DR Kongo	0,76	3,1
Nepál	0,76	0,53

Zdroj: WWF-i, 2012.

Tabulka 9: Ekologická stopa světových regionů v roce 2008

Region	Ekologická stopa v gha/os.	Celková biokapacita státu v gha/os.
Afrika	1,45	1,52
Střední Východ/Centrální		
Asie	2,47	0,92
Asie - Pacifik	1,63	0,86
Latinská Amerika	2,7	5,6
Severní Amerika	7,12	4,95
EU	4,72	2,24
Další evropské státy	4,05	4,88

Zdroj: WWF-i, 2012.

Tabulka 10: Ekologická stopa států dělených dle velikosti příjmů v roce 2008

	Ekologická stopa v gha/os.	Celková biokapacita státu v gha/os.
Státy s vysokými příjmy	5,6	3,05
Státy se středními příjmy	1,92	1,72
Státy s nízkými příjmy	1,14	1,14

Zdroj: WWF-i, 2012.

6.7 Socioekonomický rozvoj

Existuje mnoho různých definic rozvoje (viz kapitola Vymezení základních pojmů), existuje mnoho rozvojových teorií a existuje také několik základních dělení rozvoje. Jaká byla historie rozvoje, jaké rozvojové teorie byly v jakou dobu trendy a jaký rozvoj je žádoucí, jak ho docílit a jak spočítat, bude úkolem následujících řádků.

6.7.1. Historie rozvoje a rozvojových teorií v rozvojových zemích

V období dekolonizace vznikaly nové suverénní státy, jejichž ekonomický status byl velmi slabý. Zajistit rozvoj nových států v 50. a 60. letech 20. století byla obrovská výzva a zároveň počátek rozvoje nové doby. Prvními rozvojovými teoriemi, které měly zajistit novým, rozvojovým státům stejnou vyspělost jaké dosáhly státy západního světa, byly teorie založené na rozvoji podle vyspělých států. Rozvojové země měly nastoupit dráhu rozvoje přesně tak, jak ho v minulosti dosáhly vyspělé země. Výchozími ukazateli vyspělosti země byly na počátku 2. poloviny 20. století **úroveň ekonomiky** a **ekonomický růst**. Rozvojové země tedy nastoupily dráhu rozvoje zaměřeného na ekonomický růst. Zaváděly moderní vědecké a technologické znalosti do všech sfér hospodářství²⁸ a věřily, že dosažení rozvoje západního typu je otázkou několika dekád. Tato rozvojová teorie, známá jako teorie modernizace, nebrala v úvahu rozdílné přírodní, společenské ani politické podmínky rozvojových zemích. Autoři teorie pocházeli z vyspělých zemí a specifických rozvojových zemí si nelámali hlavu a neúspěch si nepřipouštěli (Forsyth, 2005, s. 454).

Teorie modernizace zaznamenala dílčí pokroky v rozvoji, avšak celkově nebývá považována za úspěšnou. Rozvojovým zemím přinesla zejména obrovské dluhy²⁹, které země splácí dodnes a ještě dlouhou dobu budou (Ekumenická akademie Praha, s. 9).

V 70. letech 20. století byla vytvořena další teorie rozvoje, tzv. teorie závislosti neboli teorie jádra a periferie. Její autoři pocházejí z rozvojových zemí a místo teorie se jedná spíše o analýzu situace v rozvojových zemích. Teorie je vystavěna na principu závislosti periferie (rozvojových zemí) na jádru (vyspělých zemích) a na tvrzení, že zaostalost jedné části světa je způsobena rozvojem jiné části světa. Jednotlivé části světa jsou na sobě navzájem ekonomicky závislé skrze fungování světového kapitalistického systému, přesněji periferie jsou politicky a ekonomicky závislé na svém jádru. Tato závislost a zaostalost je podle představitelů teorie závislosti uměle udržována skrze nerovnost v mezinárodní dělbě práce a moci. Nejznámějším představitel teorie závislosti je argentinský ekonom Raúl Prebisch. (Nováček v Mezřický, 2011, str. 115).

---

²⁸ V mnoha rozvojových zemích v rámci teorie modernizace proběhla i tzv. zelená revoluce, tedy proces v zemědělství rozvojových zemí v 50. letech 20. století. Zelená revoluce reagovala na nedostatek potravin v rozvojových zemích způsobený nadměrným populačním růstem. Skrze intenzifikaci zemědělství, používání umělých hnojiv a pesticidů a šlechtění nových odolnějších druhů zemědělských plodin a předání know-how vyspělými zeměmi došlo k nárůstu produkce plodin, tedy potravin (Pingali a Raney, 2005, s. 1).

²⁹ Ve víře v rychlý ekonomický růst si rozvojové země půjčovaly obrovské sumy peněz. Vývoj světového hospodářství a politiky, stejně jako korupce a špatné investice v rámci půjčující si země byly hlavními příčinami obrovského zadlužení.

80. léta 20. století byla pro rozvoj tzv. „ztracenou dekadou“. Západní svět, který 20 let finančně podporoval rozvoj v rozvojových zemích, markantně snížil v 80. letech 20. století rozvojovou pomoc, a to z důvodu neutěšené situace světového hospodářství i z jakési apatie. Přes množství finančních prostředků směřujících na rozvoj, se totiž rozvojové země nejenže nerozvíjely, v některých regionech naopak docházelo k rostoucí chudobě a zadluženosti (Todaro a Smith, 2009, s. 684).

S koncem 80. let 20. století přišla změna ve vnímání rozvoje. Začalo se více mluvit o udržitelném rozvoji a jiných než ekonomických ukazatelích vyjadřujících vyspělost a prosperitu států. Do popředí zájmu se dostala další rozvojová teorie, kulturní determinismus neboli kulturologický přístup. Jeho základním kamenem je tvrzení, že rozhodujícím faktorem prosperity jsou lidské zdroje, nikoli přírodní potenciál. Známým představitelem kulturního determinismu je Lawrence Harrison, který v roce 1985 ve své knize *Underdevelopment Is a State of Mind – The Latin American Case* představil 4 klíčové faktory, díky kterým má společnost dosáhnout hospodářské výkonnosti a prosperity. Mezi tyto klíčové faktory patří: míra sociální důvěry, náročnost etického systému, dobré vládnutí, zaměření na soustavnou práci, inovace, úspory a zisk (Budil ve Waisová a kol., 2005, str. 38, 42)³⁰.

90. léta 20. století navazují na inovativní konec předešlé dekády. Vznikají moderní indikátory hodnotící rozvoj, pořádají se významné světové summity o životním prostředí (s diskutabilními výsledky), vznikají nové mezinárodní smlouvy zaměřené na ochranu životního prostředí a koncepty rozvoje s podstatným aspektem udržitelnosti. Do všeobecného povědomí se také více dostávají hnutí a skupiny zaměřené na životní prostředí, genderová, kulturní či politická hlediska (Kolektiv autorů, 2008, str. 103).

6.7.2. Ukazatele rozvoje

6.7.2.1. Hrubý domácí produkt (HDP) a Hrubý národní produkt (HNP)

Do 70. let 20. století se pro vyjádření vyspělosti země využívaly výhradně ekonomické indikátory zaměřené na ekonomický růst.

Základními makroekonomickými veličinami používanými pro měření výkonnosti ekonomik jsou hrubý domácí³¹ a hrubý národní³² produkt.

---

³⁰ v uvedeném zdroji citováno z: Harrison, L. E.: *Underdevelopment is a State of Mind – The Latin American Case*. Center for International Affairs, Harvard University, Cambridge 1985.

³¹ Hrubý domácí produkt, HDP (Gross Domestic Product, GDP) je součet veškerého zboží a služeb vytvořených na **území** určitého státu během jednoho roku. Oficiální jednotkou HDP je americký dolar (dále jen USD)(World Bank-a, c2004).

Zatímco HDP poskytuje nejjasnější údaje o celkové ekonomické aktivitě určitého státu, HNP lépe zhodnotí skutečný rozsah peněžní hodnoty produkce zboží a služeb, kterým národní ekonomika skutečně disponuje (Epping, 2004, s. 46).

Při porovnávání stupně ekonomického rozvoje více států se používá zejména HDP na osobu v paritě kupní síly³³ (dále jen HDP/os. v PPP).

Významným světovým poskytovatelem informací o míře rozvoje světových oblastí je Světová banka a Mezinárodní měnový fond.

Světová banka dělí státy dle hodnot HNP/os. v PPP³⁴ do čtyř základních skupin: země s nízkým příjmem (1 005 USD a méně), země s nižším středním příjmem (1 006 - 3 975 USD), země s vyšším středním příjmem (3 976 – 12 275 USD) a země s vysokým příjmem (12 276 USD a výše). (World Bank-b, c2012).

Tabulka 11: Top 10 států s nejvyšším HDP/os. v PPP 2011 dle MMF

Tabulka 12: Top 10 států s nejnižším HDP/os. v PPP 2011 dle MMF

Top 10 států s nejvyšším HDP/os. v PPP 2011 dle MMF

Světové pořadí	Státy	HDP/os. v PPP
1.	Katar	102 943,321
2.	Lucembursko	80 119,084
3.	Singapur	59 711,239
4.	Norsko	53 470,697
5.	Brunei	49 384,399
6.	USA	48 386,686
7.	Spojené arab. emiráty	48 157,836
8.	Švýcarsko	43 369,711
9.	Nizozemí	42 183,002
10.	Rakousko	41 822,000

Top 10 států s nejnižším HDP/os. v PPP 2011 dle MMF

Světové pořadí	Státy	HDP/os. v PPP
183.	DR Kongo	348,098
182.	Libérie	456,442
181.	Zimbabwe	487,197
180.	Burundi	614,520
179.	Eritrea	735,471
178.	Středoafriická republika	767,615
177.	Niger	771,080
176.	Sierra - Leone	848,816
175.	Malawi	859,851
174.	Togo	898,663

Zdroj: IMF-a, 2012.

Do první desítky států s nejvyšším HDP/os. v PPP se zařadily i ropné asijské státy, které však pokulhávají například v oblasti sociální, jak ukáží výsledky HDI v podkapitole 6.7.2.2.

Státy s nejnižším HDP/os. v PPP jsou zejména nejméně vyspělé africké státy, které s menšími obměnami budou plnit nejnižší příčky i dle výsledků dalších indikátorů rozvoje.

³² Hrubý národní produkt, HNP (Gross National Product, GNP) je součet veškerého zboží a služeb vytvořených **občany** určitého **státu**, ať již v domovské zemi či v zahraničí, v rámci jednoho roku. Také HNP se zpravidla uvádí v USD (World Bank-a, c2004).

³³ Parita kupní síly vyjadřuje rovnost kupních sil srovnávaných národních měn (Fuchs, 2005. s. 151).

³⁴ přesné číselné hodnoty, podle kterých jsou země kategorizovány, upravuje Světová banka každý rok; v textu zmíněné hodnoty v jednotlivých kategoriích jsou upraveny pro rok 2010.

Měření rozvoje dle HDP či HNP má nesporně největší výhodu v relativně snadném získávání dat. HDP či HNP vyjadřuje pouze formální ekonomické výsledky států, nezahrnuje tzv. šedou ekonomiku, která v mnoha, nejen rozvojových, zemích tvoří vysoký podíl z celkově vytvořených statků a služeb. Vypovídací hodnota HDP a HNP má ryze ekonomický charakter, zcela postrádá politické, sociální, kulturní či environmentální aspekty rozvoje.

6.7.2.2. Index lidského rozvoje (Human Development Index, HDI)

Vznik indexu lidského rozvoje (dále jen HDI) byl důsledkem absence existence jednotného a komplexního ukazatele kvality života, který by kromě ekonomických kritérií obsahoval také kritéria zabývající se lidským rozvojem.

HDI v sobě zahrnuje jak ekonomické, tak sociální kritéria rozvoje v podobě národních průměrných výsledků tří oblastí lidského rozvoje: zdraví, znalosti a příjem. Každá tato oblast, stejně jako výsledný celkový HDI, může nabývat hodnot 0 až 1, přičemž výsledek 0 vyjadřuje minimální lidský rozvoj a výsledek 1 lidský rozvoj maximální. Státy jsou dle výsledku děleny do 4 skupin: velmi vysoký lidský rozvoj, vysoký lidský rozvoj, střední lidský rozvoj a nízký lidský rozvoj (UNDP-c, 2011).

HDI byl poprvé použit ve Zprávě o lidském rozvoji (Human Development Report, dále jen HDR) v roce 1990. S malými obměnami³⁵ faktorů užívaných pro výpočet lidského rozvoje je HDI ve Zprávách o lidském rozvoji užíváno dodnes.

Dle údajů Zprávy o lidském rozvoji 2011 je seznam států i regionů dle lidského rozvoje následující.

---

³⁵ Do roku 2010 byly hodnoty HDI počítány z průměrné délky života při narození, z gramotnosti obyvatelstva staršího 15 let věku (2/3 hodnoty indikátoru) a z počtu žáků a studentů přihlášených ke studiu na prvním, druhém a třetím stupni vzdělávání (1/3 hodnoty indikátoru) a v neposlední řadě také z HDP/os. v PPP.

Od roku 2010 došlo ke změnám ve výpočtech HDI v oblasti vzdělání. Výpočty jsou od té doby prováděny z průměrné doby vzdělávání (1/2 hodnoty indikátoru) a z předpokládané doby vzdělávání (1/2 hodnoty indikátoru) (Klugman a kol., 2011, s. 3,4).

Tabulka 13: Top 15 nejvyspělejších států dle HDI 2011

Tabulka 14: Top 15 nejméně vyspělých států dle HDI 2011

Top 15 nejvyspělejších států dle HDI 2011

Top 15 nejméně vyspělých států dle HDI 2011

<i>Světové pořadí</i>	<i>Státy</i>	<i>Hodnota HDI</i>	<i>Světové pořadí</i>	<i>Stát</i>	<i>Hodnota HDI</i>
Velmi vysoký rozvoj			Nízký rozvoj		
1.	Norsko	0,943	187.	DR Kongo	0,286
2.	Austrálie	0,929	186.	Niger	0,295
3.	Nizozemí	0,910	185.	Burundi	0,316
4.	USA	0,910	184.	Mozambik	0,322
5.	Nový Zéland	0,908	183.	Čad	0,328
6.	Kanada	0,908	182.	Libérie	0,329
7.	Irsko	0,908	181.	Burkina Faso	0,331
8.	Lichtenštejnsko	0,905	180.	Sierra Leone	0,336
9.	Německo	0,905	179.	Středoafrická republika	0,343
10.	Švédsko	0,904	178.	Guinea	0,344
11.	Švýcarsko	0,903	177.	Eritrea	0,349
12.	Japonsko	0,901	176.	Guinea-Bissau	0,353
13.	Hongkong	0,898	175.	Mali	0,359
14.	Island	0,898	174.	Etiopie	0,363
15.	Jižní Korea	0,897	173.	Zimbabwe	0,376

Zdroj: UNDP-e, 2011.

Jak bylo zmíněno u výsledků HDP/os. v PPP, ropné státy, které vykazují vysoký příjem, ale nedostačují v sociální, politické či zdravotní oblasti se mezi 15 nejvyspělejších států dle HDI neprobojovaly.

Tabulka 15: Top 10 nejvyspělejších států Afriky dle HDI 2011

Tabulka 16: Top 10 nejméně vyspělých států Afriky dle HDI 2011

Top 10 nejvyspělejších států Afriky dle HDI 2011

<i>Světové pořadí</i>	<i>Stát</i>	<i>Hodnota HDI</i>
Vysoký rozvoj		
52.	Seychely	0,773
64.	Libye	0,760
77.	Mauricius	0,728
94.	Tunisko	0,698
Střední rozvoj		
96.	Alžírsko	0,698
106.	Gabon	0,674
113.	Egypt	0,644
118.	Botswana	0,633
120.	Namibie	0,625
123.	Jihoafrická republika	0,619

Top 10 nejméně vyspělých států Afriky dle HDI 2011

<i>Světové pořadí</i>	<i>Stát</i>	<i>Hodnota HDI</i>
Nízký rozvoj		
187.	DR Kongo	0,286
186.	Niger	0,295
185.	Burundi	0,316
184.	Mozambik	0,322
183.	Čad	0,328
182.	Libérie	0,329
181.	Burkina Faso	0,331
180.	Sierra Leone	0,336
179.	Středoafriická republika	0,343
178.	Guinea	0,344

Zdroj: UNDP-e, 2011.

Nejvyspělejší africké státy dle HDI jsou státy s vysokým rozvojem. Jedná se buď o státy severní Afriky či ostrovní státy s dobře vybudovanou infrastrukturou zaměřenou na cestovní ruch.

Nízký HDI vykazují subsaharské státy.

Tabulka 17: Top 10 nejvyspělejších států Asie a Oceánie dle HDI 2011

Tabulka 18: Top 10 nejméně vyspělých států Asie a Oceánie dle HDI 2011

Top 10 nejvyspělejších států Asie a Oceánie dle HDI

2011

<i>Světové pořadí</i>	<i>Stát</i>	<i>Hodnota HDI</i>
Velmi vysoký rozvoj		
2.	Austrálie	0,929
5.	Nový Zéland	0,908
12.	Japonsko	0,901
13.	Honkong	0,898
15.	Jižní Korea	0,897
17.	Izrael	0,888
26.	Singapur	0,866
30.	Spojené arab. emiráty	0,846
33.	Brunei	0,838
37.	Katar	0,831

Top 10 nejméně vyspělých států Asie a Oceánie dle HDI

2011

<i>Světové pořadí</i>	<i>Stát</i>	<i>Hodnota HDI</i>
Nízký rozvoj		
172.	Afgánistán	0,398
157.	Nepál	0,458
154.	Jemen	0,462
153.	Papua - Nová Guinea	0,466
149.	Myanmar	0,483
147.	Východní Timor	0,495
146.	Bangladéš	0,500
145.	Pákistán	0,504
142.	Šalamounovy ostrovy	0,510
Střední rozvoj		
141.	Bhútán	0,522

Zdroj: UNDP-e, 2011.

Nejvyšší příčky získaly státy tradičně vyspělé, nově industrializované i ropné velmoci.

Nejnižší příčky patří rozvojovým zemím s vysokou mírou chudoby i politické nestability.

Tabulka 19: Top 10 nejvyspělejších států Latinské Ameriky a Karibiku dle HDI 2011

Tabulka 20: Top 10 nejméně vyspělých států Latinské Ameriky a Karibiku dle HDI 2011

Top 10 nejvyspělejších států Latinské Ameriky a Karibiku dle

Top 10 nejméně vyspělých států Latinské Ameriky a Karibiku dle

HDI 2011

HDI 2011

<i>Světové pořadí</i>	<i>Stát</i>	<i>Hodnota HDI</i>
Velmi vysoký rozvoj		
44.	Chile	0,805
45.	Argentina	0,797
47.	Barbados	0,793
Vysoký rozvoj		
48.	Uruguay	0,783
51.	Kuba	0,776
53.	Bahamy	0,771
57.	Mexiko	0,770
58.	Panama	0,768
60.	Antigua a Barbuda	0,764
62.	Trinidad a Tobago	0,760

<i>Světové pořadí</i>	<i>Stát</i>	<i>Hodnota HDI</i>
Nízký rozvoj		
158.	Haiti	0,454
Střední rozvoj		
131.	Guatemala	0,574
129.	Nikaragua	0,589
121.	Honduras	0,625
117.	Guyana	0,633
108.	Bolívie	0,663
107.	Paraguay	0,665
105.	Salvádor	0,674
104.	Surinam	0,680
98.	Dominikánská republika	0,689

Zdroj: UNDP-e, 2011.

Latinská Amerika vychází ze srovnání HDI dle rozvojových regionů nejlépe. Zdejší země ve velkém vykazují velmi vysoký i vysoký rozvoj a jedinou zemí s nízkým rozvojem představuje politicky nestabilní Haiti.

6.7.2.3. Jiné

Index rovnosti pohlaví (Gender Related Development Index, dále jen GDI)

GDI se poprvé objevil v HDR pro rok 2005 a je dalším z indexů hodnotících lidský rozvoj. Jedná se de facto o HDI, který v sobě navíc obsahuje také údaje o genderové (ne)rovnosti. Faktory, dle kterých se GDI počítá, jsou stejné jako u výpočtu HDI, výsledné hodnoty pro ženy jsou pak porovnávány s výslednými hodnotami pro muže. Pokud se projeví nerovnost ve výsledcích, GDI má ve vztahu k HDI sestupnou tendenci. Čím vyšší je tedy nerovnost, tím větší rozdíl je ve výsledcích GDI v porovnání s HDI. GDI není míra nerovnosti pohlaví, jak bývá občas mylně interpretována, ale HDI beroucí v potaz genderové nerovnosti. V letech 2007/2008 patřily přední příčky dle nejvyššího GDI státům severní a západní Evropy a Austrálii, nejnižší GDI vykazovaly státy subsaharské Afriky (UNDP-f, 2007). Tabulku s pořadím 10 států s nejvyšším a nejnižším GDI je možno nalézt v Příloze 5 a 6.

Míra ženské rovnoprávnosti (Gender Empowerment Measure, dále jen GEM)

GEM, stejně jako GDI, byl poprvé představen v HDR pro rok 2005 a také spadá do indexů hodnotících lidský rozvoj. Je ukazatelem, který odráží množství příležitostí pro účast žen na politickém a ekonomickém životě dané země zahrnující i rozhodovací procesy (Informační centrum OSN v Praze-b, c 2005). Do roku 2009 se dle GEM hodnotilo celkem 109 států světa. Nejvyšší hodnoty GEM vykazují bez výrazných změn státy severní Evropy (UNDP-f, 2007).

GDI a GEM bývají kritizovány za jeden z faktorů, z kterého jsou počítány. Jedná se o příjem. Protože i země s perfektně rovnou genderovou společností mohou z důvodu nízkého příjmu dosáhnout nižších hodnot a být tak zařazeny na seznamu na nižší příčky než jaké by si ve skutečnosti zasloužily. Z důvodu této nedostatečnosti, vytvořil UNDP další index zaměřený na gender, a to Index ženské nerovnosti (UNDP-g, 2011).

Index ženské nerovnosti (Gender Inequality Index, dále jen GII)

GII se zabývá genderovými rozdíly v oblasti zdraví, empowermentu a trhu práce. V HDR je uváděn GII pro 146 států. V první desítce nejlépe hodnocených států dle GII se nachází státy severní a západní Evropy, nejhorší hodnocení dle GII vykazují státy subsaharské Afriky a chudé arabské země (UNDP-e, 2011).

Pořadí deseti nejlépe a nejhůře hodnocených států dle GII je k nahlédnutí v Příloze 7 a 8.

Index lidské chudoby (Human Poverty Index, dále jen HPI)

HPI se poprvé objevil v HDR pro rok 1997. Jako multidimenzionální index je zaměřen na deprivace v kvalitě lidského života, jednoduše slouží jako vícerozměrný ukazatel chudoby. Chudoba již není chápána pouze v závislosti na příjmu a z hlediska lidského rozvoje není „pouhým“ nedostatkem toho, co je potřebné pro hmotný blahobyť. Chudoba upírá lidem právo volby a příležitosti.

HPI je vytvořen zvláště pro vyspělé země OECD, tehdy je označován jako HPI 1 a zvláště pro rozvojové země, s označením HPI 2.

HPI se při výpočtech zaměřuje na tři základní prvky lidského života:

- délku života – pravděpodobnost úmrtí v nízkém věku (nedožití se 60 let v HPI 1 a 40 let v HPI 2);
- znalosti – vyloučení ze světa vzdělání (procentuální podíl negramotných dospělých);

- Životní úroveň – slušný životní standart (procentuální podíl obyvatelstva bez přístupu k pitné vodě a procentuální podíl podvýživy dětí pro HPI 1, procentuální podíl populace nacházející se pod hranicí chudoby pro HPI 2)(UNDP-h, 2011).

Vícenásobný index chudoby (Multidimensional poverty index, dále jen MPI)

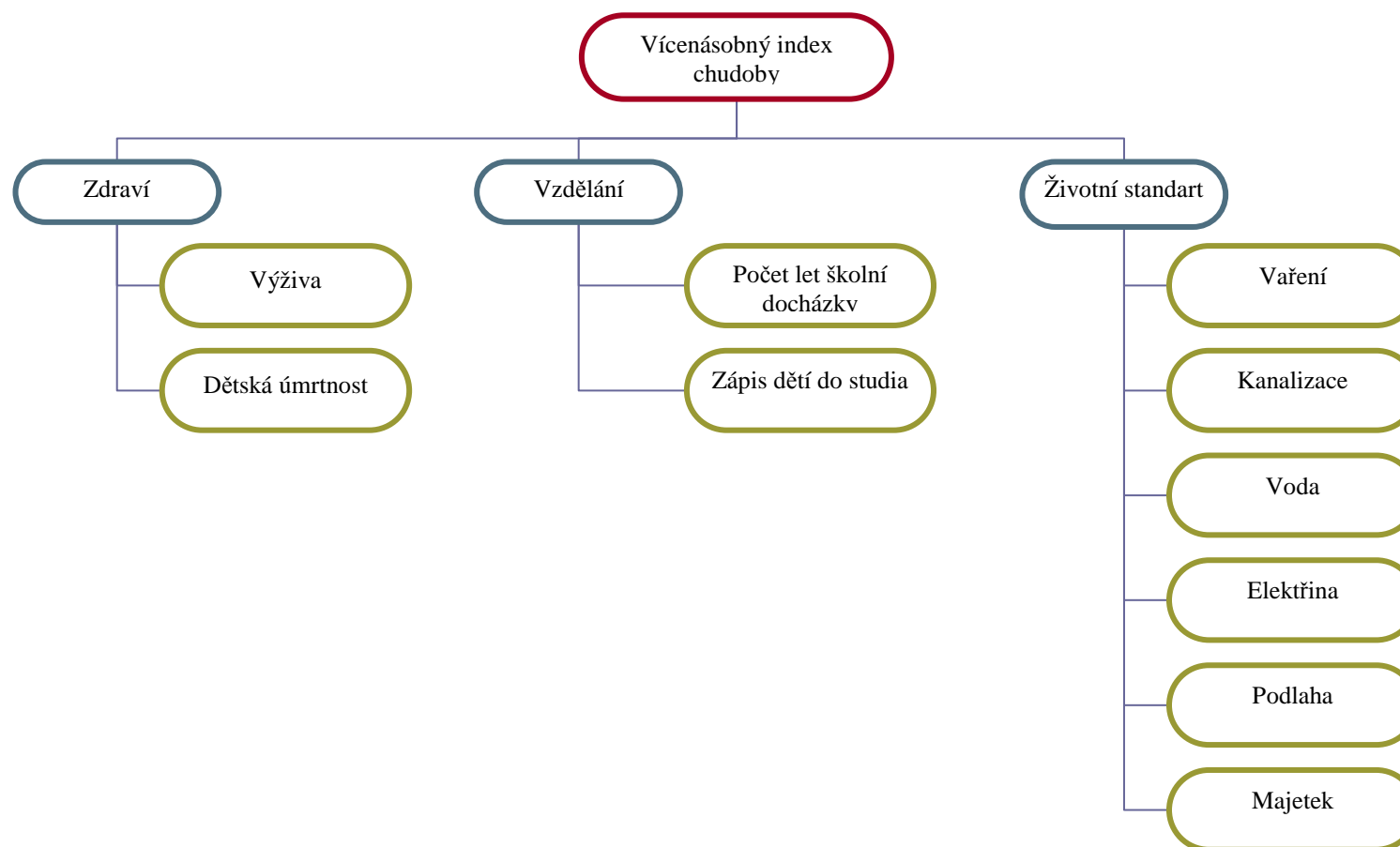
MPI byl vytvořen ve spolupráci UNDP a Oxford Poverty and Human Development Initiative (dále jen OPHI) a jeho první výsledky byly prezentovány v červenci 2010.

Výpočet MPI funguje na podobném principu jako HDI či HPI, hlavními oblastmi zájmu jsou zdraví, vzdělání a životní standart, který jsou měřeny 10 indikátory (viz Obrázek 3 a Tabulka 21). Nejlepší možný výsledek, kterého lze dosáhnout, je 0.

MPI se od ostatních indexů zaměřených na chudoby odlišuje zejména tím, že hodnotí nejen intenzitu chudoby, ale zahrnuje také podstatu nebo složení strádání uváděné dle zmíněných indikátorů (UNDP-i, 2011; Koltýnková a Kubelková, s. 5).

Obrázek 3: Schéma fungování MPI

Zdroj: Koltýnková a Kubelková.

Tabulka 21: Indikátory a depriviční kritéria MPI

Indikátor	Depriviční kritéria
Výživa	V rodině zemřelo dítě.
Dětská úmrtnost	V rodině je některý z dospělých či dětí podvyživený.
Počet let školní docházky	Žádný člen domácnosti nedokončil 5 let školní docházky.
Zápis dětí do studia	Některé dítě v domácnosti opustí školní docházku během 1 - 8 let.
Vaření	Při vaření je jako zdroj energie používáné dřevo, uhlí nebo hnůj.
Kanalizace	Nesplňuje definice MDGs, sdílené toalety. Nesplňuje definice MDGs nebo je vzdálená déle jak 30 minut chůze.
Voda	
Elektřina	Domácnost nemá elektřinu.
Podlaha	Podlahu tvoří hlína, písek nebo hnůj.
Majetek	Domácnost nevlastní víc než jedno: rádio, TV, telefon, kolo, motocykl, lednici a nevlastní auto

Zdroj: Alkire a Santos, 2010.

Kromě indexů rozvoje uplatňovaných celosvětově, existují také indexy místní. Například v Bhútánu si vytvořili index hodnotící Hrubé národní štěstí (Gross National Happiness, GNH). Tento index, vytvořený v 70. letech 20. století, je zaměřen na udržitelný rozvoj a zajímá se nejen o ekonomickou stránku rozvoje země, ale také o další aspekty rozvoje zaměřené na člověka³⁶ (grossnationalhappiness.com, 2012).

³⁶ Čtyři hlavní pilíře indexu byly definovány následovně: dobré vládnutí, udržitelný socioekonomický rozvoj, zachování kultury a ochrana přírody. Pilíře byly později rozšířeny na 9 hlavních oblastí zájmu: duševní blaho, zdraví, vzdělání, využití času, kulturní rozmanitost a její odolnost, dobré vládnutí, vitálnost komunit, ekologická rozmanitost a její odolnost, životní standart

7 Úspěšné i neúspěšné projekty podporující ochranu přírody za současného socioekonomického rozvoje

7.1 Annapurna Conservation Area Project (ACAP) in Nepal

Doba trvání projektu: leden 1986 - 2012

Status projektu: trvající

Realizátor: National Trust for Nature Conservation (NTNC)

Rozpočet: 1986-1991: 2,5 milionů USD (75% od mezinárodních zdrojů)

Výchozí situace v oblasti

Projekt je realizován v Annapurna Conservation Area nacházející se v oblasti horského masivu ve středním Nepálu. Jedná se o nejstarší a rozlohou největší (7 629 km²) chráněnou oblast v zemi, od roku 1992 s oficiálním statutem chráněného území³⁷ (Protected Area) (DNPWC, 2006).

V oblasti žije přibližně 120 tisíc obyvatel z 10 etnických skupin, většinu tvoří samozásobitelští zemědělci. Lidé pracují i v těžebním průmyslu, někteří se živí obchodem a aktivitami souvisejícími s cestovním ruchem. Oblast je typická sezónní migrací obyvatel za prací do měst i vysokou mírou remitencí, které přicházejí ze zahraničí (Gurung, 2003, s. 3; Baral a kol., 2010, s. 4).

ACA je rozděleno do 5 správních celků, které jsou dále členěny na 57 Village Development Committees (VDCs), což jsou nejzákladnější administrativní jednotky v Nepálu.

Ekonomika regionu je postavena na cestovním ruchu, přesněji vysokohorské turistice. Pozitivní dopad turismu v podobě příjmů však stíhají také negativní související jevy, kterými jsou například: zvýšení spotřeby palivového dříví a s tím spojená vysoká míra deforestace, zvýšená produkce odpadů a znečišťování horské krajiny (NTNC, 2011).

Již od konce 50. let 20. století se Nepál potýkal s environmentálními problémy, zejména s výraznou deforestací, která zasáhla také region ACA. Spouštěcím mechanismem masivního odlesňování se stalo vydání zákona o znárodnění lesů v roce 1957. Masivní odlesňování pokračovalo i v 60. letech 20. století, kdy Nepál otevřel své hranice a do země začaly plynout davy turistů. Cestovní ruch se stal významným zdrojem financí pro státní pokladnu. Nově vznikající infrastruktura určená zejména pro turisty a také nový trend zvyšujícího se počtu nepálského obyvatelstva dále zhoršovala odlesňování rozsáhlých území.

---

³⁷Nepálské zákony o ochraně přírody definují chráněné území jako oblast, kde je realizována ochrana přírody a rozvoj; kde jsou zakázány těžební aktivity a kde je podporován cestovní ruch (Baral a kol., 2010, s. 4).

První pokusy o ochranu přírody lze datovat od roku 1973, kdy byl v Nepálu zřízen Department of National Parks and Wildlife Conservation. Strategie ochrany přírody však byly striktně protekcionistické s negativním vlivem na místní obyvatele a velmi nízkou úspěšností. (Bhujua kol., 2007, s. 64).

V 80. letech 20. století došlo století k výraznému posunu v ochraně přírody v regionu ACA za přispění nepálského monarchy. V roce 1982 vznikla nezisková, nevládní organizace The King Mahendra Trust for Nature Conservation (KMTNC), později známá jako The National Trust for Nature Conservation (NTNC), která ve svých projektech prosazuje myšlenku rovnováhy ochrany přírody a rozvoje (NTNC, 2011).

Popis projektu

Pilotní projekt byl realizován v roce 1986 v oblasti kolem vesnice Ghandruk na rozloze asi 800 km². Úspěšnost pilotního projektu znamenala rozšíření i do dalších oblastí Lwang a Sikles v roce 1990 a do Lomanthang, Jomsom, Manang a Bhujung v letech 1992 a 1993 (Bhujua kol., 2007, s. 64).

Projekt je vystavěn na aktivním a efektivním komunitním rozvoji (Community Based Development), konceptu zónového užívání půdy a decentralizaci moci směrem k místní úrovni.

Přírodní zdroje v ACA jsou spravovány přímo místními komunitami, které se tímto stávají více zodpovědné za udržitelný stav zdrojů i za celkovou ochranu přírody v regionu ACA. Aby se předešlo tzv. Tragédii obecní pastviny³⁸, bylo nutné zajistit vlastnická práva a aktivní místní správu. Za tímto účelem byly vytvořeny v každém VDC speciální výbory Conservation Area Management Committees³⁹ (dále jen CAMCs), jejichž úkolem je plánování, realizace, vedení a monitorování projektu v rámci svého VDC. Pod CAMCs jsou dále sdruženy subskupiny specifického zaměření (správa cestovního ruchu, správa lesů, spolky mládeže a žen, aj.) (UNESCAP, 2003). Ačkoli byly CAMCs zapojeny do projektu od počátku, oficiálního uznání, stejně jako uznání ze zodpovědnosti za hospodaření s místními přírodními zdroji se dočkaly až v roce 1996, kdy byl ratifikován vládní dokument Conservation Area Management Regulation (CAMR)(NTNC, 2008, s. 48).

---

³⁸Tragedy of the Commons, neboli Tragédie obecní pastviny je termín poprvé použitý Garrettem Hardinem v roce 1968. Termín popisuje nebezpečí přílišného využívání zdrojů v rámci volně přístupného či špatně fungujícího režimu společného vlastnictví. K tragédii obecní pastviny dochází v okamžiku, kdy se každý společník snaží dosáhnout maximálního zisku ze zdrojů na úkor ostatních, případně když vláda nedostatečně zajišťuje nebo vůbec nezajišťuje udržitelné využití zdrojů (Hackett, 2011).

³⁹ V ACAPu k roku 2003 spolupracovalo 55 CAMCs. Každý CAMC má 15 členů, kteří jsou do svých pozic voleni a jmenováni na 5 let. Návrhy jsou schvalovány na základě rozhodnutí většiny.

Aktivity CAMC se soustředují na ochranu přírody (zalesňování a management lesních školek, distribuce semen, ohraničování a oplocení plantáží, správa wildlife populace, kontrola škůdců, management přírodních zdrojů, podpora a propagace zdrojů alternativní energie), na rozvoj (výstavba infrastruktury, propagace správných hygienických návyků pro veřejnost, propagace ekologického myšlení a chování, zakládání spolků a iniciativ pro mládež) i na institucionální zajištění. CAMCs působí jako dohlížitelé dodržování pravidel, vydává upozornění, závažná porušení trestá pokutami a nejvážnější případy předává vyšším pracovníkům ACAPu.

Vytvoření důvěry a udržování dobrých vztahů mezi jednotlivými skupinami účastníků bylo docíleno pořádáním schůzí. Pravidelně a často jsou například pořádány schůzky CAMCs s místními obyvateli a občasně také schůzky CAMCs s pracovníky ACAPu (Baral a kol., 2006, s. 8, 10).

Pracovníci ACAPu, jako další účastníci projektu, jednají s centrální vládou, národními a mezinárodními dárci a organizacemi na ochranu přírody a provádí též školení členů CAMCs (Baral a kol., 2010, s. 7).

Tvorba a implementace projektu těžila z poznatků tradičního způsobu života místních Nepálců a jejich hospodářských aktivit. Důraz byl při dosahování projektových cílů kladen na empowerment místního obyvatelstva a jeho aktivní účast na projektu (Forestrynepal, 2011).

Udržitelnosti ve využívání přírodních zdrojů bylo docíleno užíváním alternativních zdrojů energie, snížením závislosti místních obyvatel na přírodních zdrojích či rozdělením oblasti do 5 základních zón s rozdílnou mírou možného využití.

Tabulka 22: Koncept užívání půdy na základě rozdělení do 5 základních zón

- zóna pustiny (Wilderness zone; povětšinou se jedná o oblasti nad 4 500 m n.m., které jsou zcela chráněné a bez rozvojových aktivit. Místní nerostné zdroje nejsou využívány a aktivity cestovního ruchu-v tomto případě trekking-jsou zde řízeny velmi striktně.)
- zóna sezónního užívání nebo zóna ochrany lesů (Seasonal use or Protected forest zone; nerostné suroviny nejsou využívány z důvodu velké vzdálenosti od lidských sídel a celkové nedostupnosti s výjimkou migrující zvěře a tradičního sběru léčivých bylin a limitované nekomerční těžby dřeva v rámci komunity.),
- zóna intenzivního užívání (Intensive use zone; oblasti s nejvyšší prioritou ochrany přírody a socioekonomického rozvoje. Jedná se o trvale osídlené oblasti s vysokou mírou využívání místních zdrojů.),
- zóna zvláštní správy (Special management zone; člověkem relativně nedotčené oblasti s tradičním způsobem života a vysokým potenciálem komerčního rozvoje, zejména turismu.),
- antropologická a biotická zóna (Anthropological and biotic zone; oblasti, které téměř nejsou ovlivněny moderními vymoženostmi a ve kterých převažuje tradiční způsob života. Významná místa pro vědce studující horské ekosystémy).

Zdroj: Gurung, 2003.

Projekt byl v letech 2001 – 2006 oslaben a existenčně ohrožen nepokoji v zemi. Po masakru nepálské královské rodiny a s následnou sílcí mocí Maoistů se staly ACAP a CAMCs terčem rebelů, kteří ničili vše, co vykazovalo spojitost s nepálskou monarchií.

Během povstání byla zničena hlavní kancelář ACAPu v Pokhaře, z důvodu nespolupráce byli dokonce zabiti 3 místní vedoucí ochrany přírody pracující pro ACAP a oficiální činnost ochranářů v regionu ACA byla zakázána (Baral a Heinen, 2006, s. 5). Některé, dostatečně silné CAMC dokázaly neoficiálně během období povstání fungovat v různé míře samostatně. Velmi silné CAMC (9) dosahovaly zcela nezávisle vlastních cílů, silné CAMC (12) dokázaly fungovat samostatně s určitou mírou závislosti na zdrojích od ACAPu podle intenzity činnosti povstalců v oblasti. Mladší CAMC mnohdy sice dokázaly určitým způsobem fungovat nezávisle, ale z důvodu absence zdrojů od ACAPu nedokázaly úspěšně dosáhnout vytyčených cílů. Projekt si v oblasti vybudoval během let silnou pozici a stabilitu a i během povstání si ve velké míře dokázal skrze zaměstnance a spolupracovníky udržet svoji identitu a nadále úspěšně působil v ochraně přírody (Baral a kol., 2010, s. 11).

Ukončení povstání a vyhlášení nepálské republiky se pro region ACA i projekt ACAP neslo ve znamení reorganizace.

Fond KMTNC byl přejmenován na National Trust for Nature Conservation (NTNC) a postoupil pod správu premiéra a ministerstva odpovídajícího za chráněná území. ACAP získal velkou podporu nové vlády. Mezi členy CAMCs jsou noví i stávající členové, proto není nutné školit a začínat tzv. „nanovo“. Know – how je v CAMCs udrženo původními členy, a proto se plynule pokračuje v jejich činnostech. Cílem reformy ACAPu i CAMC je větší autonomie v souvislosti s režimem, a tím pádem i menší riziko nerovnováhy v případě dalších politických nepokojů v zemi a samozřejmě také snížení možnosti vytváření postupné závislosti na státu. Opět stabilní situace v zemi přivádí do Nepálu nové turisty a nové finanční zdroje (Baral a kol., 2010, s. 12).

Hlavní cíl (Goal):

Dosažení rovnováhy mezi ochranou přírody a socioekonomickým rozvojem v ACA regionu s pomocí organizace National Trust for Nature Conservation (Forestrynepal, 2011).

Specifické cíle dlouhodobé (Objectives)

1. Ochrana přírodních zdrojů regionu ACA pro blaho současných i budoucích generací.
2. Zajištění udržitelného sociálního a ekonomického rozvoje místního obyvatelstva.
3. Rozvoj formy turismu, která minimalizuje negativní dopad na přírodní, sociokulturní a ekonomické prostředí.

Specifické cíle krátkodobé

1. Zdokonalení správy lesů za účasti veřejnosti.
2. Pěstování vzorků na odlesněných půdách ve snaze obnovit půdu.
3. Podpora farmářům k pěstování píce, palivového dříví a ovocných stromů na svých pozemcích.
4. Snížení půdní a vodní eroze.
5. Odhad stavu lesního porostu, produkce biomasy a systému, jakým jsou využívány lesní zdroje v chráněném území.
6. Rozvoj kritérií pro správu lesů a příprava detailního plánu pro správu lesů.
7. Zavedení vhodných alternativních technologií k palivovému dříví.
8. Zvýšení povědomí místního obyvatelstva o environmentální problematice, zdravotních opatřeních a hygienických návycích.
9. Zvýšení veřejné účasti na ochraně zdrojů a místním rozvoji.
10. Zlepšení základní úrovně zdravotnictví v místní komunitě.
11. Podpora místní komunity v rozvoji základní infrastruktury.

12. Asistence a trénink poskytovaný místním podnikatelům v oblasti managementu a environmentální ochraně.
13. Monitoring počtu návštěvníků a jejich aktivit a poskytování základních turistických zařízení.
14. Harmonizace návrhu místního turistického plánu společně s cestovními a trekkingovými agenturami působícími v zemi.

Vytvoření komise pro ochranu přírody (každá je tvořena 15 vybranými vesničany; komise jsou tvořeny k vesnickým rozvojovým komisím, aby dohlížely na prosazování a management rozvojových projektů; aby optimálně a zodpovědně využívaly finanční prostředky získané ze vstupních poplatků přímo pro ochranu přírody a rozvoj oblasti a zamezily odtoku těchto finančních zdrojů do státní pokladny (Brown a Wyckoff-Baird, 1992, s. 52).

Aktivita

1. Program ochrany přírodních zdrojů (správa přirozených lesů, pěstování stromů, ochrana wildlife, půdy a vody);
2. Program alternativní energie (sluneční technologie, elektřina, podpora zařízení snižující potřebu používání palivového dříví, LP plyn);
3. Program managementu cestovního ruchu (turistická informační centra, informační materiály, trénování místních obyvatel, odpadový management);
4. Program vzdělávání k ochraně přírody (vzdělávání k ochraně přírody ve školách, programy pro vzdělanost dospělých, programy zvyšující povědomí o ochraně přírody);
5. Program rozvoje komunity (školní budovy, pitná voda, zdravotnická zařízení);
6. Program rozvoje zemědělství a hospodářských zvířat (organické zemědělství, plodiny pěstované na prodej včetně zeleniny, pěstování ovoce, zlepšení zdravotního stavu a chovu hospodářských zvířat);
7. Ženy v ochraně přírody (vzdělávání žen, začlenění žen do ochrany přírody a rozvoje, reprodukční zdraví žen, příjmy i pro ženy);

Ochrana kulturního dědictví (ne/materiální kulturní přínos, názory, postupy) (Gurung, 2003, s. 3).

Financování projektu

Počáteční finanční zdroje nezbytné pro zahájení činnosti projektu pocházely z drtivé většiny od zahraničních donorů. Množství zahraniční finanční podpory však pozvolna klesalo od okamžiku, kdy začal být projekt financován příjmy tzv. vnitřními, tedy příjmy zejména z turistických poplatků z oblasti ACA. Nepálská vláda se během zmiňovaných 16 let realizace projektu na financování výrazně nepodílela.

Velkou výzvou pro ACAP bylo zajištění finanční udržitelnosti. Té bylo dosaženo zmíněnými výběry vstupních poplatků do oblasti ACA. Poplatky a finance plynoucí z ekonomických aktivit v oblasti jsou udržovány v oběhu a opětovně investovány do správy regionu ACA (Gurung, 2003, s. 4).

Monitoring a evaluace

ACAP je považován za úspěšný projekt. Jeho zahájení se již od počátku setkalo s příznivými ohlasy a značnou podporou přicházející ze Západu. Postupně byly naplňovány krátkodobé specifické cíle v oblasti budování místních kapacit v podobě odborných tréninků obyvatel komunit, zvyšování gramotnosti a zkvalitňování zdravotní péče.

Za první dekádu působení projektu v regionu ACA byly rozpoznány a řešeny nejzásadnější problémy oblasti. Díky programům zaměřeným na zalesňování a podporu využívání alternativních energií (zejména výstavba malých vodních elektráren) v oblasti ACA velmi výrazným a rychlým způsobem podařilo obnovit vegetační kryt.

Zavedení vstupních poplatků pro turisty bylo vyhodnoceno jako velmi přínosné. Tyto poplatky totiž dokázaly zafinancovat většinu rozpočtu správy chráněné oblasti ACA.

Baral a kol. (2010) ve své monitoringové zprávě došli k zajímavému zjištění. Zaměření CAMCs je ovlivněno délkou jejich fungování. Zatímco nové CAMCs upřednostňují rozvojové snahy nad ochranou přírody, dlouhodoběji existující CAMCs usilují především o ochranu přírody (Baral a kol., 2010, s. 9).

Neúspěchy v rámci projektu ACAP:

1. Opětovné rozšíření wildlife X hospodářská zvířata

Již dříve zmíněný nárůst počtu volně žijících živočichů v důsledku úspěšného zalesňování nepřineslo pouze pozitiva v rámci zachování druhové rozmanitosti. Zvýšené počty zvěře negativně vnímají místní obyvatelé zejména proto, že zvěř ničí úrodu a vytlačuje z pastvin hospodářská zvířata. Podle studovaných zdrojů se ACAPu doposud nepodařilo nalézt účinná řešení tohoto poměrně závažného problému.

Divoce žijící zvěř však není jediným negativem, které se při realizaci projektu ACAP vyskytlo. Nerovnost podmínek pro cestovní ruch v oblasti ACA znamená nerovnoměrný příjem financí ze vstupních poplatků pro jednotlivé VDC, tedy nerovnoměrný zdroj financování aktivit CAMC a místních komunit a samozřejmě následný nerovnoměrný rozvoj v rámci či mezi jednotlivými CAMC. Nerovnost nebyla identifikována pouze v podmínkách pro cestovní ruch, ale také v alokaci přírodních zdrojů, která vytváří obdobné disproporce v získávání finančních prostředků pro jednotlivé VDC/CAMC (Baral a kol., 2010, s. 10).

2. Maoistické povstání

Další neúspěch v rámci projektu ACAP vidí odborná veřejnost selhání ACAPu jako instituce v okamžiku, kdy v Nepálu posílili svoje pozice maoisté. ACAPu je vyčítáno málo aktivní jednání, které mělo vést k odvrácení očekávaných následků maoistického povstání v letech 2001 až 2006 (Baral a Heinen, 2006, s. 5).

3. Zapojení menšin

Nelze upřít snahu začlenit do realizace projektu chudé obyvatelé a ženy (například skrze CAMC), přesto k aktivnímu začlenění a zapojení různě znevýhodněných menšin spíše nedošlo, což dokázalo i maoistické povstání, kdy rebelové dokázaly na svoji stranu strhnout menšiny a rozšířit tak svoji základnu a narušit další činnost na projektu. Nezapojené menšiny se neúčastnily rozhodovacích procesů a také jim byla de facto odepřeny socioekonomické přínosy z projektu (Baral a kol., 2010, s. 14).

7.2 Mount Elgon Integrated Conservation and Development Project (MEICDP)

Doba trvání projektu: původní plán 5 let, nakonec 2 a ½ roku: 1998 – 2001 v důsledku restrukturalizace bilaterálních vztahů nizozemské vlády vůči tehdejšími prioritním zemím nizozemské rozvojové spolupráce.

Status projektu: ukončený

Realizátor: Kenya Wildlife Service (KWS), Forest Department (FD)

Rozpočet: 4,16 milionů nizozemských guldenů (dále jen NLG)

Hlavní partneři projektu:

Royal Netherlands Embassy (RNE), Nairobi: finanční sponzor projektu

IUCN East Africa Regional Office: technická a manažerská podpora a pomoc

Výchozí situace v oblasti

Mt. Elgon se nachází na hranicích Keni a Ugandy, 140 km severovýchodně od Viktoriina jezera. Mt. Elgon je významným rozvodím řek Nzoia a Turkwel. Zatímco Nzoia zásobuje vodou západní, hustě osídlenou provincii a ústí do Viktoriina jezera, řeka Turkwel zásobuje vodou suché oblasti severu a zdejší jezero Turkana. Mt. Elgon je mimo jiné lokalitou s bohatou škálou vegetačních pásem od horského lesa až po vysoko položená vřesoviště (UWA, c2012). Severovýchodní svahy hory přechází do keňské části Mount Elgon NP, který je pod správou KWS a zbytek horského lesa na keňské straně hory spravuje KFD. NP Mount Elgon se rozkládá na keňském a ugandském území. Rozloha národního parku činí 1 279 km² (z toho ugandská část zabírá rozlohu 1 110 km², zatímco keňská část pouhých 169 km²). Liší se nejen rozloha NP, ale také časová osa vyhlášení národního parku v obou částech. Keňa vyhlásila oblast národním parkem v roce 1968, Uganda v roce 1992 (WDPa, 2012).

Oblast hory Mt. Elgon je druhově velmi rozmanitá a bohatá. Rostou zde vzácné endemické rostliny a stromy (například elgonský týk je velmi ceněn jako dekorační a stavební dřevo), žije zde množství velkých savců (sloni, antilopy, buvoli, levharti, opice) i menších živočichů (Gichuki, 1999, s. 433).

Přírodním zdrojem, který je v oblasti hory Mt. Elgon nejvíce ohrožen, jsou lesy. V oblasti se těžební činností zabývá firma RaiPly. Svoji těžbu soustřeďuje na vzácné dřevo elgonského týku. I když je zákonem těžba v této oblasti zakázána, RaiPly překvapivě získává stále nové a nové povolenky k těžbě od KFD. Dle RaiPly je těžba elgonského týku pro firmu selektivní záležitostí, avšak nezávislými průzkumy bylo zjištěno, že těžba na bázi selektivního výběru jednotlivých stromů neprobíhá. Vždy je pokácena celá skupina stromů v jednotlivých částech lesa, tzn., že nezůstanou semena, která by umožnila vyrůst nové generaci týků.

Zvláštní praktiky a arogance firmy RaiPly podporují v nelegálních aktivitách také místní obyvatelstvo, které neudržitelně využívá dřevo z lesů a pytláci a úředníky FD, kteří jsou dle výsledků nezávislých průzkumů evidentně podpláceni, aby vycházeli vstříc těžbařským úmyslům. Problémem je v oblasti také lobby bohatých a vlivných jedinců za rozšiřování těžby a laxní přístup keňské vlády, nepřehlednost současných zákonů o ochraně přírodních zdrojů⁴⁰, zdoluhavé vytváření a přijímání zákonů na ochranu lesů. Právní a institucionální rámec managementu oblasti je také velmi slabý (Nield a kol., 2000, s. 4).

---

⁴⁰Ochrana a řízení životního prostředí a lesů je obsažena v 77 keňských zákonech, navzájem neharmonizujících.

Popis projektu

Oblast výskytu významných vodních zdrojů a rozmanitá biodiverzita byly důvody vzniku projektu MEICDP. Existovala totiž reálná hrozba zničení místních přírodních zdrojů nadměrným a neudržitelným způsobem využívání. ICDP probíhá na keňské i ugandské straně, nikoli však v rámci jednoho projektu. Uměle vytvořené hranice států nerespektující přírodní poměry, v tomto případě jednotný ekosystém rozdělený státní hranicí do dvou zemí, znamenají pro realizaci projektu vždy obtíže a potřebu vysokého nasazení všech zúčastněných.

MEICDP se v projektu zaměřuje na spolupráci komunit, spolupráci s vládními orgány pro zajištění větší transparentnosti a efektivnosti práce, na příležitosti vytvoření alternativních způsobů příjmu a snížení závislosti komunit na přírodních zdrojích (Laman a kol., 2001, s. 3).

Hlavní cíle (Goals)

„Přírodní zdroje ekosystému hory Mt. Elgon a jeho (ekosystém) funkce jsou udržitelně řízeny a užívány“.

Hlavní cíl byl definován pro dlouhodobý projekt. Hlavního cíle nemohlo být dosaženo v krátkém časovém horizontu (ani 5 let, ani 2 a ½ roku), ale spíše v rámci jedné dekády, zmiňovaných 5 let mělo být první fází projektu. Po změně délky trvání projektu⁴¹ na 2 a ½ roku, byl hlavní cíl transformován spíše do podoby jakéhosi koncepčního průvodce spojeného s výstupy a aktivitami projektu.

Nový cíl projektu byl definován následovně:

„Ochrana biodiverzity na hoře Mt. Elgon je posílena budováním kompetencí některých místních komunit a partnerských agentur v rámci společného managementu přírodních zdrojů a hledáním prostředků, které snižují závislost těchto komunit na přírodních zdrojích Mt. Elgonu“ (IUCN-1, 2001, s. 1).

---

⁴¹Nizozemská vláda snížila počet svých prioritních zemí rozvojové spolupráce. Protože předešlé zahraniční projekty zaměřené na lesnictví v Keni nebyly příliš úspěšné a keňská vláda nebyla ochotna projekt spolufinancovat, snížila nizozemská strana dobu trvání projektu.

Výstupy

1. Lepší pochopení a využití znalostí o přírodních zdrojích hory Mt. Elgon.
2. Posílení institucionálních kapacit a způsobilostí místních řídicích institucí zaměřených na udržitelný management ekosystému Mt. Elgon.
3. Ženy a muži z místních komunit a další účastníci projektu jsou opravdoví a efektivní partneři řídicích institucí s respektem k managementu ekosystému Mt. Elgon.
4. Snížení relativní závislosti žen a mužů z okolních komunit na přírodních zdrojích Mt. Elgonu.
5. Řešení otázek národní politiky s ohledem na ekosystém Mt. Elgonu (Laman a kol., 2001, s. 8).

Programy a aktivity

Program 1: Spolupráce při řízení přírodních zdrojů

Aktivita 1: Posílení znalostí o ekosystému Mt. Elgon a jeho okolí.

Aktivita 2: Podpora plánování managementu oblasti Mt. Elgon.

Aktivita 3: Stav zásob lesů.

Aktivita 4: Posílení infrastruktury.

Aktivita 5: Management lesů.

Aktivita 6: Trénink zaměstnanců vládních partnerských organizací.

Program 2: Budování komunitních kapacit.

Aktivita 7: Empowerment komunit.

Aktivita 8: Podpora komunitního povědomí.

Aktivita 9: Podpora rovnosti pohlaví.

Program 3: Zlepšení života na venkově.

Aktivita 10: Podpora farem pěstujících stromy.

Aktivita 11: Hodnocení a podpora malých zemědělských farem a podnikání mimo zemědělství.

Program 4: Cestovní ruch.

Aktivita 12: Podpora cestovního ruchu v oblasti Mt. Elgon.

Aktivita 13: Rozvoj strategie CR v oblasti Mt. Elgon.

Aktivita 14: Podpora komunit uskutečňujících svůj socioekonomický rozvoj skrze cestovní ruch.

Aktivita 15: Posílení služeb a infrastruktury cestovního ruchu v NP Mt. Elgon.

Aktivita 16: Tvorba informační brožury o NP.

Aktivita 17: Zlepšení infrastruktury pro cestovní ruch NP.

Program 5: Politika

Aktivita jsou zaměřeny na spolupráci koordinátorů projektu s KFD a KWS, jejichž strategie uplatňované na národní úrovni respektují specifika ekosystému Mt. Elgon.

Financování

Projekt byl financován Nizozemskem. Původně plánovaných 8,9 milionů nizozemských guldenů (dále jen NLG) na 5 let trvající projekt bylo sníženo na částku 4,16 milionů NLG na období 2 a ½ roku. Po tomto období měly být přezkoumány výsledky projektu a mělo být také rozhodnuto o případné další donorské podpoře (Laman a kol., 2001, s. 10).

Monitoring a evaluace

Dle dostupných informací nebyla příprava projektu rozhodně podceněná. Na základě výzkumu v oblasti byla vytvořena pečlivá projektová dokumentace. Úspěšnost projektu se realizátoři snažili navýšit přístupy, které zahrnovali například práci v rámci již vytvořených infrastruktur (nově zavedené infrastruktury by totiž s největší pravděpodobností zanikly v okamžiku předání projektu pod plnou keňskou správu). Dalším inovativním přístupem byla motivace zaměstnanců implementujících agentur v komunitách.

Realizace projektu čelila mnohým výzvám.

Z nařízení donora projektu měl MEICDP vykazovat viditelné úspěchy již po 2 a ½ letech, což skutečně nebyl jednoduchý úkol. „Rozjezd“ projektu trval déle než se předpokládalo, problémy byly s proclením techniky, s navázáním vztahů s kooperujícími organizacemi, se zlepšením komunikace a šíření informací mezi jádrovými národními a místními centrály (Laman a kol., 2001, s. 11).

Evaluace programů a aktivit s nimi souvisejících

Program 1: Spolupráce při řízení přírodních zdrojů.

V rámci programu a daných aktivit se vyskytl problém s komunikací a spoluprací přidružených keňských organizací (Department for Resource Survey and Remote Sensing, Survey of Kenya) při práci na digitalizaci leteckých fotografií. Soupis lesních zdrojů nebyl dokončen během doby 2 a ½ let, spolupráce KWS a FD na Plánu správy (Management Plan) byla nedostatečná. V rámci budování infrastruktury získali obyvatelé místních komunit možnost finančního přivýdělku prací, avšak navázání dobrých vztahů s komunitami pro budoucí spolupráci bylo velmi pozvolné. Výsadba rostlin přirozeně ohraničujících les, jež již neměl být dále ničen a ohrožován dobyt看, dopadla neúspěšně. Největší „zásluhu“ na neúspěchu měl laxní přístup a špatné plánování FD, které vysadilo asi jen 20 % plánovaného objemu v nevhodném období velkého sucha. Navíc sázelo nevyhovující druh rostlin, které spásal dobytek. Sazenice nebyly kvalitní a mnoho z nich nevzešlo.

Neúspěchy byly spatřovány dále v občasné rivalitě KFD a KWS, ve špatném plánování, nekoordinaci KWS a KFD, neschopnosti KFD splňovat zadané cíle (Laman a kol., 2001, s. 15, 16).

Program 2: Budování komunitních kapacit.

Největšími problémy programu byla tvorba plánu, technické kapacity a nedostatečný čas pro naplnění cílů Programu 2. Za úspěch bylo považováno snížení napětí mezi zneprátelenými komunitami, které se podílely na vypracování Akčního plánu. Nebyly vytvořeny monitorovací nástroje, které by zhodnotily případné pozitivní změny v genderových vztazích. Environmentální výchova ve školách byla hodnocena velmi dobře, avšak s doporučením větší diverzifikace kurikulárního obsahu, propojením teoretických znalostí s praktickou výukou neomezuující se jen na výsadbu stromů a budování naučných stezek. Zpochybňuje se také přetrvávající činnost a existence komunitních výborů v případě ukončení projektu (Laman a kol., 2001, s. 18, 19).

Program 3: Zlepšení života na venkově.

Pozitivně hodnoceny byly aktivity zaměřené na podporu farem pěstujících stromy i podnikání mimo zemědělství. Muži, ženy, mladí prošli školeními zaměřenými na oblast podnikání, pro jejich potřeby byl vytvořen program poradenství s poradci, kteří poskytovali nové a detailnější informace pro všechny, kteří již prošli základními školeními.

Byly sníženy počty skotu, došlo k rozvoji včelařství, pěstování cibule, sójových bobů. Problémy byly opět s technickými kapacitami a dostupností a objemem potřebné vody. Nadějná byla dobrá spolupráce se zaměstnanci keňského ministerstva zemědělství (Laman a kol., 2001, s. 19, 20).

Program 4: Cestovní ruch.

Cestovní ruch má v oblasti značný potenciál, přesto jeho kapacity nebyly naplňovány. Cestovnímu ruchu zde není nakloněna obecná strategie keňského cestovního ruchu, která je zaměřena na přímořský cestovní ruch a na národní parky východní a střední Keni s tzv. „velkou pětkou“⁴². Západ země, kde se nachází i Mt. Elgon, není pro turisty tolik známý, infrastruktura zde není velmi rozvinutá. Na druhou stranu, oblast oproštěná od masovosti cestovního ruchu, nabízí turistům možnost mnohem bližšího kontaktu se zdejší přírodou.

Místní komunity žijící v oblasti Mt. Elgon District vytvořily v roce 2000 skupiny zaměřené na rozvoj komunit i oblasti skrze ekoturismus. Skupiny si vytvořily vlastní strategie podpory ekoturismu v oblasti⁴³. V rámci propadace bylo v roce 1999 díky MEICDP vyrobeno 5 000 kusů propagačních brožur o NP Mt. Elgon a v roce 2000 byly též otevřeny nově zbudované turistické trasy o délce 5 km (Laman a kol., 2001, s. 21).

Protože se do roku 2001 nepodařilo získat jiného donora a realizátora projektu, byl MEICDP ukončen. V oblasti došlo po ukončení projektu ke spolupráci keňské a ugandské strany Mt. Elgon. Spolupráce byla zaměřena zejména proti nelegálnímu kácení stromů, pašování a pytláctví (Bátvik, 2002, s. 6).

I přes neúspěch projektu nebyla oblast ponechána vlastnímu osudu. V roce 2003 byla přeshraniční oblast Mt. Elgon zapsána na seznam biosferických rezervací UNESCO (UNESCO-b, 2004).

---

⁴² Lev, leopard, nosorožec, slon a africký buvol. Jedná se o savce africké savany, kteří byli dříve čteně loveni zahraničními lovci jako cenné trofeje. Moderní pojetí chápe Velkou pětku jako tradiční velké savce, které je možné spatřit na africkém safari (WWF Travel Blog, 2010).

⁴³ Vznik a existence těchto skupin však nebyla vázána na projekt. Neboť ekoturistika, její podpora, rozvoj i výsledky jsou aktivity dlouhodobého charakteru, na které MEICDP nebyl koncipován

8 Návrhy, možné změny

Ve svých počátcích se ICDPs setkávaly s pozitivními ohlasy a optimistickými prognózami jejich vývoje a naplnění cílů. Přibližně po prvních patnácti letech realizace těchto projektů se však v odborné, tematicky zaměřené, literatuře začalo objevovat stále více kritiky při hodnocení ICDPs. Problematicky se jevil i nedostatek zdokumentovaných příkladů úspěšných ICDPs (IUCN-k, 2001, s. 1).

I když existují ICDPs, které fungují a úspěšně naplňují své cíle (viz Příloha 9), sama jsem se nesešla s odbornou literaturou, která by jasně a s určitostí dokázala vymezit podmínky a okolnosti, za kterých se 100% jistotou bude ICDP úspěšný. Ostatně, zřejmě se není čemu divit, ICDPs probíhají po celém světě v oblastech s navzájem velmi rozdílným stupněm a přístupem k ochraně přírody, stejně jako s velmi rozdílnými stupni ekonomického či sociálního rozvoje.

V literatuře se objevují spíše předpoklady, které by mohly pozitivně ovlivnit naplňování cílů ICDPs.

Hughes a Flintan (2001, s. 5) uvádějí tři hlavní předpoklady. Jsou jimi:

- rozdílné možnosti živobytí místních obyvatel, které zmírní jejich tlak na biodiverzitu alepší ochranu přírody;
- fakt, že největší hrozbou pro biodiverzitu a přírodní zdroje jsou místní lidé a jejich životní styl, nikoli nespécifikované vnější faktory;
- udržitelné alternativní přístupy, které ICDPs nabízí v oblasti řízení chráněných území.

Důležité poznatky a poučení pro realizaci nových ICDP představuje monitoring a evaluace již zrealizovaných či stále probíhajících ICDPs. Jedná se vlastně o určité poučení se z chyb či úspěchu ostatních. Nové, užitečné informace mohou sloužit také jako inspirace a v různé míře mohou nalézt uplatnění v nově realizovaných ICDPs.

Ze sledovaných ICDPs spatřuji základ úspěchu v několika kritériích. Jedním z nich je **dostatečný časový horizont**, během kterého ICDP probíhá. Ukázkovým příkladem toho, jak je dostatečně dlouhé období realizace projektu důležité pro jeho celkovou úspěšnost, je ACAP. Během patnácti let se stal projekt a jeho přímí účastníci natolik silní, že přečkali i období maoistického povstání. Během něj dokázali fungovat samostatně bez podpory monarchie a po roce 2006 se nadále rozvíjet, modernizovat a přizpůsobovat novým situacím a skutečnostem.

V moderních přístupech ochrany přírody se často vyskytuje pojem **Community-Based a Community-Driven Development**. V zásadě se jedná o rozvoj, kterého se aktivně účastní místní komunity. Komunity se v ICDPs a jiných podobně zaměřených projektech aktivně zapojují do ochrany přírody a životního prostředí. Tím se více seznamují s potenciálem a možným ohrožením oblasti, ve které žijí. Pomocí vzdělávacích programů získávají hlubší vhled do problematiky ochrany přírody a zjišťují, že je v nejlepším zájmu komunity chránit přírodní zdroje ve svém okolí.

Důležitost participace komunit v projektech zpochybní jen málokdo. Žádoucí je **aktivní a efektivní participace**, která je mnohdy motivována nejrůznějšími benefity (viz MEICDP). Problematická, snad přímo nežádoucí je participace pasivní. V rozvojových oblastech, které již mají jakousi tradici v realizaci různých projektů (například Keňa), může dojít k situaci, kdy místní obyvatelé (tedy participující komunity) nejsou zvyklí participovat aktivně a efektivně, neboť z dřívějších, nesprávně koncipovaných projektů, pomoc přijímali bez jakékoli vlastní invence. Přitom aktivní zapojení posiluje sebevědomí, rozvíjí nové poznatky a schopnosti, dochází k **budování kapacit komunity**. Výsledky jsou viditelné a posilují motivaci pokračovat.

Samotnou aktivní participaci komunit na projektech považují za značný úspěch projektu. Pro dlouhodobou udržitelnost projektů je však jistě zásadní také **samostatnost komunit i jiných participujících**. Během realizace projektu bude vždy v určité míře existovat závislost účastníků projektu na hlavních realizátorech. Přílišná závislost však může ohrožovat existenci projektu. Pokud se hlavní realizátoři „stáhnou“, jsou odejiti nebo jsou nuceni omezit svoji činnost, závislí účastníci sami pravděpodobně nedokáží udržet projekt při životě. Jako příklad poslouží opět ACAP. Během maoistického povstání dokázaly některé starší, dostatečně vyvinuté a silné CAMC fungovat. Neoficiálně a samostatně.

V rámci realizací ICDPs se maximalizuje úsilí o **diverzifikaci aktivit**, díky kterým získává místní obyvatelstvo finanční příjmy a živobytí. Toto úsilí cílí na ochranu přírodních zdrojů a na jejich udržitelné využívání, stejně jako na snížení závislosti místních obyvatel na zdrojích a zmenšení náchylnosti obyvatel ke krizím spojeným s nedostatkem surovin. Diverzifikace aktivit přímo souvisí s **vytvářením nových pracovních míst** zaměřených tematicky opět na ochranu přírody (například skrze ekoturismus). Úspěšná diverzifikace aktivit a vytváření nových pracovních pozic znamená oboustranné vítězství, je chráněna příroda a nastartován socioekonomický rozvoj.

Úspěšnost projektů obecně je závislá jistě také na **finančních prostředcích**. Pokud je těchto prostředků dostatek, projekt může být bez problémů realizován. Ovšem opět se může vyskytnout problém se závislostí na hlavních realizátorech, kteří projekty finančně dotují. Za dobré východisko z této zapeklité situace závislosti lze považovat postupné nebo částečné přenesení finanční zodpovědnosti na místní, regionální či národní participující instituce nebo orgány. Příkladem může být zavedení vstupních poplatků v ACAPu. Peníze získané ze vstupů jsou používány na financování projektu. Peníze se tedy použijí v rámci ACAPu na ochranu přírody a socioekonomický rozvoj a neodplynou pryč bez užitku.

V dovodobých projektech se mění **postoj zahraničních pracovníků k místním obyvatelům**. Tento přístup je považován za krok vpřed a i já věřím, že partnerský vztah zahraničních a místních pracovníků bez povyšování, ponižování a nerovného postavení správně nahradil directorský přístup z minulých dob, kdy cizinci věděli a znali všechno lépe než domácí obyvatelé. Z praxe se potvrdil fakt, že využívání tradičních metod v zemědělství či při užívání zdrojů nemusí být nutně špatné a neefektivní jen proto, že nepochází „ze západu“.

Vztahy obecně jsou dle mého názoru dalším výrazným prvkem, který ovlivňuje celkovou úspěšnost projektů. Například na ICDPs, které v sobě zahrnují cíle ekologické, sociální i ekonomické, spolupracuje množství osob s různým zaměřením. Pro ekologa bude podstatná ochrana přírody, pro ekonoma ekonomický potenciál a růst v oblasti. Tyto osoby jsou tedy subjektivně ovlivňovány svým zaměřením a v definování cílů projektů se mohou výrazně rozcházet. Dialogy a dostatečná komunikace, objektivnost a tolerance k jiným názorům se jeví jako správná cesta pro rovnovážné stanovení jasných a objektivních cílů projektu na ochranu přírody za současného socioekonomického rozvoje.

Postřehy vycházející ze studovaných materiálů zaměřených na ICDPs jsou plně rozporu. Na jedné straně nadšení, tvrdá práce a opravdová snaha zlepšit stav přírody i socioekonomický status místních obyvatel, na straně druhé nezáměr, byrokracie, zmatek. Sympatický je koncept založený na **rozvoji komunit**, stejně jako přístup vyhýbající se vytváření paralelních struktur, které by zanikly s odchodem realizátorů projektu, a upřednostnění **využívání existujících známých struktur**. V ICDPs se velmi často pracuje také s myšlenkou rozvoje **ekoturismu** jako prostředku k dosažení lepšího stavu životního prostředí.

Po částečném seznámení se s úspěšnými či neúspěšnými realizovanými ICDPs mohu konstatovat, že oblastí, ve které selhává drtivá většina všech realizovaných ICDPs, je **uplatňování rovnosti žen, mladistvích a znevýhodněných skupin**.

Nesetkala jsem se s projektem, který by dokázal odstranit předsudky a tradiční chápání mužského a ženského elementu v patriarchálně koncipované společnosti v některých rozvojových zemích. Nejsm si ani jistá, zda je možné toho dosáhnout v plné míře. Role mentality, tradice, kultury a společnosti je velmi silná. Programy na empowerment žen a vyloučených (často velmi chudých) skupin jsou sice součástí ICDPs, ovšem i přes jejich uplatňování nemusí vykazovat žádné výsledky.

Dalším, úspěšnost projektu ohrožujícím jevem, kterého jsem si povšimla při seznamování se s konkrétními ICDPs, je **nedůvěra místních obyvatel**, kteří mají být zapojeni do projektu, **netečnost místních, regionálních i národních organizací a institucí**, jejichž spolupráce na projektu byla smluvena či **vysoká míra korupce**, chybějící, případně nedokonalé a rozdrobené **zákony**, **neadekvátně stanovené cíle projektu a tlak na viditelné výsledky projektů za velmi krátké časové období**.

Dle nastudované literatury se tedy plně ztotožňuji s názorem prezentovaným Kathy MacKinnon v IUCN-k (2001, s. 2), která na otázku, zda plně fungují ICDPs odpovídá: „ *Jen někdy a jen za určitých okolností.* “

9 Závěr

V průběhu doby zaznamenala moderní ochrana přírody výrazný pokrok a změny v přístupu. V období nadvlády západních mocností nad svými koloniemi se k ochraně přírody využíval ryze protekcionistický přístup (nutno podotknout, že značně pokřivený protekcionistický přístup). V tradičních oblastech ochrany přírody v tehdejších koloniích v Africe osadníci z „vyspělého světa“ chránili velké savce afrických savan před domorodci a snažili se v oblastech jižní a východní Afriky udržet v neměnnosti uměle vytvořenou představu ráje na Zemi. Ti stejní lidé, kteří zakazovali domorodcům lovit, zároveň pořádali hony s cílem získat vzácnou loveckou trofej a domorodce z oblastí, které vyhlásily za chráněné, stěhovaly bez jakýchkoli náhrad. Protekcionistický přístup se v ochraně přírody udržel až do poloviny 20. století. Posledních 50 let se přístupy ochrany přírody mění a vyvíjejí na všech úrovních – od lokální po mezinárodní. Ochrana přírody již neznamena jen ochranu rostlinného či živočišného druhu nebo místa, ale prolíná mnoha dimenzemi a vytváří škálu propojení s širokým okolím a množstvím subjektů. Zatímco ochrana přírody v dnešních vyspělých zemích je, obecně, na dobré úrovni, v rozvojových zemích je situace mnohdy jiná. Ve snaze o ekonomický růst a sociální rozvoj není brán přílišný (spíše však žádný) zřetel na ochranu přírody a zdrojů. Vyspělé země ničení přírody rozvojovým zemím vytýkají, avšak je otázkou, zda zrovna vyspělé země na to mají právo. Vždyť v období rozvoje průmyslu, docházelo v Evropě i ve státech Severní Ameriky ke značné degradaci životního prostředí.

Samozřejmě, bylo by skvělé, kdyby se rozvojové země poučily z chyb vyspělých zemí, ale koncepce a fungování uspokojování potřeb typu Maslowovy pyramidy funguje, a to neúspěšně. Dokud lidé v rozvojových zemích nezískají určitý stabilní ekonomický a sociální status, jen těžko se budou zajímat o ochranu přírody, i když jejich další život je na zachování přírody a udržitelném užívání přírodních zdrojů závislý více než sami tuší. Při ochraně přírody se od 80. let 20. století používají Integrated Conservation and Development Projects, tedy ICDPs, spojující ochranu přírody se socioekonomickým rozvojem v chráněných územích a jejich okolí. Právě analýza uskutečněných ICDPs umožňuje odpovědět na základní otázku prolínající celou touto prací. A tedy, zda je možné úspěšně uskutečňovat v rozvojových zemích socioekonomický rozvoj, aniž by docházelo k ničení tamní přírody, potažmo životního prostředí. Protože každá oblast světa vykazuje specifické vlastnosti, ať už se jedná o zvyky, tradice a životní styl společnosti či fyzicko-geografické ukazatele, najít odpověď na zmiňovanou otázku není zcela jednoduché. Z evaluace již realizovaných ICDPs je patrné, že v některých případech a za splnění určitých podmínek, je ochrana přírody za současného socioekonomického rozvoje možná a udržitelná.

Mezi kritéria umožňující ICDP úspěš, řadí zainteresovaní odborníci dostatečně dlouhou dobu realizace projektu, aktivní participaci komunit, jasné vymezení cílů projektu, dostatečné finanční zajištění projektu, vytváření nových pracovních míst v jiném odvětví než zemědělství, snížení závislost místních skupin na přírodních zdrojích a politicky stabilní oblast s dobře ošetřenými zákony týkající se ochrany přírody a přírodních zdrojů.

10 Shrnutí v angličtině

The concept of modern nature conservation refused a former concept of nature protectionism where only species or land (which became isolated from its surrounding) were under the protection. The concepts of modern nature conservation try to connect nature conservation with common life of local inhabitants and through this way to ensure sustainable nature conservation.

The aim of this thesis is to find out the answer to a question if it is possible to realize nature socio-economic development without destruction of nature and nature resources. Integrated Conservation and Development Project, ICDPs, were very helpful to finding out the answer to a mentioned question. ICDPs are projects which are realised in protected areas or in its close surrounding and which connect nature conservation with socio-economic development. Thanks to the analysis of realized ICDPs I can say that nature conservation and socio-economic development CAN be sometimes realized at the same time in specific cases and after fulfilment some conditions. The essential conditions are for example: enough time and money for project implementation, active participation of local communities, clearly identified goals of projects, making new jobs for local inhabitants, reducing the dependency of local communities on nature resources, politically stable area with good compiled laws related to nature conservation and nature resources conservation.

11 Seznam literatury, přílohy

A

- *About biodiversity*. IUCN [online]. 2010 [cit. 2012-03-21]. Dostupné z: <http://www.iucn.org/iyb/about/>
- *About the Convention*. UNCCD-b [online]. c2012 [cit. 2012-02-15]. Dostupné z: <http://www.unccd.int/en/about-the-convention/Pages/About-the-Convention.aspx>
- *About marine and polar conservation*. IUCN-c [online]. 2012 [cit. 2012-07-25]. Dostupné z: <http://www.iucn.org/about/work/programmes/marine/>
- ADAMS, Jonathan S. a Thomas O. MCSHANE. *The myth of wild Africa: Conservation without Illusion*. New York: University of California Press, 1992. ISBN 978-0520206717. 266 s.
- *African Convention on the Conservation of Nature and Natural Resources – Revised Version*. In: African Union [online] neuvaden [cit. 2012-03-30]. Dostupné z: http://au.int/en/sites/default/files/AFRICAN_CONVENTION_CONSERVATION_NATURE_NATURAL_RESOURCES.pdf
- *Agenda21*. UN [online]. c2009 [cit. 2012-03-19]. Dostupné z: <http://www.un.org/esa/dsd/agenda21/index.shtml>
- *Air Pollution*. World Health Organization [online]. c2012 [cit. 2012-02-27]. Dostupné z: http://www.who.int/topics/air_pollution/en/
- *Air Pollution*. WWF-d [online]. neuvaden [cit. 2012-02-27]. Dostupné z: http://wwf.panda.org/about_our_earth/teacher_resources/webfieldtrips/air_pollution/
- *Air Pollution: Comes From Many Sources*. National Geographic-b [online]. c1996 - 2012 [cit. 2012-02-27]. Dostupné z: <http://environment.nationalgeographic.com/environment/global-warming/pollution-overview/>
- ALKIRE, Sabina a Maria Emma SANTOS. *Acute Multidimensional Poverty: A New Index for Developing Countries*. OPHI: OPHI WORKING PAPER [online]. 2010, č. 38 [cit. 2012-04-12]. Dostupné z: <http://www.ophi.org.uk/wp-content/uploads/ophi-wp38.pdf>
- *Amazon: Threats*. WWF-c [online]. c2012 [cit. 2012-02-12]. Dostupné z: <http://www.worldwildlife.org/what/wherewework/amazon/threats.html>
- *Amazon: World's largest tropical rain forest and river basin*. WWF [online]. c2012 [cit. 2012-02-12]. Dostupné z: <http://www.worldwildlife.org/what/wherewework/amazon/index.html>

- *An Introduction to the African Convention on the Conservation of Nature and Natural Resources. Introduction à la Convention africaine sur la conservation de la nature et des ressources naturelles* [online]. Gland, Switzerland : IUCN-c, 2006 [cit. 2011-06-23]. Dostupné z: www.iucn.org/publications
- *Annapurna Conservation Area*. DNPWC [online]. c2006 [cit. 2012-08-01]. Dostupné z: <http://www.dnpwc.gov.np/protected-areas/conservation-areas/19-annapurna-conservation-area.html>
- *Annapurna Conservation Area Project*. National Trust for Nature Conservation [online]. [2011] [cit. 2012-03-14]. Dostupné z: <http://www.ntnc.org.np/project/annapurna-conservation-area-project>
- AOPK ČR [online]. neueden [cit. 2012-02-11]. Dostupné z: http://www.ochranaprirody.cz/wps/portal/cs/aopkcr/aopk-cr!/ut/p/c5/04_SB8K8xLLM9MSSzPy8xBz9CP0os3h_n0BLUzdTEwP3EGNTA0_vUGNHp1BnIwMLA_1wkA7cKtyNCcgbQuQNcABHA30_j_zcVP2C7OwgC0dFRQC39OjQ/dl3/d3/L2dBISEvZ0FBIS9nQSEh/

B

- BARAL, Nabin, Marc J. STERN a Joel T. HEINEN. Integrated conservation and development project life cycles in the Annapurna Conservation Area, Nepal: Is development overpowering conservation?. *Biodiversity and Conservation* [online]. 2006, roč. 16, č. 10, s. 15 [cit. 2012-03-14]. Dostupné z: <http://www.springerlink.com/content/6246754577t04710/>
- BARAL, Nabin, Marc J. STERN a Joel T. HEINEN. *Growth, Collapse, and Reorganization of the Annapurna Conservation Area, Nepal: an Analysis of Institutional Resilience*. *Ecology and Society* [online]. c 2010, roč. 15, č. 3 [cit. 2012-03-14]. Dostupné z: <http://www.ecologyandsociety.org/vol15/iss3/>
- BÅTVIK, Svein T. *Mt. Elgon Regional Ecosystem Conservation Programme (MERECP) Appraisal Report*. In: Norwegian University of Life Sciences [online]. 2002 [cit. 2012-06-19]. Dostupné z: <http://www.umb.no/noragric/article/noragric-reports-2002/>
- BERNER, Elizabeth Kay a Robert A. BERNER. *Global Environment: Water, Air, and Geochemical Cycles*. Woodstock, Oxfordshire: Princeton University Press, 2012. ISBN 978-0-691-13678-3. Dostupné z: http://books.google.cz/books?id=8REhrrTKZKwC&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

- BHUJU, Ukesh Raj, Puspa Ratna SHAKYA, Tej Bahadur BASNET a Subha SHRESTHA. *Nepal Biodiversity Resource Book: Protected Areas, Ramsar Sites, and World Heritage Sites*. In: Icimod, MOEST/GON, Nepalnature.com, UNEP [online]. 2007 [cit. 2012-03-11]. Dostupné z: <http://books.icimod.org/demo/uploads/ftp/Nepal%20Biodiversity%20Resource%20Book.pdf>
- *Biodiversity, it's now or never*. IUCN-j [online]. 2010 [cit. 2012-03-20]. Dostupné z: <http://www.iucn.org/involved/opinion/?4795/Biodiversity-its-now-or-never>
- *Biosphere Reserve Information: Mt. Elgon*. UNESCO [online]. 2004 [cit. 2012-04-01]. Dostupné z: <http://www.unesco.org/mabdb/br/brdir/directory/biores.asp?code=KEN+06&mode=all>
- BLACK, Richard. *Brazil passes 'retrograde' forest code*. In: BBC [online]. 2011 [cit. 2012-02-12]. Dostupné z: <http://www.bbc.co.uk/news/science-environment-13544000>
- *Brazil's Congress approves controversial forest law*. BBC [online]. 2012 [cit. 2012-06-018]. Dostupné z: <http://www.bbc.co.uk/news/world-latin-america-17851237>
- BROWN, Katrina a David W. PEARCE. *The Causes of Tropical Deforestation: The Economic and Statistical Analysis of Factors Giving Rise to the Loss of the Tropical Forests*. 1. vyd. London: UCL Press Limited, 1994. ISBN 0-7748-0511-0. Dostupné z: http://books.google.cz/books?id=qjtmLHY-Ts4C&printsec=frontcover&dq=deforestation&hl=cs&sa=X&ei=kGGaT_PBDiI4gTO9eW1Dw&ved=0CDEQ6AEwAA#v=onepage&q=deforestation&f=false
- BROWN, Michael a Barbara WYCKOFF-BAIRD. *Designing Integrated Conservation and Development Projects*. In: World Wildlife Fund [online]. 1992 [cit. 2012-03-14]. ISBN 1-887531-16-5. Dostupné z: http://www.worldwildlife.org/bsp/publications/bsp/designing_eng/icdp-latest.pdf
- BUCHINGER, Maria. *Conservation in Latin America*. Bioscience [online]. 1965, roč. 15, č. 1, 32 - 37 [cit. 2011-06-25]. DOI: 10.2307/1293310. Dostupné z: <http://www.jstor.org/discover/10.2307/1293310?searchUrl=%2Faction%2FdoBasicSearch%3Facc%3Don%26Query%3Dlatin%2Bamerica%2Bconservation%26gw%3Djtx%26acc%3Don%26prq%3Dlatin%2Bamerica%26Search%3DSearch%26hp%3D25%26wc%3Don%26acc%3Don&Search=yes&uid=3737856&uid=2&uid=4&sid=56297286663>

- BURKE, Laretta, Kathleen REYTAR, Mark SPALDING a Allison Perry PERRY. *Reefs at Risk: Revisited*. In: WRI [online]. 2011 [cit. 2012-07-29]. ISBN 978-1-56973-762-0. Dostupné z: http://pdf.wri.org/reefs_at_risk_revisited_executive_summary.pdf
- BURKHART, Rodolfo. *Use and management of natural resources in Argentina's protected areas*. In: FAO [online]. 1988 [cit. 2011-06-27]. Dostupné z: <http://www.fao.org/docrep/v2900E/v2900e04.htm#TopOfPage>

C

- *Cartagenský protokol o biologické bezpečnosti k Úmluvě o biologické rozmanitosti*. In: MŽP-c [online]. 2006 [cit. 2012-03-20]. Dostupné z: [http://www.mzp.cz/osv/edice.nsf/301CBCE5F8364E9EC1257242002021D1/\\$file/Biologicka%20bezpecnost.pdf](http://www.mzp.cz/osv/edice.nsf/301CBCE5F8364E9EC1257242002021D1/$file/Biologicka%20bezpecnost.pdf)
- *Causes of Deforestation: Direct Causes*. NASA [online]. neuveden [cit. 2012-02-09]. Dostupné z: http://earthobservatory.nasa.gov/Features/Deforestation/deforestation_update3.php
- *Climate and Land Degradation*. In: WMO [online]. 2005 [cit. 2012-02-15]. ISBN 92-63-10989-3. Dostupné z: <http://www.wmo.int/pages/themes/wmoprod/documents/WMO989E.pdf>
- *Climate Change 2007: Working Group III: Mitigation of Climate Change*. IPCC [online]. 2007 [cit. 2012-02-25]. Dostupné z: http://www.ipcc.ch/publications_and_data/ar4/wg3/en/ts.html
- *Convention on Nature Protection and Wild Life Preservation in the Western Hemisphere*. Department of International Law; Organization of American States, Washington D.C. Oas.org [online]. c2012 [cit. 2011-06-25]. Dostupné z: <http://www.oas.org/juridico/english/treaties/c-8.html>
- *Coral Reef Resilience to Climate Change*. IUCN-d [online]. c2009 [cit. 2012-03-16]. Dostupné z: http://www.iucn.org/cccr/resilience_to_climate_change/

Č

- Česká republika. □ *Zákon č.17/1992 Sb., o životním prostředí*. In: 1992. MŽP, 1992. Dostupné z: <http://www.mzp.cz/www/platnalegislativa.nsf/d79c09c54250df0dc1256e8900296e32/5b17dd457274213ec12572f3002827de?OpenDocument>

- Česká republika. □ *Zákon č.114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny*. In: 1992. MŽP, 1992. Dostupné z: [http://www.mzp.cz/www/platnalegislativa.nsf/d79c09c54250df0dc1256e8900296e32/58170589E7DC0591C125654B004E91C1/\\$file/zakon%20114-1992_uplne%20zneni%20\(2.1.2011\).pdf](http://www.mzp.cz/www/platnalegislativa.nsf/d79c09c54250df0dc1256e8900296e32/58170589E7DC0591C125654B004E91C1/$file/zakon%20114-1992_uplne%20zneni%20(2.1.2011).pdf)
- *Česká republika je podle indexu lidského rozvoje, používaného ve studii OSN, 39. nejvyspělejší zemí světa*. Informační centrum OSN v Praze [online]. 1998 [cit. 2012-04-05]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=582>
- *Česká republika se stala signatářem tzv. Nagojského protokolu*. MŽP-b [online]. 2011 [cit. 2012-03-22]. Dostupné z: http://www.mzp.cz/cz/news_110624_protokol
- ČINČURA, Juraj. *Encyklopédia Zeme*. Bratislava: Obzor, 1985. ISBN 735-21-85/7. 720 s.

D

- DAVID, Saul. *Slavery and the 'Scramble for Africa'*. In: BBC [online]. 2011 [cit. 2011-06-26]. Dostupné z: http://www.bbc.co.uk/history/british/abolition/scramble_for_africa_article_01.shtml
- *Deforestation*. National Geographic [online]. c1996 - 2012 [cit. 2012-02-13]. Dostupné z: <http://environment.nationalgeographic.com/environment/global-warming/deforestation-overview/>
- *Desertification*. In: IFAD [online]. 2010 [cit. 2012-02-15]. Dostupné z: <http://www.ifad.org/pub/factsheet/desert/e.pdf>
- *Desertification*. In: UNCCD-a [online]. 2011 [cit. 2012-02-14]. Dostupné z: <http://www.unccd.int/Lists/SiteDocumentLibrary/Publications/Desertification-EN.pdf>
- *Destructive fishing practices*. FAO-e [online]. 2007 [cit. 2012-07-25]. Dostupné z: <http://www.fao.org/fishery/topic/12353/en>
- DUDLEY, Nigel. *Guidelines for Applying Protected Area Management Categories*. In: *Guidelines for Protected Areas Legislation* [online]. Gland, Switzerland: IUCN, c2008 [cit. 2012-01-15]. ISBN 978-2-8317-1086-0. Dostupné z: <http://data.iucn.org/dbtw-wpd/edocs/EPLP-016.pdf>
- *Durban Climate Change Conference - November/December 2011*. UNFCCC-b [online]. c2012 [cit. 2012-02-27]. Dostupné z: http://unfccc.int/meetings/durban_nov_2011/meeting/6245.php

E

- EAGLES, Paul F. J., Stephen F. MCCOOL a Christopher D. HAYNES. *Guidelines for Planning and Management*. In *Sustainable Tourism in Protected Areas : Guidelines for Planning and Management* [online]. Cambridge : Cambridge, 2002 [cit. 2011-06-19]. Dostupné z: http://ecosynapsis.net/RANPAold/Contenido/MainPages/preAmac/articulosPDF/sustainable_tourism_in_pa_guidelines.pdf
- *Echo a sloni z Amboseli*, epizoda 4. TV, Animal Planet 13. 5.2012.
- *Environmental History Timeline: Ancient Civilizations*. Radford University [online]. neueden [cit. 2012-06-05]. Dostupné z: <http://www.radford.edu/wkovarik/envhist/1ancient.html>
- *Environmental impacts of beef: cattle feedlots*. WWF-e [online]. neueden [cit. 2012-02-27]. Dostupné z: http://wwf.panda.org/what_we_do/footprint/agriculture/beef/environmental_impacts/cattle_feedlots/
- *Environmentální migrace: úvod do tématu*. In: Rozvojovka.cz-a [online]. neueden [cit. 2012-03-30]. Dostupné z: <http://www.rozvojovka.cz/analyzy/38-environmentalni-migrace-uvod-do-tematu.htm>
- EPPING, Randy Charles. *Průvodce globální ekonomikou*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-825-2. 240 s.
- Evaluation of Phase I of the Mt Elgon Integrated Conservation and Development Project [online]. 2001 [cit. 2012-06-17]. Dostupné z: http://cmsdata.iucn.org/downloads/mt__elgon_evaluation_tor.pdf

F

- FAETH, Paul, Cheryl CORT a Robert LIVERNASH. *Evaluating the Carbon Sequestration Benefits of Forestry Projects in Developing Countries*. In: World Resources Institute, EPA [online]. 1994 [cit. 2012-03-21]. Dostupné z: http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PNACA555.pdf
- *First Conference on National Parks*. Washington, D.C.: U.S. Government Printing Office, 1962. 471 s. Dostupné z: <http://ia701206.us.archive.org/33/items/firstworldconfer00adam/firstworldconfer00adam.pdf>
- FORESTRY NEPAL. *Annapurna Conservation Area Project (ACAP)* [online]. [2011] [cit. 2012-03-14]. Dostupné z: <http://www.forestrynepal.org/project/2923>

- FORSYTH, Tim. *Encyclopedia of International Development*. Abingdon, Oxon: Routledge, 2005. ISBN 0-415-25-342-X. 835 s. Dostupné z: <http://books.google.cz/books?id=93OsjK8GjE0C&pg=PA454&lpg=PA454&dq=theory+of+modernization+economic+growth&source=bl&ots=vCfxBzfiAH&sig=KqSp7m6Moaw2OvTQoph1VxcVvU8&hl=cs&sa=X&ei=qXQXUJnfLoSn4gTppICYDg&ved=0CD8Q6AEwAg#v=onepage&q=theory%20of%20modernization%20economic%20growth&f=false>
- *Frequently Asked Questions (FAQs) about the Human Development Index (HDI)*. UNDP-d [online]. 2011 [cit. 2012-04-06]. Dostupné z: http://hdr.undp.org/en/media/FAQs_2011_HDI.pdf
- FUCHS, Kamil. *Makroekonomie I*. Brno, 2005. Distanční studijní opora. Masarykova univerzita v Brně.

G

- *Gender Inequality Index*. UNDP-g [online]. 2011 [cit. 2012-01-19]. Dostupné z: <http://hdr.undp.org/en/statistics/gii/>
- *General Assembly declares access to clean water and sanitation is a human right*. UN-d [online]. 2010 [cit. 2012-03-04]. Dostupné z: <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=35456&Cr=SANITATION>
- *GEO: Global Environment Outlook 3: Past, present and future perspectives: Land degradation*. In: UNEP, GRID-Arendal [online]. 2002 [cit. 2012-02-19]. Dostupné z: <http://www.grida.no/publications/other/geo3/?src=/geo/geo3/english/141.htm>
- *GEO-3: GLOBAL ENVIRONMENT OUTLOOK: Protected Areas*. In: UNEP-a [online]. neuv eden [cit. 2011-06-26]. Dostupné z: <http://www.unep.org/geo/geo3/english/233.htm>
- *Ghost fishing*. FAO-f [online]. 1991 [cit. 2012-03-15]. Dostupné z: <http://www.fao.org/fishery/topic/14798/en>
- *Glaciers and icecaps: Storehouses of freshwater*. USGS [online]. 2012 [cit. 2012-03-04]. Dostupné z: <http://ga.water.usgs.gov/edu/earthglacier.html>
- *GLOBAL ENVIS tate of the Environment and Policy Retrospective: 1972–2002*. United Nations Environment Programme [online]. 2002 [cit. 2011-06-15]. Dostupné z: <http://www.unep.org/geo/geo3.asp>
- *Global Forest Resources Assessment 2010: Main Report* [online]. Řím: FAO-b, 2010 [cit. 2012-02-13]. Dostupné z: <http://www.fao.org/docrep/013/i1757e/i1757e.pdf>

- *Global Ocean Protection: Present Status and Future Possibilities*. In: TOROPOVA, Caitlyn, Imèn MELIANE, Dan LAFFOLEY, Elizabeth MATTHEWS a Mark SPALDING. IUCN-b [online]. 2010 [cit. 2011-06-19]. ISBN 978-2-8317-1311-3.
- *Global Programme of Action for the Protection of the Marine Environment from Land-based Activities (GPA)*. UNEP [online]. c2012 [cit. 2012-03-09]. Dostupné z: <http://www.gpa.unep.org/>
- *Glossary. Global Footprint Network* [online]. 2003 - 2012 [cit. 2012-04-01]. Dostupné z: <http://www.footprintnetwork.org/en/index.php/GFN/page/glossary/>
- *Glossary. World Bank-a* [online]. c2004 [cit. 2012-04-02]. Dostupné z: <http://www.worldbank.org/depweb/english/beyond/global/glossary.html>
- *GNH Index: Bhutan GNH Index. Gross National Happiness* [online]. 2012 [cit. 2012-04-12]. Dostupné z: <http://www.grossnationalhappiness.com/articles/>
- GUERRERO, Eduardo a Sandra SGUERRA. *Protected Areas and Development in Latin America: From Santa Marta 1997 to Bariloche 2007 and Perspectives for a New Decade*. In: IUCN [online]. Bogota: IUCN Colombian Committee, 2009 [cit. 2012-07-24]. ISBN 978-958-98040-5-6. Dostupné z: http://cmsdata.iucn.org/downloads/protected_areas_and_development_in_latina_merica_2_.pdf
- GURUNG, Gehendra. *Securing Financial Sustainability for Protected Area Management: A Case Study of Annapurna Conservation Area Project, Nepal*. In: Vth World Parks Congress: Sustainable Finance Stream [online]. 2003 [cit. 2012-03-14]. Dostupné z: http://www.conservationfinance.org/guide/WPC/WPC_documents/Apps_10_Gurung_v2.pdf

H

- HACKETT, Steven C. *Environmental and Natural Resources Economics: Theory, Policy, and the Substantial Society*. 4th. Armonk, New York: M. E. Sharpe, 2011. ISBN 978-0-7656-2494-9.
- HOGAN, Michael C. *Deforestation*. The Encyclopedia of Earth [online]. 2010 [cit. 2011-06-24]. Dostupné z: <http://www.eoearth.org/article/Deforestation?topic=58071#gen3>
- *How many species are we losing?*. WWF-h [online]. neueden [cit. 2012-03-19]. Dostupné z: http://wwf.panda.org/about_our_earth/biodiversity/biodiversity/
- *How much water is there on, in, and above the Earth?*. USGS-a [online]. c2012 [cit. 2012-06-01]. Dostupné z: <http://ga.water.usgs.gov/edu/earthhowmuch.html>

- HUGHES, J. Donald. *The Mediterranean: an environmental history*. California : ABC-CLIO, Inc., 2005. 333 s.
- *Human Development Report 2006: Beyond scarcity: Power, poverty and the global water crisis*. In: UNDP-b [online]. c2006 [cit. 2012-03-08]. ISBN 0-230-50058-7. Dostupné z: <http://hdr.undp.org/en/media/HDR06-complete.pdf>
- *Human Development Report 2006: Water scarcity, risk and vulnerability*. In: UNDP-a [online]. c2006 [cit. 2012-03-07]. ISBN 0-230-50058-7. Dostupné z: http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2006_Chapter_4.pdf
- *Human Development Report 2007/2008: Fighting climate change: Human solidarity in a divided world*. In: UNDP-f [online]. New York: UNDP, 2007 [cit. 2012-01-15]. ISBN 978-0-230-54704-9. Dostupné z: http://hdr.undp.org/en/media/HDR_20072008_EN_Complete.pdf
- *Human development Report 2011: Sustainability and Equity: A Better Future for All*. In: UNDP-e [online]. New York: UNDP, 2011 [cit. 2012-01-15]. ISBN 9780230363311. Dostupné z: http://www.undp.org/content/dam/undp/library/corporate/HDR/2011%20Global%20HDR/English/HDR_2011_EN_Complete.pdf
- *Human Development Reports: Frequently Asked Questions (FAQs) about the 2011 Human Development Report*. UNDP [online]. 2011 [cit. 2012-04-05]. Dostupné z: <http://hdr.undp.org/en/statistics/faq/>
- *Human Development Reports: Human Development Index (HDI)*. UNDP-c [online]. 2011 [cit. 2012-04-05]. Dostupné z: <http://hdr.undp.org/en/statistics/hdi/>
- HUGHES, Ross a Fiona FLINTAN. *Integrating Conservation and Development Experience: A Review and Bibliography of the ICDP Literature*. Biodiversity and Livelihoods Issues. 2001(3), 24. DOI: 1-899825-77-0.
- HŮNOVÁ, Iva a Svatava JANOUŠKOVÁ. *Úvod do problematiky znečištění venkovního ovzduší*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0796-4. 144 s.

CH

- CHAPE, Stuart, Mark SPALDING a Martin JENKINS. *The World's Protected Areas: Status, Values and Prospects in the 21st Century* [online]. London, England: the UNEP World Conservation Monitoring Centre. University of California Press. Berkeley, USA., c2008 [cit. 2011-06-27]. ISBN 978-0-520-24660-7. Dostupné z: http://www.unep-wcmc.org/the-worlds-protected-areas_93.html
- GICHUKI, Francis Ndegwa. *Threats and Opportunities for Mountain Area Development in Kenya*. Ambio [online]. 1999, roč. 28, č. 5, 430 - 435 [cit. 2012-03-02]. DOI: 10.2307/4314925. Dostupné z: <http://www.jstor.org/discover/10.2307/4314925?uid=3737856&uid=2&uid=4&sid=21100954526503>
- CHILD, Brian. *Parks in Transition : Biodiversity, Rural Development and the Bottom Line*. 1st edition. UK, USA : [s.n.], 2004. 267 s. ISBN 1844070689.
- CHIRAS, Daniel D. *Environmental Science*. London: Jones and Barlett Publishers, Inc., c2010. 8. ISBN 0-7637-0860-7. Dostupné z: <http://books.google.cz/books?id=THcOR6b-AAMC&printsec=frontcover&hl=cs#v=onepage&q&f=false>

I

- *Iguazú National Park Argentina*. In: UNEP-WCMC [online]. 2011 [cit. 2011-06-25]. Dostupné z: <http://www.unep-wcmc.org/medialibrary/2011/06/28/c4f9ba91/Iguazu%20National%20Park.pdf>
- *Informační příručka: Spravedlivé oddlužení*. In: Ekumenická akademie Praha [online]. Praha, neveden [cit. 2012-03-30]. Dostupné z: http://aa.ecn.cz/img_upload/bec9f888010e9f21bb1cdb470322b7c6/oddluzeni_1.pdf
- *International Day for Biological Diversity - 22 May*. CBD-a [online]. neveden [cit. 2012-03-20]. Dostupné z: <http://www.cbd.int/idb/>
- *International Migration Report 2002*. In: UN [online]. 2002 [cit. 2012-03-30]. Dostupné z: <http://www.un.org/esa/population/publications/ittmig2002/2002ITTMIGTEXT22-11.pdf>
- IUCN [online]. 2012a [cit. 2012-01-15]. Dostupné z: <http://www.iucn.org/>
- *IUCN Protected Area Management Categories*. IUCN [online]. neveden [cit. 2011-07-06]. Dostupné z: http://www.iucn.org/about/work/programmes/pa/pa_products/wcpa_categories/

- *IUCN Red List: Version 2010.1.* In: IUCN-f [online]. 2010 [cit. 2012-03-21]. Dostupné z: http://www.iucnredlist.org/documents/summarystatistics/2010_1RL_Stats_Table_1.pdf
- *IUCN Red List of Threatened Species.* IUCN-g [online]. neuveden [cit. 2012-03-21]. Dostupné z: <http://www.iucnredlist.org/>
- *IUCN Red List Categories and Criteria: Version 3.1.* In: IUCN [online]. Gland, Switzerland a Cambridge, 2001 [cit. 2012-03-21]. ISBN 2-8317-0633-5. Dostupné z: http://www.iucnredlist.org/documents/redlist_cats_crit_en.pdf

J

- JERNELOV, Arne. *Válka a životní prostředí.* Project Syndicate [online]. 2003, [cit. 2011-06-22]. Dostupný z: <http://www.project-syndicate.org/commentary/jernelov2/Czech>

K

- KLUGMAN, Jeni, Francisco RODRÍGUEZ a Hyung-Jin CHOI. *Human Development Research Paper 2011/01: The HDI 2010: New Controversies, Old Critiques.* In: UNDP [online]. 2011 [cit. 2012-04-07]. Dostupné z: http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2011/papers/HDRP_2011_01.pdf
- KNUDSON, Tom. *The Cost of the Biofuel Boom: Destroying Indonesia's Forests.* In: Yale Environment 360 [online]. 2009 [cit. 2012-02-12]. Dostupné z: http://e360.yale.edu/feature/the_cost_of_the_biofuel_boom_destroying_indonesias_for_ests/2112/
- KOLEKTIV AUTORŮ. *Globální problémy a rozvojová spolupráce: Témata, o která se lidé zajímají.* In: Rozvojovka.cz [online]. Praha: Člověk v tísní, o.p.s., c2008 [cit. 2012-01-18]. ISBN 978-80-86961-55-2. Dostupné z: http://www.rozvojovka.cz/download/docs/18_globalni-problemy-a-rozvojova-spoluprace.pdf
- KOLEKTIV AUTORŮ. *Rozvojové cíle tisíciletí: Manuál globálního rozvojového vzdělávání* [online]. Praha: Educon, 2007 [cit. 2012-02-10]. Dostupné z: <http://www.ceskoprotichudobe.cz/?id=40-ke-stazeni>
- KOTÝNKOVÁ, Magdalena a Karina KUBELKOVÁ. *Indikátory lidského rozvoje se zaměřením na chudobu v České republice.* In: VŠE [online]. neuveden [cit. 2012-03-29]. Dostupné z: http://kdem.vse.cz/resources/relik10/PDFucastnici/Kotynkova_Kubelkova.pdf
- *Kruger National Park.* South African National Parks [online]. 2004 - 2012 [cit. 2012-06-20]. Dostupné z: <http://www.sanparks.org/parks/kruger/>

- *Kyoto Protocol*. UNFCCC-a [online]. c2012 [cit. 2012-06-14]. Dostupné z: http://unfccc.int/kyoto_protocol/items/2830.php/

L

- LAMAN, Mineke, Beatrice KHAMATI a Patrick MILIMO. *Mount Elgon Integrated Conservation and Development Project (MEICDP): External Evaluation* [online]. 2001 [cit. 2012-06-18]. Dostupné z: http://cmsdata.iucn.org/downloads/mt_elgon_eval_final.pdf
- LAUSCHE, Barbara. *Guidelines for Protected Areas Legislation*. In: *Guidelines for Protected Areas Legislation* [online]. Gland, Switzerland: IUCN, 2011 [cit. 2012-01-15]. ISBN 978-2-8317-1245-1. Dostupné z: <http://data.iucn.org/dbtw-wpd/edocs/EPLP-081.pdf>
- LINDSEY, Rebecca. *Tropical Deforestation*. NASA [online]. 2007 [cit. 2012-02-09]. Dostupné z: http://earthobservatory.nasa.gov/Features/Deforestation/deforestation_update.php
- *List of Parties*. CBD-b [online]. neueden [cit. 2012-03-21]. Dostupné z: <http://www.cbd.int/convention/parties/list/>
- *Living Planet report 2010: Biodiversity, biocapacity and development*. In: WWF-i [online]. 2010 [cit. 2012-03-19]. ISBN 978-2-940443-08-6. Dostupné z: http://www.footprintnetwork.org/en/index.php/GFN/page/Living_Planet_Report_2010_dv/
- *Loss of mangroves alarming*. FAO-g [online]. 2008 [cit. 2012-03-21]. Dostupné z: <http://www.fao.org/newsroom/en/news/2008/1000776/index.html>

M

- *Marine problems: inadequate protection*. WWF-g [online]. neueden [cit. 2012-03-16]. Dostupné z: http://wwf.panda.org/about_our_earth/blue_planet/problems/inadequate_protection/
- *Marine problems: Pollution*. WWF-f [online]. neueden [cit. 2012-03-16]. Dostupné z: http://wwf.panda.org/about_our_earth/blue_planet/problems/pollution/
- *Marine Protected Areas*. FAO-a [online]. c2012 [cit. 2011-06-28]. Dostupné z: <http://www.fao.org/fishery/topic/13502/en>
- *Marine Protected Areas*. WWF-b [online]. neueden [cit. 2011-06-27]. Dostupné z: http://wwf.panda.org/what_we_do/how_we_work/conservation/marine/protected_areas/
- *Marine Protected Areas - Why have them?*. IUCN-a [online]. 2010 [cit. 2011-06-26]. Dostupné z: http://www.iucn.org/about/work/programmes/pa/pa_what/?4646/Marine-Protected-Areas--Why-have-them/

- MAY, Rober M. *How Many Species are There on Earth?*. In: Science [online]. 1988 [cit. 2012-03-20]. DOI: 10.2307/1702670. Dostupné z: <http://www.jstor.org/discover/10.2307/1702670?uid=3737856&uid=2&uid=4&sid=56299116193>
- *Measuring inequality: Gender-related Development Index (GDI) and Gender Empowerment Measure (GEM)*. UNDP [online]. 2011 [cit. 2012-04-09]. Dostupné z: http://hdr.undp.org/en/statistics/indices/gdi_gem/
- MEZŘICKÝ, Václav. *Perspektivy globalizace*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-846-3. 232 s.
- *Migration, Climate Change and Environment*. IOM [online]. neuveden [cit. 2012-03-29]. Dostupné z: <http://www.iom.int/jahia/Jahia/definitional-issues>
- MOLDAN, Bedřich a Tomáš PAČES. *Rok 2000 - konec věku plýtvání : přírodní zdroje - nevratná půjčka*. Praha : Mladá fronta, 1984. 252 s.
- *Mořské právo*. Informační centrum OSN v Praze-a [online]. c2005 [cit. 2012-03-16]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/system-osn/organizacni-struktura/?sub=66>
- *Mount Elgon National Park*. ITFC [online]. neuveden [cit. 2012-06-17]. Dostupné z: http://www.itfc.org/mt_elgon_national_park.htm
- *Mount Elgon National Park*. UWA [online]. c2012 [cit. 2012-06-18]. Dostupné z: <http://www.ugandawildlife.org/explore-our-parks/parks-by-name-a-z/mount-elgon-national-park>
- *Mount Elgon National Park*. WDPA [online]. 2012 [cit. 2012-07-22]. Dostupné z: http://www.protectedplanet.net/sites/Mount_Elgon_National_Park
- MOXLEY, Mitch. *China's great green wall grows in climate fight*. In: The Guardian [online]. 2010 [cit. 2012-02-12]. Dostupné z: <http://www.guardian.co.uk/environment/2010/sep/23/china-great-green-wall-climate>
- *Multidimensional Poverty Index (MPI)*. UNDP-i [online]. 2011 [cit. 2012-03-30]. Dostupné z: <http://hdr.undp.org/en/statistics/mpi/>
- MYERS, Norman. *Environmental refugees: a growing phenomenon of the 21st century*. The Royal Society [online]. c2001, roč. 2001, č. 5 [cit. 2012-03-30]. DOI: 10.1098/rstb.2001.0953. Dostupné z: <http://www.nicholas.duke.edu/people/faculty/myers/myers2001.pdf>

N

- NAVRÁTILOVÁ, Alice. *Dispositiv rozvoje: trendy v rozvoji rozvoj v trendu?* [online]. Brno, 2009 [cit. 2012-01-17]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/19016/fss_d/finalni_verze_x.pdf. Disertační práce. Masarykova Univerzita.
- NELLEMANN, C., S. HAIN a J. ALDER. *In Dead Water: Merging of Climate Change with Pollution, Over-harvest, and Infestations in the World's Fishing Grounds*. In: UNEP, GRID-Arendal [online]. 2008 [cit. 2012-03-07]. ISBN 978-82-7701-048-9. Dostupné z: http://www.unep.org/pdf/indeadwater_lr.pdf
- NELSON, Robert H. *Environmental Colonialism: "Saving" Africa from Africans*. The Independent Review [online]. 2003, VIII(č. 1), 22 [cit. 2012-01-17]. Dostupné z: <http://www.independent.org/publications/tir/article.asp?a=28>

O

- *Our Common Future*. In: UN [online]. 1987 [cit. 2012-01-17]. Dostupné z: <http://www.un-documents.net/wced-ocf.htm>
- *Overfishing: a threat to marine biodiversity*. UN [online]. neuveden [cit. 2012-03-16]. Dostupné z: <http://www.un.org/events/tenstories/06/story.asp?storyID=800>
- *Ozone Science: The Facts Behind the Phaseout*. United States Environmental Protection Agency [online]. 2010 [cit. 2011-06-26]. Dostupné z: http://www.epa.gov/ozone/science/sc_fact.html

P

- *Parks: ICDPS: Working With Parks and People* [online]. Gland, Switzerland: IUCN, 2001 [cit. 2012-07-02]. ISSN 0960-233X. Dostupné z: http://cmsdata.iucn.org/downloads/parks_june01.pdf
- PIETERSE, Jan Nederveen. *Development Theory: Deconstructions/Reconstructions*. London: SAGE Publications Ltd., 2010. 2. ISBN 978-1-4129-4514-1.
- PINGALI, Prabhu a Terri RANEY. *From the Green Revolution to the Gene Revolution: How will the Poor Fare?*. In: FAO [online]. 2005 [cit. 2012-02-21]. Dostupné z: <ftp://ftp.fao.org/docrep/fao/008/af276e/af276e00.pdf>
- PISUPATI, Balakrishna a Doris SCHROEDER. *Ethics, Justice and the Convention on Biological Diversity*. In: UNEP [online]. 2010 [cit. 2012-03-20]. Dostupné z: <http://www.unep.org/dec/PDF/publicationEthicsJusticeandCBD.pdf>
- PLESNÍK, Jan. *Chráněná území: Přerůstá skutečně kvantita v kvalitu?*. Ochrana přírody [online]. c2008a. [cit. 2012-01-10]. Dostupné z: <http://www.casopis.ochranaprirody.cz/clanky/chranena-uzemi.html>

- PLESNÍK, Jan. *Kategorie Mezinárodní unie na ochranu přírody pro chráněná území: Možnosti jejich turistického využití*. Ochrana přírody [online]. c2008b. [cit. 2012-01-10]. Dostupné z: <http://www.casopis.ochranaprirody.cz/clanky/chranena-uzemi.html>
- PRIMACK, Richard B., Pavel KINDLMANN a Jana JERSÁKOVÁ. *Biologické principy ochrany přírody*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-552-0.
- *Projeto Prodes: Monitoramento da Floresta Amazonica Brasileira por Satélite*. OBT [online]. 2011 [cit. 2012-07-24]. Dostupné z: http://www.obt.inpe.br/prodes/prodes_1988_2011.htm
- PŘÍHODA, Antonín. *Příroda a člověk*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1981. 223 s.

R

- RÁBELOVÁ, Eva a Viktor TŘEBICKÝ. *Životní prostředí, migrace a bezpečnost: Úvod do problematiky*. Planeta 2000. c2000, VIII, 1/2000, 2 - 48. ISSN 1210-4124. Dostupné z: [http://www.mzp.cz/osv/edice.nsf/8BD65AB992350ABDC1256FAF0049ECF0/\\$file/stopa.pdf](http://www.mzp.cz/osv/edice.nsf/8BD65AB992350ABDC1256FAF0049ECF0/$file/stopa.pdf)
- RUNNELS, Curtis N. *Environmental Degradation in Ancient Greece: Contrary to the view that the ancients lived in harmony with their environment, archaeological and geologic evidence shows that they often abused the land*. Scientific American [online]. 1995, č. 5, 96 - 99 [cit. 2011-06-24]. Dostupné z: http://faculty.bennington.edu/~kwoods/classes/agric_hist/readings_11/runnels.pdf

S

- *State of Observed Species*. In: International Institute for Species Exploration Arizona State University, International Commission on Zoological Nomenclature, International Plant Names Index, Thompson Scientific [online]. 2008 [cit. 2012-03-21]. Dostupné z: <http://species.asu.edu/files/sos.pdf>
- STOJANOV, Robert a Klára KAVANOVÁ. *Migrace obyvatel v kontextu environmentálních změn*. Geografické rozhledy. 2008 - 2009, č. 5, 28 - 29. Dostupné z: http://www.stojanov.org/soubor/Stojanov-Kavanova_2009-EM-geohledy.pdf
- *Sustainable Development Plan: Mustang (2008 - 2013)*. In: NTNC [online]. 2008 [cit. 2012-03-11]. Dostupné z: http://www.rrcap.unep.org/nsds/uploadedfiles/file/sa/np/mnmt/document/sd_masterplan_Mustang.pdf

- SYROVÁTKA, Miroslav. *Jak (ne)měřit kvalitu života: Kritické pohledy na index lidského rozvoje*. Mezinárodní vztahy [online]. 2008, č. 1, 9 - 37 [cit. 2012-01-15]. Dostupné z: <http://www.mezinarodnivztahy.com/article/download/286/292>

T

- *Ten wild facts about the “Big Five”*. WWF Travel Blog [online]. 2010 [cit. 2012-06-21]. Dostupné z: <http://www.wwfblogs.org/travel/2010/05/16/ten-wild-facts-about-the-“big-five”/>
- *The Annapurna Conservation Project (ACAP)*. UNESCAP [online]. 2003 [cit. 2012-03-15]. Dostupné z: http://www.unescap.org/drpad/vc/conference/bg_np_125_acp.htm
- *The Aral Sea and drought*. UNICEF [online]. 2003 [cit. 2012-03-05]. Dostupné z: <http://www.unicef.org/uzbekistan/wes.html>
- *The Cartagena Protocol on Biosafety*. CBD-c [online]. c2001 - 2012 [cit. 2012-03-20]. Dostupné z: <http://bch.cbd.int/protocol/>
- *The Human Poverty Index (HPI)*. UNDP-h [online]. 2011 [cit. 2012-03-30]. Dostupné z: <http://hdr.undp.org/en/statistics/indices/hpi/>
- *The Millennium Development Goals Report 2005* [online]. New York: UN-a, 2005 [cit. 2012-02-10]. Dostupné z: <http://unstats.un.org/unsd/mi/pdf/mdg%20book.pdf>
- *The Millennium Development Goals Report 2010* [online]. New York: UN-g, 2010 [cit. 2012-03-11]. Dostupné z: <http://www.un.org/millenniumgoals/pdf/MDG%20Report%202010%20En%20r15%20-low%20res%2020100615%20-.pdf>
- *The Millennium Development Goals Report 2011* [online]. New York: UN-b, 2011 [cit. 2012-02-10]. Dostupné z: http://www.un.org/millenniumgoals/11_MDG%20Report_EN.pdf
- *The Nagoya Protocol on Access and Benefit-sharing*. CBD-d [online]. neuv eden [cit. 2012-03-22]. Dostupné z: <http://www.cbd.int/abs/>
- *The State of World Fisheries and Aquaculture 2006* [online]. FAO-d, 2007 [cit. 2012-03-04]. ISBN 978-92-5-105568-7. Dostupné z: <ftp://ftp.fao.org/docrep/fao/009/a0699e/a0699e.pdf>
- *The State of World Fisheries and Aquaculture 2010* [online]. FAO-c, 2010 [cit. 2012-03-04]. ISBN 978-92-5-106675-1. Dostupné z: <http://www.fao.org/docrep/013/i1820e/i1820e.pdf>

- *The UN-REDD Programme Strategy*. In: UNEP-b, FAO, UNDP [online]. neueden [cit. 2012-07-24]. Dostupné z: The UN-REDD Programme Strategy: 2011 - 2015 [online]. neueden [cit. 2012-02-12]. Dostupné z: http://www.theredddesk.org/sites/default/files/resources/pdf/2011/un-redd_programme_2011-2015_strategy_-_english1_1.pdf
- TODARO, Michael P. a Stephen C. SMITH. *Economic Development*. Harlow: Pearson Education Limited, 2009. ISBN 978-1-4058-7424-3. 861 s. Dostupné z: <http://books.google.cz/books?id=Oz-1X8IYfKkC&printsec=frontcover&hl=cs#v=onepage&q&f=false>
- *Top Latin America Business, Political Leaders Join Forces to Conserve the Region's Natural Systems: New Latin America Conservation Council to Address Top Environmental Challenges*. The Nature Conservancy [online]. 2011 [cit. 2012-01-015]. Dostupné z: <http://www.nature.org/newsfeatures/pressreleases/latin-america-conservation-council-is-formed.xml>

U

- *Udržitelný rozvoj*. MŽP [online]. c2008 - 2012 [cit. 2012-01-18]. Dostupné z: http://www.mzp.cz/cz/udrzitelny_rozvoj
- *Úmluva o biologické rozmanitosti*. In: MŽP-a [online]. 2006 [cit. 2012-03-20]. Dostupné z: [http://www.mzp.cz/osv/edice.nsf/301CBCE5F8364E9EC1257242002021D1/\\$file/CBD.pdf](http://www.mzp.cz/osv/edice.nsf/301CBCE5F8364E9EC1257242002021D1/$file/CBD.pdf)
- *Úmluva o právním postavení uprchlíků*. OSN [online]. neueden [cit. 2012-03-30]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/uprchlici.pdf>
- UNDDD [online]. c2010 [cit. 2012-02-15]. Dostupné z: <http://unddd.unccd.int/index.htm>

V

- VAN COTTHEM, Willem. *Deforestation : Positive and Negative Consequences*. Wordpress [online]. 2008 [cit. 2012-02-09]. Dostupné z: <http://desertification.wordpress.com/2008/05/19/deforestation-positive-and-negative-consequences-technorati-nandu-green/>

- VAN HEIJNSBERGEN, Peter. *International Legal Protection of Wild Fauna and Flora*. Amsterdam: IOS Press, 1997. ISBN 90-5199-313-7. 265 s. Dostupné z: http://books.google.cz/books?id=vyLXRzqMT3IC&pg=PA16&lpg=PA16&dq=Convention+Relative+to+the+Preservation+of+Fauna+and+Flora+in+their+Natural+State&source=bl&ots=bhAP_XWrV&sig=p267rQMLpsvhhFk6JyU1xl8IjTg&hl=cs&sa=X&ei=zPQTUJb7Bs3HsgaImoHIBQ&ved=0CF0Q6AEwBA#v=onepage&q=Convention%20Relative%20to%20the%20Preservation%20of%20Fauna%20and%20Flora%20in%20their%20Natural%20State&f=false

W

- WAISOVÁ, Šárka, et al. *Ve stínu modernity: perspektivy a problémy rozvoje*. 1. vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, 2005. ISBN 80-86898-54-7. 375 s.
- *Water Conflict Chronology List*. The World's Water [online]. c2009 [cit. 2012-03-05]. Dostupné z: <http://www.worldwater.org/conflict/list/>
- *Water for Life Decade 2005 - 2015*. In: UN-e [online]. 2005 [cit. 2012-03-04]. Dostupné z: <http://www.un.org/waterforlifedecade/pdf/waterforlifebklt-e.pdf>
- *Water Ethics and Water Resource Management*. In: LIU, Jie, Amarbayasgalan DORJDEREM, Jinhua FU, Xiaohui LEI, Huajie LIU, Darryl MACER, Qingju QIAO, Amy SUN, Keisuke TACHIYAMA, Lilin YU a Yi ZHENG. UNESCO [online]. UNESCO Bangkok, c2011 [cit. 2012-03-04]. ISBN 978-92-9223-359-4. Dostupné z: <http://unesdoc.unesco.org/images/0019/001922/192256e.pdf>
- *Water for People, Water for Life*. In: The United Nations World Water Development Report [online]. 2003 [cit. 2012-03-04]. Dostupné z: <http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001295/129556e.pdf>
- *Water Scarcity*. UN-c [online]. neuveden [cit. 2012-03-05]. Dostupné z: <http://www.un.org/waterforlifedecade/scarcity.shtml>
- WILKINSON, Clive. *Status of Coral Reefs of the World: 2004: Executive Summary*. In: GCRMN [online]. 2004 [cit. 2012-03-07]. ISSN 1447-6185. Dostupné z: <http://assets.panda.org/downloads/executivesummary01dec04.pdf>
- *Women and Environment*. In: UNEP-d [online]. 2004 [cit. 2012-08-01]. Dostupné z: <http://www.unep.org/Documents.Multilingual/Default.Print.asp?DocumentID=468&ArticleID=4488&l=en>
- *World Conservation: A World without Biodiversity?*. IUCN[online]. c2008, roč. 38, č. 1, 4 - 38 [cit. 2012-03-22]. Dostupné z: http://cmsdata.iucn.org/downloads/00_world_conservation_2008_01.pdf

- *World Economic Outlook Database 2012*. In: IMF-a [online]. 2012 [cit. 2012-01-15]. Dostupné z: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2012/01/weodata/index.aspx>
- *World Migration Report 2010: The Future of Migration: Building Capacities for Change*. In: International Organization for Migration [online]. c2010 [cit. 2012-03-30]. ISBN 978-92-9068-590-6 ISSN 1561-5502. Dostupné z: http://publications.iom.int/bookstore/free/WMR_2010_ENGLISH.pdf
- WWF-a [online]. neuveden [cit. 2012-01-17]. Dostupné z: <http://wwf.panda.org/>
- VYSOUDIL, Miroslav. *Meteorologie a klimatologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. ISBN 80-244-0875-9.

Z

- ZAHARAN, M.A.; YOUNES, H.A. *Hema System: Traditional Conservation of Plant Life in Saudi Arabia*. J.K.A.U.:Sci [online]. 1990, 2, [cit. 2011-06-19]. Dostupný z: http://www.kau.edu.sa/Files/320/Researches/52341_2264_8.pdf

Přílohy:

Příloha 1: Kategorizace chráněných území dle IUCN

Ia	Přísně chráněná přírodní rezervace (Strict nature reserve),
Ib	Oblast divoké přírody (Wilderness area),
II	Národní park (National park),
III	Přírodní památka nebo charakteristický rys (Natural monument),
IV	Území péče o biotopy nebo druhy (Habitat/species management area),
V	Chráněná krajina nebo část moře (Protected landscape/seascape),
VI	Chráněné území s udržitelným využíváním přírodních zdrojů (Managed resource protected area).

Zdroj: Dudley, c2008, s. 4; Plesník-b, c2008.

Příloha 2:

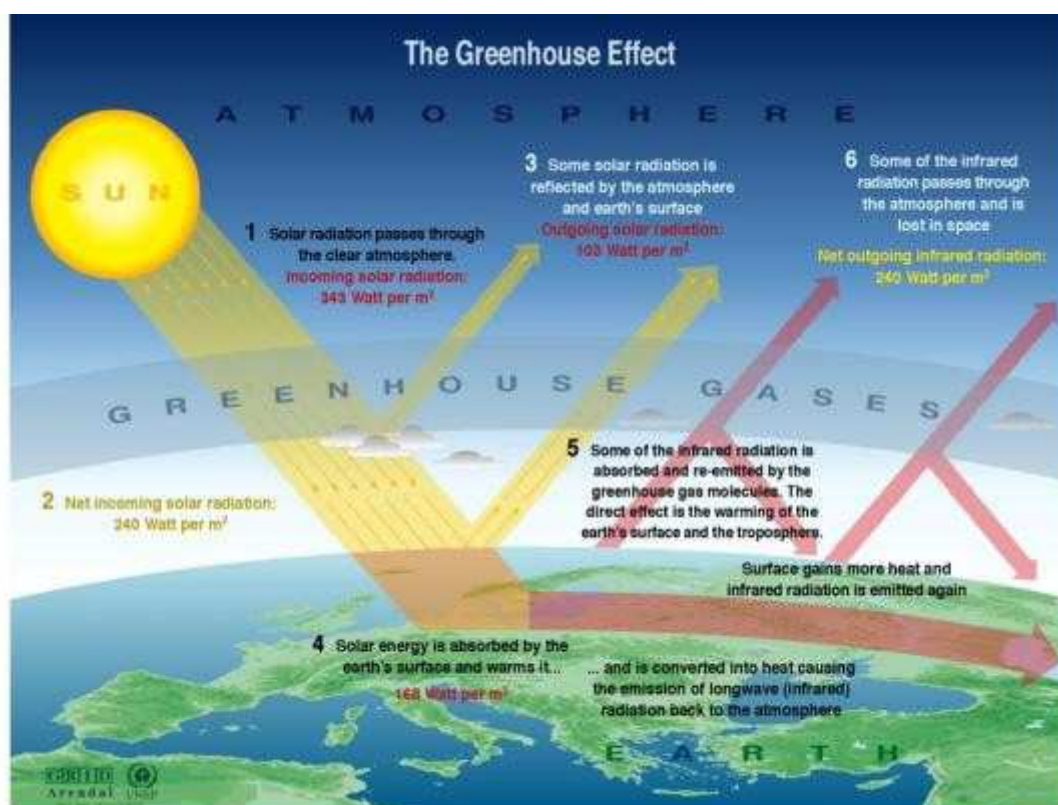
poválečná a 50. léta		
1946	Mezinárodní úmluva o regulaci velrybářství	
1954	Mezinárodní úmluva o prevenci znečištění moře ropou	
1959	Smlouva o Antarktidě	
70. léta		
1971	Úmluva o mokřadech majících mezinárodní význam především jako biotopy vodního ptactva / Ramsarská úmluva	
1972	Úmluva o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví	Paříž
1972	Konference OSN o životním prostředí člověka	Stockholm
1973	Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (CITES)	
1979	Úmluva o dálkovém znečišťování ovzduší přesahujícím hranice států	Ženeva
1979	Úmluva o ochraně evropských planě rostoucích rostlin, volně žijících živočichů a přírodních stanovišť / Bernská úmluva	
1979	Úmluva o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů	
1979	Úmluva o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů	Bonn
80. léta		
1982	Úmluva OSN o mořském právu	
1983	Světová komise pro životní prostředí a rozvoj	
1985	Vídeňská úmluva na ochranu ozonové vrstvy	
1987	Montrealský protokol o látkách, které poškozují ozonovou vrstvu	
1987	zpráva "Naše společná budoucnost"	
1989	Úmluva o kontrole pohybu nebezpečných odpadů přes hranice států a jejich zneškodňování	Basilej
90. léta		
1991	Protokol o ochraně životního prostředí Antarktidy ke Smlouvě o Antarktidě	
1991	Dohoda o ochraně netopýrů v Evropě (EUROBAT)	Londýn
1992	Konference OSN o životním prostředí a rozvoji	Rio de Janeiro
1992	Úmluva o biologické rozmanitosti	
1992	Rámcová úmluva OSN o změně klimatu	
1992	Úmluva o ochraně a využívání hraničních vodních toků a mezinárodních jezer	Helsinky
1992	Úmluva o účincích průmyslových havárií přesahujících hranice států	Helsinky
1994	Úmluva OSN o boji proti desertifikaci v zemích postižených velkým suchem nebo desertifikací, zvláště v Africe	
1995	Dohoda o ochraně africko-euroasijských stěhovavých vodních ptáků	
1996	Úmluva o boji proti desertifikaci v zemích postižených velkým suchem nebo desertifikací, zejména v Africe	
1997	Kjótský protokol	
1998	Aarhuská úmluva	
1998	Rotterdamská úmluva o postupu předchozího souhlasu pro určité nebezpečné chemické látky a pesticidy v mezinárodním obchodu	

2000 - současnost

2000	Miléniová deklarace OSN	Johannesburg Kyjev
2000	Cartagenský protokol o biologické bezpečnosti	
2001	Stockholmská úmluva o persistentních organických polutantech	
2002	Světový summit o udržitelném rozvoji	
2003	Protokol o strategickém posuzování vlivů na životní prostředí	
2006	Mezinárodní dohoda o tropickém dřevě	
2009	Klimatická konference v Kodani	
2011	Klimatická konference v Durbanu	

Zdroj: MŽP, 20012; UNEP; IUCN.

Příloha 3: Schéma skleníkového efektu

Sources: Okanagan university college in Canada, Department of geography, University of Oxford, school of geography, United States Environmental Protection Agency (EPA), Washington, Climate change 1995, The science of climate change, contribution of working group 1 to the second assessment report of the intergovernmental panel on climate change, UNEP and WMO, Cambridge university press, 1996

Zdroj: UNEP/GRID-Arendal, 2010.

Příloha 4: Počet popsáných a počet ohrožených biologických druhů:

	Počet popsáných druhů	Počet ohrožených druhů v 2010
Obratlovci		
Savci	5 490	1 143
Ptáci	9 998	1 223
Plazi	9 084	467
Obojživelníci	6 433	1 895
Ryby	31 300	1 414
Celkem	62 305	6 142
Bezobratlí		
Hmyz	1 000 000	740
Měkkýši	85 000	1 037
Korýši	47 000	606
Koráli	2 175	235
Pavoukovci	102 248	18
Ostatní	68 827	33
Celkem	1 305 250	2 669
Rostliny	321 212	8 495
Houby a Protisté	51 563	9
Celkový součet	1 740 330	17 315

Zdroj: IUCN-i, 2010.

Příloha 5: Top 10 států s nejvyšším GDI

Pořadí dle GDI	Stát	Hodnota GDI	Pořadí dle HDI
1.	Island	0,962	1.
2.	Austrálie	0,960	3.
3.	Norsko	0,957	2.
4.	Kanada	0,956	4.
5.	Švédsko	0,955	6.
6.	Nizozemsko	0,951	9.
7.	Francie	0,950	10.
8.	Finsko	0,947	11.
9.	Švýcarsko	0,946	7.
10.	Velká Británie	0,944	16.

Zdroj: UNDP-f, 2007.

Příloha 6: Top 10 států s nejnižším GDI

Pořadí dle GDI	Stát	Hodnota GDI	Pořadí dle HDI
157.	Sierra Leone	0,320	177.
156.	Guinea-Bissau	0,355	175.
155.	Niger	0,355	174.
154.	Burkina Faso	0,364	176.
153.	Středoafriická republika	0,368	171.
152.	Čad	0,370	170.
151.	Mali	0,371	173.
150.	Mozambik	0,373	172.
149.	Etiopie	0,393	169.
148.	DR Kongo	0,398	168.

Zdroj: UNDP-f, 2007.

Příloha 7: Top 10 států s nejlepšími výsledky GII v roce 2011 (odstranit z textu, dát do přílohy)

<i>Pořadí dle GII</i>	<i>Stát</i>	<i>Hodnota GII</i>	<i>Pořadí dle HDI</i>
1.	Švédsko	0,049	10.
2.	Nizozemsko	0,052	3.
3.	Dánsko	0,060	16.
4.	Švýcarsko	0,067	11.
5.	Finsko	0,075	22.
6.	Norsko	0,075	1.
7.	Německo	0,085	9.
8.	Singapur	0,086	26.
9.	Island	0,099	14.
10.	Francie	0,106	20.

Zdroj: UNDP-e, 2011.

Příloha 8: Top 10 států s nejhorsími výsledky GII V 2011 (odstranit z textu...)

<i>Pořadí dle GII</i>	<i>Stát</i>	<i>Hodnota GII</i>	<i>Pořadí dle HDI</i>
145.	Čad	0,735	183.
144.	Niger	0,724	186.
143.	Mali	0,712	175.
142.	DR Kongo	0,710	187.
141.	Afgánistán	0,707	172.
140.	Papua - Nová Guinea	0,674	153.
139.	Libérie	0,671	182.
138.	Středoafriická republika	0,669	179.
137.	Sierra Leone	0,662	180.
136.	Pobřeží Slonoviny	0,655	170.

Zdroj: UNDP-e, 2011.

Příloha 9: Příklady úspěšných ICDPs:

- Annapurna Conservation Area Project v Nepálu;
- Nепrostupný les Bwindi v Ugandě;
- Národní park Lake Mburo v Ugandě;
- Národní park Amboro v Bolívii;
- Přímořská zóna biosferické rezervace Yancheng v Číně;
- Crater Mountain Wildlife Management Area v Papuy – Nové Guiney;
- Mount Elgon v Ugandě;
- Chráněná krajinná oblast Ngorongoro v Tanzánii;
- Kilim Ijum v Kamerunu;
- Kilum Mountain v Kamerunu;
- Ostional Wildlife Refuge v Kostarice;
- projekty financované Ministerstvem mezinárodního rozvoje Velké Británie.

Zdroj: Hughes a Flintan, 2001.